

1962

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

7-8

ANUL XII

1962

C U P R I N S U L

	Pag.
REDAȚIA: Aspirații ale popoarelor	287

P R O B L E M E L E V R E M I I

Prof. dr. M. ȘESAN: Conferința de la Karlovy Vary a comitetului consultativ al Mișcării creștine pentru pace . .	291
--	-----

S T U D I I

Pr. Prof. dr. N. NEAGA: Ortodoxia și Vechiul Testament	299
Pr. Prof. dr. GR. MARCU: O mică odisee apostolică . .	319
Pr. Prof. dr. M. ȘESAN: În problema papalității . . .	344
Magistr. S. COSMA: Aspectul dinamic al vieții morale creștine	354

I N D R U M A R I O M I L E T I C E

Prot. I. FIRCA: Apostolul Pavel	372
Prot. P. SALAGEANU: Predică la Duminica I-a după Rusalii	378
Prot. I. MAN: Certitudinea mântuirii	381

D O C U M E N T A R

Prof. T. G. BULAT: Încă ceva despre Const. Diaconovici Loga	385
Prot. GH. PERVĂ: Manuscrisele din Biblioteca Episcopiei Aradului	392

CRONICA BISERICESCA INTERNA ȘI EXTERNA

Congresul Mondial pentru dezarmare generală și pace de la Moscova; Biserica Ortodoxă Română va sprijini toate acțiunile menite să înlăture primejdia care amenință pacea; Manifestări pentru apărarea păcii; Vizita Prea Fericitului Alexei, Patriarhul Moscovei și a întregii Rusii, la București; Vizita Eminenței Sale Șef Rabinului Moses Rosen în S. U. A.; Șaizeci de ani de la hirotonirea Prea Fericitului

MITROPOLIA BANATULUI

7-8

2012178

P. 5730

ANUL XII

1962

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

P. 28.433-D

P III 9.078

Apare cu binecuvîntarea și îndrumarea I. P. S. Sale. D. ID.
Dr. NICOLAE CORNEANU Arhiepiscop și Mitropolit
Redacția și Administrația: Arhiepiscopia Ortodoxă Română,
Timișoara I, Bul. N. Beloiannis Nr. 7.

ASPIRAȚII ALE POPOARELOR

În cronică evenimentelor furtunoase ale secolului al XX-lea din perioada postbelică, se reliefează în chip strălucit dorința unanimă a popoarelor, cerința imperioasă a vremii, de apărare a păcii, de preîntâmpinare a unui război racheto-nuclear, de promovare a politicii de coexistență pașnică a statelor cu orînduiri sociale diferite, de creare a unei societăți fără arme și fără războaie, în care popoarele să trăiască în bună înțelegere și colaborare frățească.

Mișcarea pentru pace crește năvalnic în toate țările de pe toate meridianele globului terestru ca un torent de primăvară, instaurarea unei păci trainice pe pămînt fiind misiunea fundamentală a lumii contemporane, o necesitate vitală în etapa actuală a dezvoltării societății omenești, în epoca rachetei cosmice. Popoarele înțeleg că în vremurile de astăzi, cînd știința și tehnica au atins culmi nebănuite, marile descoperiri ale genului uman trebuie să fie puse exclusiv în slujba progresului omenirii, iar nu să servească scopurilor de distrugere.

Opinia publică mondială, conștientă de consecințele catastrofale ce le-ar avea declanșarea unei noi conflagrații mondiale, ca și de pericolul ce-l reprezintă acumularea de armament nuclear și experiențele cu arme atomice, efectuate de S. U. A., militează necontenit pentru lichidarea „războiului rece”, pentru preîntîmpinarea unui război nuclear.

Exprimînd năzuințele fierbinți ale popoarelor, milioane de luptători pentru pace din 120 de țări, prin cei 2.300 de delegați și-au spus răsplat cuvîntul la Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace, ce a avut loc la Moscova între 9—14 iulie 1962.

Marele forum al păcii de la Moscova a constituit cu drept cuvînt prin amploarea lui, una din cele mai impresionante, grandioase și reprezentative manifestări ale năzuințelor de pace ale omenirii. De la tribuna înaltului areopag internațional au răsunat puternic glasuri autorizate, expresie strălucită a aspirațiilor tuturor statelor iubitoare de pace. Solii popoarelor trecînd peste deosebirile politice, filozofice, religioase, naționale sau sociale, conștienți de primejdiile care ar amenința lumea în cazul izbucnirii unui război termoneuclear, au cerut în unanimitate să se pună capăt primejdiei atomice și goanei înarmărilor, să înceteze experiențele cu arme atomice care măresc pericolul unui război nimicitor, tîrînd omenirea într-o catastrofă fără precedent și să înfăptuiască dezarmarea generală și totală sub semnul înțelegerii și conviețuirii pașnice a popoarelor.

Mesajul către popoarele lumii adresat de către Congres zugrăvește patetic pericolul unui război nuclear care planează asupra omenirii, cerînd guvernelor tuturor puterilor nucleare să ajungă fără nici un fel de întîrziere la un acord cu privire la încetarea tuturor experiențelor cu arma nucleară și să încheie un tratat cu privire la interzicerea pentru totdeauna a tuturor experiențelor pretutindeni — în atmosferă, în cosmos, sub pămînt și sub apă.

Succesele deosebite repurtate de marele forum al păcii — contribuție de seamă la lupta popoarelor pentru pace — umplu de speranțe legitime inimile tuturoara, nădăjduindu-se că glasul rațiunii va triumfa, că ideea dezarmării generale și totale va cîștiga tot mai mult teren pretutindenea și că în fine omenirea va dobîndi pacea mult dorită de care depinde preîntîmpinarea unui război racheto-nuclear.

Propovăduitori ai mesajului evanghelic, credincioșii și slujitorii altarelor Bisericii noastre au primit cu însuflețită bucurie și îndreptățite nădejdi de viitor documentele adoptate la Congresul mondial pentru dezarmare și pace.

Biserica noastră își fundamentează întreaga concepție pe ideea iubirii și a păcii, militând în permanență pentru traducerea lor în viață. În lupta pentru pace, preoția noastră este angajată ideologic și practic prin însăși natura misiunii ei. Dumnezeu nostru este Dumnezeu păcii (II Tesaloniceni 3, 16) care a impus slujitorilor Lui ca suprem obiectiv și scop final realizarea „păcii și a buneivoiri” între oameni (Luca 2, 14). Domnul păcii ne obligă să nu precupețim nici un efort pentru instaurarea unei păci trainice în lume și a unei prietenii sincere între popoare, premize pentru prosperitatea omenirii. Mântuitorul a făcut din pace unul din temelurile de nezdruclinat ale vieții garantând fericirea pentru toți cei ce lucrează pacea: „Feriți-vă de război, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema” (Matei 5, 9).

Sfinții Apostoli îndeamnă mereu pe creștini să trăiască în pace cu toți oamenii, în pacea lui Dumnezeu, care covârșește toată mintea (Filipeni 4, 7).

Sf. Ioan Gură de Aur susține, că toate bunurile nu servesc la nimic fără pace. Iar Fericitul Augustin afirmă cu drept cuvânt: „Pacea este o comoară de neprețuit pentru omenire, pentru universul întreg, pentru lumea plantelor, a animalelor, pentru oameni, pentru natura toată. Bunul păcii este atât de mare, atât de valoros, încât între lucrurile pământești nimic nu se dorește mai mult decât pacea” (De civitate Dei, cartea XIX, cap. 11).

Sf. Vasile cel Mare apoi reliefând valoarea păcii, spune: „Ce este mai dulce de auzit decât numele păcii? Sau ce este mai sfânt și mai plăcut Domnului decât să te trudești pentru ea?” (Epistola CLVI).

Urmind testamentul sacru al divinului Invățător, îndemnul Sfinților Apostoli ca și al Sf. Părinți. Biserica noastră — Biserica păcii prin excelență — va continua să propovăduiască cu toată însufletirea pacea, avînd convingerea, că pacea poate fi salvată, că pacea trebuie cucerită, că glasul rațiunii trebuie să triumfe. Biserica noastră crede că nu este departe timpul, cînd

se vor împlini cuvintele Proorocului Isaia: „Atunci oamenii vor prefăce săbiile lor în brăzdare de plug și lăncile lor în seceri și nici un popor nu va mai ridica sabia împotriva altuia, iar pravila războiului nimeni nu o va mai deprinde” (Isaia 2, 5).

În slujba marelui ideal al păcii și înfrățirii între oameni și popoare își consacră activitatea și celelalte Biserici creștine, care militează concomitent și pentru „unirea credinții și împărtășirea Sfântului Duh”, în scopul consolidării patrimoniului spiritual al creștinismului ecumenic.

În condițiile vieții noi create, datorită prefacerilor sociale și transformărilor structurale creștinii de pretutindeni sprijinesc realizarea visului celui mai scump al omenirii și a îndemnului divinului Învățător: „ca toți să fie una” (Ioan 17, 11). Problema apropierii și colaborării Bisericilor creștine din lumea întreagă care a dat naștere unei mișcări cunoscute sub numele de Mișcare ecumenică preocupă astăzi conducerea tuturor Bisericilor.

După conferința de la Evanston (1954) și cea de la New-Delhi (1961) ecumenismul a luat un avânt tot mai mare, militând pentru unitatea creștină și concomitent pentru apărarea păcii, pentru libertatea popoarelor și pentru încetarea discriminărilor rasiale.

Intrunirile Consiliului Ecumenic al Bisericilor din luna august 1962 de la Paris au constituit încă o etapă importantă în slujba ecumenității și a păcii, pentru unirea creștinilor de pretutindeni și pentru pacea a toată lumea.

Forumul păcii de la Moscova și întrunirile Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Paris, în care s-a dat glas aspirațiilor legitime ale oamenilor, constituie contribuții de seamă pentru realizarea sacrelor idealuri ale epocii contemporane.

R E D A C Ț I A

CONFERINȚA DE LA KARLOVY VARY A COMITETULUI CONSULTATIV AL MIȘCĂRII CREȘTINE PENTRU PACE

Adunarea Mondială pancreștină pentru pace de la Praga, din iunie 1961, a hotărât ca Mișcarea de la Praga să-și continue activitatea prin organele sale de acțiune: Biroul Mișcării, Secretariatul internațional, Comitetul executiv și Comitetul consultativ.

Potrivit acestei hotărâri, s-a întrunit la Karlovy Vary în zilele de 13 și 14 mai 1962 Secretariatul internațional, în zilele de 14 și 15 mai Comitetul executiv și între 15—18 mai Comitetul consultativ. Cei 110 membri ai Comitetului consultativ aparțin la 27 State din toate cele 5 continente. Din Republica Populară Română, membri în Comitetul consultativ sînt: I. P. S. Mitropolit Justin al Moldovei, Eminența Sa Episcopul luteran Fr. Müller din Sibiu, rectorul Institutului Teologic reformat din Cluj Dr. Șt. Juhász și prof. M. Șesan, membru permanent în Comitetul executiv.

Înainte de plecare, în ziua de 12 mai, delegația română a fost primită în audiență de P. F. Patriarh Justinian, cu care a discutat problemele principale privitoare la tematica conferinței.

În ziua de 14 mai a început la Praga ședința Comitetului executiv al celor 16, împreună cu cei 6 membri ai Secretariatului internațional.

La 15 mai, în marea sală festivă a hotelului „Moscova” din Karlovy Vary, împodobită cu inscripția: „Christian Peace Conference” și de desubt cu lozinca: „Et in terra pax”, a început prima ședință a Comitetului Consultativ. În prezidiu se aflau: președintele J. Hromádka, V. Hajek, I. P. S. Arhiepiscop Nicodim, Eminența Sa Episcopul T. Bartha—Budapesta, prof. Vogel—Berlin, prof. Schmauch—R. D. G., Ondra—R. S. Cehoslovacia, cons. Kloppenburg—R. F. G., Mends-Cole—Liberia, Arhiepiscopul Küvit—R. S. S. Estonia și prof. Ullman—Anglia.

Biserica Ortodoxă a fost reprezentată de P. F. Patriarh Efrem al Gruziei, I. P. S. Arhiepiscop Nicodim de Jaroslav și I. P. S. Arhiepiscop Ioan al Berlinului din Patriarhia Rusă, I. P. S. Mitropolit Justin al Moldovei din Patriarhia Română, II. PP. SS. Mitropoliți Nicodim și Maxim din Patriarhia Bulgară și I. P. S. Mitropolit Ioan de Praga și P. S. Episcop Dorothei de Prešov din Mitropolia Ortodoxă Cehoslovacă.

Cuvîntul de deschidere a şedinţei a fost rostit de preşedintele de şedinţă V. Hajek, după care a urmat primul referat al preşedintelui Mişcării J. Hromadka asupra temei: „Răspunderea creştinilor în tensiunea internaţională actuală”. Subliniindu-se că o mare parte a omenirii de azi îşi creează o viaţă nouă, avînd nevoie de pace, refuzînd ideea de război şi propunînd o întrecere paşnică pentru dezvoltarea popoarelor, preşedintele Mişcării a accentuat, că în actuala situaţie toate Bisericele sînt chemate să trezească în sufletul credincioşilor lor simţul răspunderii, ca astfel să se întărească opera păcii în lume.

În ziua de 16 mai a continuat şedinţa Comitetului consultativ. Rugăciunea şi predica au fost rostite de părintele V. Spiller de la Moscova, după care corul delegaţilor ortodocşi a înţonat cîteva imne bisericeşti, impresionînd în mod deosebit asistenţa. S-a dat citire apoi de către V. Hajek mesajului primit din partea S. Sale Patriarhului Alexei al Moscovei, după care a urmat referatul I. P. S. Arhiepiscop Nicodim din Patriarhia rusă: „Teologia ortodoxă şi poziţia ei faţă de problemele Mişcării creştine pentru pace”. În concluzie Ierarhul Bisericii Ortodoxe Ruse a spus că pentru asigurarea păcii în lume este necesară o dezarmare generală şi totală sub un control strict internaţional. Trebuie înlăturată neîncrederea care tulbură relaţiile dintre oameni şi popoare. Noi, a spus vorbitorul, îndemnăm întreaga creştinătate să sprijine tratativele Conferinţei dezarmării de la Geneva a celor 18 State. Pentru a crea un climat de încredere trebuie să se interzică întii experienţele cu armele atomice.

Prof. H. Vogel de la Berlin a prezentat referatul: „Slujirea preotească a Bisericii faţă de lume pentru înlăturarea războiului rece”. În care a evidenţiat aportul Bisericii pentru înlăturarea războiului rece.

După coreferatul consilierului H. Kloppenburg din R. F. G. „Mişcarea creştină pentru pace şi Consiliul Ecumenist al Bisericilor în problema actuală a dezarmării”, în care s-a subliniat, că Mişcarea creştină pentru pace are de scop principal, mobilizator şi concret asigurarea păcii, care nu se manifestă cu aceeaşi vigoare la ecumenişti, Emin. Sa Episcopul T. Bartha din Budapesta a ţinut coreferatul: „Importanţa rezolvării paşnice a problemei germane pentru Europa actuală”. Vorbitorul a reliefat misiunea Bisericilor evanghelice germane la înţelegerea dintre cele două State germane, în slujirea comună a cauzei păcii.

Expunînd coreferatul său: „Poziţia creştinilor faţă de lupta de eliberare a popoarelor din Africa, Asia şi America latină”, moderatorul evanghelic J. Mends-Cole din Liberia a arătat că eliberarea popoarelor contribuie efectiv la consolidarea păcii în lume.

Secretarul general J. Ondra a prezentat referatul: „Datoria și perspectivele Mișcării creștine pentru pace”, în care a schițat un plan de lucru determinat de reușita primei Adunări Pancreștine din iunie 1961. În același timp vorbitorul a menționat că însușirea pentru opera păcii dovedită de majoritatea membrilor Mișcării a determinat o remarcabilă activitate regională în țările apusene, în Olanda, Germania Democrată, Germania Federală, Anglia și Franța.

În după masa zilei de 16 mai a continuat ședința Comitetului de redactare a textelor-proiect de rezoluții și apoi ședința Comitetului executiv în pregătirea discuțiilor din Comisiile speciale. Comisia teologică a deliberat asupra „teologiei de la Praga” și manifestarea ei concretă prin acțiunile pentru pace. Problema dezarmării, a colonialismului, încetarea experiențelor nucleare s-a dezbătut în Comisia internațională. Între alții, I. P. S. Mitropolit Justin a rostit aici un înșuflețit cuvânt justificând acțiunile Mișcării creștine pentru pace față de problemele politice ale vremii.

Discuții ample în chestiunea elaborării textului definitiv al Constituției Mișcării creștine au avut loc în Comisia operativă.

Ședința Comitetului consultativ a reînceput în ziua de 17 mai, în ședința plenară, cetindu-se și dezbătându-se rapoartele Comisiilor. S-a aprobat apoi textul Constituției Mișcării creștine.

În ziua de 18 mai s-a întrunit în ședință Comitetul executiv, împreună cu responsabili celor 11 comisii speciale schițând planul de activitate. S-a stilizat apoi textul rezoluțiilor primite spre definitivare și s-au prezentat referate privitor la Conferințele regionale ale filialelor Mișcării.

După vizitarea stațiunii balneare la 19 mai, în duminică din 20 mai s-a oficiat în Catedrala ortodoxă Sf. Liturghie panortodoxă, slujind în sobor toți delegații ortodocși care au participat la sesiune: P. F. Patriarh Efrem II al Gruziei, P. Sf. Episcop Emilian Timiadis, delegatul Patriarhiei ecumenice, I. P. S. Mitropolit Ioan de Praga, I. P. S. Arhiepiscop Ioan Wendland din Berlin, exarhul Patriarhiei Ruse pentru Europa centrală, I. P. S. Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei, I. P. S. Mitropolit Nicodim din Patriarhia bulgară, P. Sf. Episcop Dorotei din Prešov, P. C. Prot. Dr. Cisarz din Belgrad, Prot. F. Berki administratorul Bisericii Ortodoxe maghiare din Budapesta, Prof. Dr. M. Șesan—Sibiu, vicarul J. Novak și Prot. B. Aleș aparținând Bisericii ortodoxe cehe. Răspunsurile liturgice au fost date de corul Catedralei condus de B. Jirak. Rugăciunea „Tatăl nostru” a fost cântată de Prof. Vera Mora-Șesan.

Consfătuiri între delegați au avut loc și în ziua de 21 mai. În ziua următoare, delegația română s-a reîntors în țară, prezentându-se în audiență de informare la P. F. Patriarh Justinian. S-a subliniat cu acest prilej însemnătatea lucrărilor

ședinței Comitetului consultativ de la Karlovy Vary, precum și succesele obținute, la care și-au dat contribuția membrii delegației, îndeosebi I. P. S. Mitropolit Justin pentru contribuția de seamă adusă la reușita acestei Conferințe.

Conferința de la Karlovy Vary a Comitetului Consultativ al Mișcării creștine pentru pace a adoptat câteva documente, pe care, pentru importanța lor le reproducem mai jos.

DECLARAȚIA CU PRIVIRE LA DEZARMARE

Pacea este în epoca atomică singurul viitor posibil al omenirii. Recunoscând aceasta ne-am consfătuît în acest sens al răspunderii noastre creștine în problema dezarmării la ședința de la Karlovy Vary din 15—19 mai 1962.

După prima Adunare pancreștină din 1961 situația politică nu s-a liniștit, ci dimpotrivă a devenit și mai periculoasă. Până acum nu s-a împlinit nici o faptă de dezarmare, deși aceasta este problema centrală a actualității. Dar conferința celor 18 State de la Geneva este un semn plin de nădejde că mulți dintre bărbații de stat acordă problemei dezarmării cea mai mare importanță. Este limpede, că dorința de pace a întregii omeniri spre aceasta tinde și dorește împlinirea ei. Noi nu ne facem iluzii și nu trecem cu vederea că drumul spre o dezarmare generală și totală, sub un control sever internațional, este greu. Căci pe cînd au loc tratative pentru dezarmare, înarmarea nu numai că continuă din plin ci lumea este chiar îngrozită de noile experiențe cu arme nucleare. Credincioși poziției noastre de pînă acum, cerem imediată încetare a acestor experiențe și că odată pentru totdeauna să renunțe toate puterile atomice la experiențe cu arme nucleare și să le distruagă. Aceasta cu atîta mai mult că guvernele se străduiesc cu răbdare pentru apropierea punctelor de vedere opuse și că toate puterile din lume se unesc în lupta pentru dreptate și pace.

Cu recunoștință constatăm că cerința de pace a omenirii cîștigă mereu teren în felurite moduri. Atenția deosebită o merită variatele organe ale O. N. U.-lui în care omenirea și-a creat un instrument care să contribuie și mai bine la rezolvarea marilor probleme mondiale; apoi congresul al 3-lea al Consiliului ecumenist al Bisericii de la New-Delhi, anumite declarații ale papci, primul congres pentru pace și dezarmare care se va întruni în iulie la Moscova și care, nădăjduim, va contribui din plin la problema păcii mondiale; congresul pentru dezarmarea nucleară care se va întruni în Ghana la inițiativa statelor africane și în fine repetatele declarații ale Consiliului ecumenist, care desigur vor contribui în viitor și mai hotărît în problema păcii.

Mișcarea noastră creștină pentru pace de la Praga se pune cu în sufletește alături de toate aceste străduințe. Sîntem

convinși că în împăcarea pe care a realizat-o Dumnezeu cu lumea se cuprinde și nădejdea unei împăcări și a împreună-trăirii a popoarelor. Deci chemăm pe creștini și Bisericele din lume să îndrăznească în această nădejde și să o aplice în mod exemplar în viața lor comună și astfel înlăturînd piedica neîncrederii și îndrăznind pe calea încrederii, să pășească pe drumul dezarmării care duce la împăcare, la relații cu adevărat umane și la pacea lumii.

DECLARAȚIA LA PROBLEMA POPOARELOR DEPENDENTE ȘI A ȚĂRILOR ÎN DEZVOLTARE

În frățietate creștină ne bucurăm împreună cu popoarele din Asia, Africa și America Latină, care prin stăruință și jertfă și-au putut împlini dorințele îndreptățite pentru libertate națională și independență politică. Cu înțelegere caldă urmărim progresul poporului algerian pe drumul independenței depline. Dar sîntem mîhnîți de atitudinea stăpînitorilor portughezi din Angola și de intransigența politicii de apartheid din Africa de Sud. Toate popoarele, care suferă sub stăpînire colonială, au dreptul firesc de a deveni membri independenți ai marii familii a popoarelor libere. Orice îngrădire a libertății naționale și economice influențează una din bazele cele mai importante ale păcii mondiale.

Sîntem cutremurați de faptul că mai există încă grupe creștine care abuzează de creștinism spre a-și apăra posibilitățile de stăpînire, care nu mai sînt de apărut. De altă parte sîntem sincer recunoscători acelor misiuni creștine, care ajută popoarele din Asia, Africa și America de Sud pe drumul lor spre înnoire spirituală, morală, culturală și socială. Greutățile acestor țări, care au suferit exploatarea colonială datorită și unor puteri coloniale creștine și care apasă asupra noastră ca păcat, cheamă conștiințele creștine ale tuturor țărilor ca prin umilință sinceră și ajutorare concretă să contribuie la înlăturarea măcar în parte a acestor nedreptăți.

Popoarele care și-au realizat recent independența lor acum își adună forțele, își înnoiesc cultura națională și își organizează economia și viața socială. Acest fapt îi pune pe creștini în fața unor datorii urgente.

Locuitorii creștini din aceste state trebuie să arate mai multă înțelegere pentru reconstrucția vieții în aceste țări. Ei sînt obligați să trezească conștiința țărilor lor de origine, care mai încearcă să se amestece în teritoriile foste coloniale, să înceteze cu astfel de măsuri. Noi apelăm îndeosebi la marile puteri să nu-și ducă politica pe spinarea celor slabi și recent renăscuți la viață proprie.

Azi domnește convingerea generală că țările în dezvoltare au nevoie de ajutorare abundentă tehnică variată și noi

sîntem fericiți pentru tot ce s-a făcut pînă acum. Dar ca creștini trebuie să vedem ca această ajutorare să nu fie unilaterală și să nu urmărească interese egoiste. Trebuie și mai atent să ascultăm vocea acestor popoare, decît pînă acum, și de aceea îi rugăm pe creștinii din Africa și Asia care doresc să ne ajute în lucrarea noastră, să ne spună ce doresc de la noi și ce critică aduc azi atitudinilor și faptelor noastre, ca din partea noastră să le putem arăta mai multă înțelegere și colaborare mai constructivă.

Dar în ciuda unor rezultate parțiale prin ajutor tehnic, pînă în prezent nu a încetat discriminarea rasială, foamea, nevoia și mortalitatea infantilă în acele țări. În fața acestui fapt sîntem conștienți de necesitatea încheierii cît mai grabnice a unui tratat de dezarmare generală și totală, pentru ca astfel sume și mai mari să fie liberate pentru ajutorarea acestor țări. De aceea concepem dezarmarea generală și totală nu numai ca un scop important al păcii, ci și ca o datorie umanitară și de civilizație.

Astfel ne așează activitatea noastră pentru pace în deplină solidaritate cu frații și surorile acestor popoare încă dependente sau recent eliberate. Spre această solidaritate a tuturor oamenilor chemăm, ca copiii lui Dumnezeu, pe toți creștinii din lume. Îi rugăm să contribuie la stăruința pentru realizarea adevăratei libertăți a dreptății, bunei stări și a asigurării respectului demnității umane pentru toți oamenii din lume. Iar popoarele, bărbații de stat și toți, care se străduiesc în mod sincer pentru înlăturarea deplină a oricărei forme de stăpînire colonială, să fie sprijiniți.

REZOLUȚIA FINALĂ

Comitetul consultativ al Mișcării creștine pentru pace, întrunit la Karlovy Vary, în zilele de 15—19 mai 1962, constată cu recunoștință, după ce a ascultat referatele și discuțiile asupra lor, că activitatea Mișcării creștine pentru pace nu a fost pînă în prezent zadarnică și că dimpotrivă a aflat ecouri largi în cercurile bisericești și mondiale. Deci ea vrea să rămînă și pe mai departe o mișcare, strîns legată de principiile sf. Evangheliei. Intotdeauna s-a aflat posibilitatea, cu toate deosebirile ce există, să se meargă pe calea colaborării reale, cînd s-a pornit de la sf. Evanghelie. Tocmai acest punct de pornire accentuează răspunderea creștinului ca să-și spună cuvîntul în problemele acestei lumi. Autoritatea Mîntuitorului Hristos nu se limitează numai la domeniul bisericesc și la viața particulară a creștinului. De aceea Biserica luptă împotriva războiului rece, care în ultimii ani a provocat multă smintire morală și spirituală, producînd ciferențieri, neîncredere, suspiciune și chiar dușmănie. Cu lupta ei pentru apropierea popoarelor, Miș-

carea vrea să contribuie la crearea unei atmosfere favorabile în care politicienii, bărbații de stat și economiștii să poată pune bazele unei înțelegeri reciproce internaționale, pentru dezarmare și întrecere pașnică.

Pe aceste baze au stat la Karlovy Vary discuțiile și consfătuirile în problemele acute actuale. Comitetul consultativ se ține strâns de deciziile anterioare ale ședințelor Mișcării creștine pentru pace, când declară că cheia rezolvării problemelor actuale stă în dezarmarea generală și totală, sub un control sever internațional. Sintem neliniștiți de faptul, că cu toate protestele se continuă în aceste zile experiențele cu arme nucleare și prin aceasta întreaga lume este adusă într-o stare de neliniște, care în mod serios amenință tratativele pentru pace. Comitetul consultativ se străduiește să facă tot posibilul ca aceste experiențe să înceteze. Deoarece problema dezarmării generale și totale este foarte importantă, de aceea i s-a rezervat o declarație specială.

A doua problemă importantă, care de asemenea necesită o declarație specială, este cuprinsă în înlăturarea definitivă a stăpînirii coloniale. Din nou ne preocupăm de situația acestor popoare, care în timpul din urmă și-au dobândit independența politică și națională. În discuții amănunțite, la care au participat și frați din țări extra europene, s-a amintit că libertatea politică și națională încă nu ajunge spre a asigura ea însăși un standard ridicat și demn de viață.

Sintem cutremurați în conștiința noastră de cele ce se întâmplă în Anglia și Africa de Sud.

Grija noastră deosebită se îndreaptă spre faptul grav, că marelui popor chinez, care își croiește o viață nouă, mereu îi este negată colaborarea internațională. Nu ne putem închipui cum se poate discuta folositor despre tratate de pace și soluționarea problemelor actuale, dacă poporul chinez nu este adus, mai ales în cadrul O. N. U.-ului la aceste discuții. Cu plăcere ne amintim de acele hotărîri, în care Consiliul ecumenist accentua că China nu poate fi izolată de comunitatea popoarelor.

Deși constatăm că problema germană nu se află între marile probleme ale situației actuale, totuși i-am acordat în discuțiile noastre atenție deosebită și ne-am sfătuit ce căi să apucăm spre a putea fi rezolvată această problemă în spiritul înfrățirii și al înțelegerii. De aceea credem că germanii, avînd în față starea lor gravă actuală de divizare a țării, ca urmare a provocării nedrepte a celui de al doilea război mondial, vor învăța din fapte și vor renunța să-și împlinească dorințele proprii naționale prin forță. Germanii din Răsărit și din Apus ar trebui să salute orice înțelegere dintre puterile învingătoare din 1945 și să ia poziție constructivă față de tratative, în loc ca ignorînd realitățile să se legene în iluzii pe-

riculoase și astfel să împiedice înlăturarea focarului german. Un prim pas ar fi ca în fel și chip, prin întruniri și convorbiri, să se recunoască existența actuală a celor două state germane. La aceasta ar contribui cu deosebită importanță și propunerile concrete ale bărbaților de stat germani cu răspundere spre soluționarea pașnică a problemei germane.

Cu satisfacție am luat la cunoștință că în ultima vreme variate organizații mondiale s-au ridicat împotriva tensiunii mondiale și a neîncrederii, pentru dezarmare și întrecere pașnică. Mișcarea creștină va susține aceste stăruințe și va chema Bisericele la fapte concrete pentru o întrecere sinceră și pașnică și pentru înțelegere reciprocă între popoare. Ea vrea nu numai să-și adâncească lucrarea, ci să o extindă mai departe, precum și-a stabilit-o în constituția ei. Acestui scop îi vor servi în deosebi conferințele regionale. Mișcarea creștină vrea să sprijine și mai mult colaborarea cu bisericile și cu reprezentanții lor oficiali, cu grupările religioase și cu toate organizațiile care se străduiesc spre pace.

Comitetul consultativ a luat cu bucurie și atenție cunoștință despre tratativele între reprezentanții mișcării creștine și ai Consiliului ecumenist al Bisericilor, la Geneva în martie 1962. El privește cu interes pregătirile pentru al doilea concil de la Vatican. Vrem să nădăjduim că problema păcii și a înțelegerii va avea un rol important la acest concil, așa că cuvintelor le vor putea urma și faptele reale ale păcii. Atenția se îndreaptă și spre Congresul pentru pace și dezarmare între popoare, care se va întruni la Moscova și el salută faptul, că o seamă de creștini, printre care și reprezentanții Mișcării creștine, vor lua parte activă.

Din nou și cu urgență deosebită ne adresăm nu numai către toate Bisericele și membrii lor, ca să ne sprijine prin voia lor bună și rugăciuni, ci și către toate popoarele și oame. ii de bine și către organizațiile pentru pace, ca să stăruie și mai intens pentru menținerea păcii, pentru realizarea dezarmării generale și totale sub un control sever internațional, pentru o împreună viețuire în pace, în înfrățire și colaborare sinceră între popoare.

Prof. M. ȘESAN

ORTODOXIA ȘI VECHIUL TESTAMENT

de Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Între confesiunile creștine din Occident — Catolicismul și Protestantismul — și între Biserica Răsăriteană, Ortodoxia¹⁾, sînt destule deosebiri, în ce privește învățătura despre V. T. Diferența din sînul creștinismului impune tratarea Vechiului Testament din punct de vedere al Ortodoxiei. Factorul care determină un asemenea studiu este cunoașterea și lămurirea.

Ortodocșii apreciază V. T. pe baza Tradiției, adică în acord cu învățătura transmisă de Sfinții Părinți. Potrivit cu aceasta Biserica Ortodoxă învață că V. T. este scris de oameni care aveau certitudinea în comunicările ce trebuiau să le transmită pentru că au lucrat „sub acțiunea Sfîntului Duh”. Scriitorii V. T. nu-și luau învățătura din mintea omenească, ci o primeau de la Dumnezeu, au transpus cele dumnezeiești în formele modeste omenești. Cărțile Vechiului Testament sînt lumină de sus vărsată de Duhul Sfînt în sufletul acelora pe care Dumnezeu i-a învățat ce să grăiască și cum să descopere învățătura cea mintuitoare. Deci prima întrebare la care răspundem este: Ortodoxia și caracterul Vechiului Testament. Această temă se acoperă cu: Ortodoxia și inspirația cărților Vechiului Testament. Particularismul Vechiului Testament care-i împărtășește puterea și autoritatea este inspirația, sau în-suflarea dumnezească. Se înțelege prin inspirație acea iluminare supra firească care-l ridică pe om la cea mai înaltă desăvîrșire în decursul scrisului, îl ferește de greșeli și-i împăr-

¹⁾ Cuvîntul Ortodoxie înseamnă învățătura corectă. Noțiunea a evoluat din *δόξα și δόξος* În V. Testament cuvîntul doxa înseamnă glorie, mărire, slavă, faimă și este identic cu eвреiescul כבוד chabod (cf. mai pe larg Al. Negoită. *Les sens des mots chabod et ghedolah dans l'Ancien Testament*, în rev. *Studia et Acta Orientalia* I, 1958). Cu acest înțeles îl întîlnim în multe locuri biblice. Astfel prestigiul la care a ajuns Iosif în Egipt e numit doxa (Gen. 45, 13). La un fel de doxa a ajuns și Iacob (Gen. 49, 6; Is. 17, 4). Faima de care au parte înțelepții este tot un fel de doxa (Prov. 3, 35). În acest înțeles se vorbește de doxa Libanului (Is. 35, 2; 60, 13), a templului din Ierusalim (Agh. 2, 9), a credincioșilor (Ps. 84, 12; Prov. 21, 21), a lui Aman (Est. 5, 1), Israil (Is. 5, 13; Osea 4, 7), a lui David (Ps. 62, 7; 108, 1), Moab (Is. 16, 4),

tăsește descoperiri, cu un cuvînt îl călăuzește în timpul lucrării. Cuvîntul omului este cuvîntul lui Dumnezeu: „Suflarea celui Atotputernic îi dă omului înțelepciune” (Iov 32, 8). Cuvîntul lui Dumnezeu este în același timp și cuvîntul omului²⁾ pentru că inspirația nu suprimă individualitatea scriitorului. Nu e vorba de o dictare literală a ideilor, ci numai de o supraveghere din partea Duhului Sfînt. Inspirația literală este în contradicție cu caracterul personal al scriitorilor biblici. Aceiași temă este tratată în mod deosebit de unul sau de altul dintre scriitori, cu destoinicia înzestrărilor fiecăruia. Această realitate o adevărește Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Astfel lui Moise, care se scuza că nu are darul vorbirii, Domnul îi răspunde: „Du-te (la propovăduire) căci eu voi fi cu tine și te voi învăța ce să vorbești” (Ex. 4, 12). În urma acestei intervenții Moise se lasă cucerit de lucrarea lui Dumnezeu. Trimițîndu-l la propovăduire Dumnezeu îl asigură că-i va descoperi ceea ce trebuie să facă, să nu descurajeze în fața ascultătorilor că îi va inspira încredere, va întări puterea de convingere a credincioșilor în așa măsură încît glasul său să devină cu adevărat glasul lui Dumnezeu.

Chedar (Is. 21, 6), Iov (19, 9; 29, 20ș. Noul Testament nu aduce un element nou în precizarea cuvîntului doxa. El menține înțelesul de glorie, onoare, mărire, strălucire dar că doxa se referă la „mărirea cea nouă”, la Evanghelia Domnului, care trebuie păstrată nealterată (neschimbătă). Păstrarea curată a învățăturii a fost definită cu epitetul *ὁρθός*. drept, corect, adevărat (cf. Mc 7, 35; Lc. 7, 43; 10, 28; 20, 21; Evr. 12, 13). Termenii doxa și ortos nu se întîlesc în N. Testament într-un singur cuvînt. Obvine aceasta mai tîrziu. După ce au apărut învățături greșite termenii doxa și orthos s-au împreunat într-un singur cuvînt, ca substantiv: ortodoxia, ca adj.: ortodox, ca să exprime noțiunea dreptei credințe. Aceasta o face în al II-lea secol Sf. Justin Martirul, istoricul Hegesip și Sf. Irineu din Lugdun (M. Șesan: *Din istoricul noțiunii de ortodoxie*, în rev. „Mitropolia Ardealului” an. I, nr. 1-a, Sibiu 1956, p. 63). Cu timpul, cuvîntului ortodoxie i se dă un sens teritorial, ca fiind legat de răsărit. În apus se impune mai mult cuvîntul catolic, cu înțelesul de ortodox, de aceea cuvîntul ortodox este reclamat pentru răsăriteni (Șesan, *o. c.* p. 63). Cînd zicem ortodoxie înțelegem învățătura Bisericii răsăritene, a celei reprezentate prin Patriarhatele ecumenice, ale Ierusalimului, Alexandriei, Antiohiei, Constantinopolului ca și a Bisericilor în comuniune cu ele prin credință, cum sînt Biserica Rusă, greacă, romînă, bulgară, sîrbă etc. Termenul ortodox a intrat în uzul vorbirii și e acceptat în sensul indicat de noi.

²⁾ *Idem*, p. 24.

Sub înfrurirea Duhului Sfânt stau toți profeții și sfinții scriitori ai V. T. Așa a scris Ieremia: „Domnul întinse mîna sa, atinse gura mea și zise: „Iată pun cuvintele mele în gura ta” (1, 9) și tot așa adevărește realitatea inspirației art. 8 al Simbolului credinței; „Cred întru Duhul Sfânt... carele a grăit prin proroci”.

Și aici este vorba despre dăruirea talentului și a autorizării de a vorbi în numele lui Dumnezeu.

În multe cazuri nu se poate admite necesitatea inspirației dumnezeiești și a ajutorului ei pentru scriitorul sfânt. De exemplu cînd Solomon dă sfatul de a nu „confunda” vinul cu apa, pentru că vinul face furios și cine se amețește cu vin nu este înțelept (Prov. 20, 1).

Insuflăte sînt adevărurile care depășesc puterile sfințitului scriitor, cele esențiale, fondul scrierilor. De exemplu, Daniel (9, 26—27) nu putea cunceaște pe cale obișnuită timpul nașterii lui Mesia, nici Mihea (1, 2) locul nașterii, sau Isaia (7, 14) nașterea din fecioară.

Prin urmare nu totul e un produs omenesc după cum nu totul e dumnezeiesc în V. Testament. Scriitorul își menține libertatea de acțiune. Cartea Faptele Apostolilor (15, 28) înfățișează pe autorii sfinți mai vigilenți chiar în momentul iluminării decît erau de obicei. Învățătura despre libertatea omului presupune participarea elementului uman la alcătuirea scrierilor inspirate după cum rezultă din cuvintele: „Părutu-ni-s-a nouă și Duhului Sfînt” (F. Ap. 15, 28).

Vechiul Testament dobîndește pe deplin autoritatea de cuvînt a lui Dumnezeu fără îndoială în Noul Testament, de aceea vechea vorbă: „Noul Testament se ascunde în cel Vechi, Vechiul se descopere în Noul” se potrivește în această legătură de gînduri. Ambele Testamente sînt o unitate, întocmai cum trunchiul și rădăcina formează copacul. Nu se poate presupune Noul fără Vechiul, întocmai cum nu se poate închipui vale fără deal.

Numirea „Noul Testament” este o creație a Vechiului Testament. Profetul Ieremia (31, 31) inițiază expresia. Modul cum prevede realitatea istorică, de acum 19 sute de ani, îl rînduie pe Ieremia între primii și cei mai mari bărbați onorați cu presimțirea tainelor. Sînt imense dovezile care confirmă perfectă unitate între Testamente. Ele încep cu primul profet al Noului Testament cu Sf. Ioan Botezătorul, și sfîrșesc cu Apocalipsa din Patmos. Sf. Ioan Botezătorul, ascelul riguros, care formează puntea de trecere între cele două Testamente, se înalță prin predica sa categorică din nou la nivelul vechilor profeți. Cine autorizează pe Ioan Botezătorul cu pregătirea terenului în vederea mîntuirii? Este această acțiune un îndemn a inițiativei sale personale, sau își are temeiul în gîndirea acelorora care de mult pregătiră sufletele în vederea evenimentului

celui mare? Isaia de mult vestise că va sfîrși prezentul cu aspectul lui neplăcut (Is. 40, 3—11). În mijlocul unei lumi care nu se gîdea decît să mănince bine și să doarmă mult, Ioan Botezătorul, întrebuintează aceeași metodă ca și profetul Isaia (conf. Mt. 3, 8; Mc. 1, 3; Lc. 3, 4; Ioan 1, 33).

Mai ales se atașează Vechiului Testament Mîntuitorul, care se declară pe sine „Începutul și sfîrșitul” (Alfa și Omega). El vorbește despre creare, despre potop, pierderea Sodomei, „rugul aprins”, „semnul lui Iona”, despre Moise și Solomon, „cei însuflețiți de Duhul Sfînt”, citează din psalmi, și-și mustră ucenicii care călcară poruncile lui Dumnezeu revelate în Scriptura Veche. Pentru Hristos Vechiul Testament rămîne „Scriptură Sfîntă” și „Cuvînt al lui Dumnezeu”. Încă la începutul activității sale publice comunică cărturarilor că în persoana sa se împlinesc pînă în amănunte, profețiile lui Isaia din cap. 61. Din cărțile Vechiului Testament se inspiră Mîntuitorul cînd voiește să-și convingă discipolii că în Vechiul Testament există adevăruri veșnice. Sf. Evanghelist Luca ne-a păstrat în această privință mărturii scumpe. Sînt cuvintele Mîntuitorului: „Am venit în lume pentru ca să se îplinească ceea ce s-a scris despre mine în Legea lui Moise, în proroci și în psalmi” (Lc. 22, 44).

Uneori pare că Noul Testament contrazice Vechiul b. o. atunci cînd Mîntuitorul se sustrage de la îndeplinirea unor obligații ordonate acolo. Astfel critică practica în desfacerea căsătoriei, combate sacrificiile sîngeroase, iar sub pretext că nu ceea ce intră în gură spurcă, dă un alt înțeles celui pe care Vechiul Testament îl admitea cu privire la mîncări. Că Vechiul Testament nu e totdeauna pe voia Mîntuitorului pare a rezulta din predicile prefăcute cu antitezele: „Ați auzit că s-a zis celor de demult ... dar eu vă zic”. Aceasta înseamnă că Hristos desăvîrșește, arată cu alte cuvinte, că nu-i mulțumit cu împlinirea Legii așa cum o practicau unii, care îndeplineau preceptele cultice fără a le însoți de curățenia lăuntrică. Printr-o serie întregă de exemple indică sensul interpretării. Unele precepte ale Vechiului Testament au avut valoare numai pentru cei vechi, b. o. porunca de a sacrifica vite, cea privind mîncările și sărbătorile. Ele încetează a mai avea putere. În Noul Testament rămîne numai ceea ce e de folos permanent. Legea progresului are valoare și în cele spirituale. Față de socotința unora că Vechiul Testament cade, Mîntuitorul a trebuit să precizeze punctul de vedere creștin că „Să nu socotiți că am venit să stric Legea și prorocii, nu am venit să stric ci să plinesc” (Mt. 5, 17).

Cu expresia „Legea și prorocii” Mîntuitorul însemna totdeauna Vechiul Testament în întregime. Față de o eventuală socotință greșită că Noul Testament ar tinde la abrogarea Vechiului Testament Mîntuitorul precizează că Vechiul

Testament rămîne prin ceea ce e dumnezeiesc, dar trebuie complectat și mai ales interiorizat. Aceasta fiind atitudinea Mîntuitorului se înțelege că aici ucenicii Lui nu pot fi de altă părere. Cînd a luat Sf. Petru cuvîntul primul lucru i-a fost să pună la loc de cînstă Vechiul Testament. Realizarea dumnezeiescului plan are o cauzalitate istorică: „Ce s-a plinit s-a zis mai înainte de Duhul” (F. Ap. 1, 16). Petru crede că ceea ce s-a vorbit prin gura profeților, este glasul lui Dumnezeu. Epistolele Sf. Apostol Pavel abundă în referiri la Vechiul Testament, prin care justifică mersul istoric al creștinismului. Cînd predica demonstra prin exemple diverse că ținta la care duce Legea Veche este Hristos (Rom. 10, 4). Înainte de a se descoperi credința creștină era ascunsă în Vechiul Testament: „Vechiul Testament pedagog s-a făcut nouă” (Gal. 3, 4), cu alte cuvinte Vechiul Testament ne-a îndrumat spre Hristos cum pedagogul conduce copiii spre viață. Cunoșcător al problemei, Sf. Apostol Pavel s-a pronunțat clar că „Legea este sfîntă, dreaptă și bună”, și totuși Scriptura este de Dumnezeu însoțită” (Rom. 7, 12; II Tim. 3, 16). Sf. Pavel pare că a prevăzut chiar neînțelegerile care aveau să se ivească din pricina Legii, de aceea precizează la Romani 3, 31 că Vechiul Testament rămîne mai departe. Între Vechiul și între Noul Testament rămîne o deosebire, aceea care există între presimțire și realitate, între făgăduință și între împlinire.

Această atitudine Biserica a precizat-o în așa zisele canoane — adică norme sau decizii cu caracter de lege — ale diferitelor Sinoade. Onorul întîietății îi revine canonului 85 al Sf. Apostoli, care a devenit normativ, în privința atitudinii față de Vechiul Testament.

Acest canon are relații ideologice cu cel precedent (84), care sancționează necuviințele comise împotriva autorităților. De la respectul ce se cuvine înainte-stătătorilor se trece, în canonul 85, la datoria ce o au credincioșii față de colecția de scrieri sfinte: „Fie vouă tuturor cărți vrednice de cînstire acestea, ale Testamentului vechiu: Facerea, Eșirea, Leviticul, Numerii, A doua Lege, a lui Iisus Navi una, ale Judecătorilor una, Rut una, ale împăraților patru, Paralipomena două, Ezdra două, Estir una, ale Macabeilor trei, Iov una, Psaltirea una, ale lui Solomon trei: Pildele, Ecclesiastul, Cîntarea Cîntărilor, ale Profeților douăsprezece, a lui Isaia una, a lui Ieremia una, a lui Ezechiel na, a lui Daniel una. Afară de acestea însă se mai adaugă înțelepciunea mult învățatului Sirah.³⁾

Așadar, deciziunea enumeră cărțile dătătoare de legi și datini. Citat totdeauna cu un respect religios canonul 85 apos-

³⁾ Milaș N., *Canoanele Bis. Ort.*, vol. I. p. 1, trad. de U. Kovincici și Dr. N. Popovici, Arad, 1930, p. 314.

tolic rămîne premiza care normează nedumeririle ivite pe tema V. Testament. Nu e dreptul fiecăruia să stabilească din nou numărul scrierilor inspirate, nici chiar din motive științifice, de aceea clarvăzătorii Apostoli au dat de la început o formă completă colecției de scrieri biblice.

Înșirarea cuprinde și cărți necanonice (I, II, III Macabei și Înțelepciunea lui Iisus Sirah) pentru ca să se știe că și cele din categoria a II-a „au o anumită autoritate în calitate de cuvînt al lui Dumnezeu și sînt vrednice de cinste”⁴⁾.

Din această înșirare lipsesc Plîngerile (lui Ieremia). Această lipsă se justifică astfel: Plîngerile fac parte din opera lui Ieremia, ele n-au fost enumerate separat. Astfel eliminarea lor e neintenționată, cartea Plîngerilor fiind citată de Părinții bisericești⁵⁾. Astfel citează cartea⁶⁾ Justin Martirul). În catalogul apologetului Melito din Sardes⁸⁾ (+170) lipsesc Plîngerile, Neemia și Estir. Precum Plîngerile se consideră una cu Ieremia, totașa Neemia cu Ezra, precum zice Origen⁹⁾ două ale lui Ezra¹⁰⁾, iar lipsa cărții Estir este sau o eroare a copiștilor sau în legătură cu unele talmudice care s-au reflectat și în conștiința comunității creștine¹¹⁾.

Un al doilea moment însemnat din istoria problemei îl constituie sinodul al V-lea local din Laodicea, ținut în anul 364 care în canonul 59 decretează că nu se cade ca în bise-

⁴⁾ Același: o. c. p. 315.

⁵⁾ În ce privește Iov este o greșală a copiștilor. E dovadă faptul că în *Canoanele Apostolice* trad. de I. Mihălcescu (1928) apare Iov.

⁶⁾ E vorba despre Plîngrei.

⁷⁾ V. Tarnavski *Introd. în Sf. cărți ale V. T.* 1928, p. 470.

⁸⁾ Idem. o. c. p. 470.

⁹⁾ Idem. o. c. p. 49.

¹⁰⁾ În ultima ediție critică la Septuaginta (Göttingen 1935) editorul Prof. Dr. Alfred Rahlfs grupează cele două cărți ale lui Ezra și Neemia sub un singur titlu „Esdras” și nici măcar nu separă cele 10 capitole ale cărții lui Ezra de cele 13 cap. ale cărții lui Neemia, ci totalizează cele 23 capitole, exprimînd un singur număr suma capitolelor, numărînd de la 1 la 23. Astfel capitolul 1 din Neemia corespunde, la Rahlfs cu al 11-lea, iar al 13-lea din Neemia cu 23 la Rahlfs. La baza acestui procedeu stă de bună seamă o tradiție f. veche. Astfel Iosif Flaviu informează (Contra App. 1, 18), că vechii iudei cele două cărți le-au comprimat într-un singur volum. Că ele formau un singur op admite și Eusebie (H. E. 6, 2. M. XX, 58, 1; Fer. Ieronim Ep. 53 Ad. Pant. și Talmudul (în trat. Baba—Batra 12, 5). Într-un volum apar cărțile în cele mai multe dintre manuscrise grecești ale Vechiului Testament.

¹¹⁾ Tarnavski o. c. p. 48.

rică să se citească psalmi privați, nici cărți necanonice, ci numai cărți canonice ale Vechiului Testament¹²⁾.

Scrierile apocrife, sau private (de ex. Psalmii lui Solomon), nu exprimă decît o anumită latură a învățaturii biblice. Ele uneori nu conțin nici acel minim obligatoriu pentru societatea dreptcredincioșilor. De aceea valoarea și importanța lor este puțină din punct de vedere teologic și religios.

Canonul 60 al Sinodului înșiră cele 22, respectiv 39, cărți ale Testamentului Vechi, care sînt întocmai cele pe care pînă azi le socotește Biserica de canonice.

În această comunitate de atitudine se încadrează mai tîrziu Sinodul al VI-lea ecumenic, ținut la 681 în palatul imperial trulan din Constantinopol cu participarea celor 227 de arhierei. Canonul 19 dispune ca înființătorii Bisericilor să învețe, în toate zilele și mai ales în Duminici și sărbători, îndreg clerul și poporul în cuvintele dreptei credințe, culegînd ideile și judecățile adevărului din dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament, fără să treacă hotarele puse de acele cărți¹³⁾. În conformitate cu această legiferare Vechiul și Noul Testament este glasul lui Dumnezeu adresat oamenilor „izvorul, temelul și perfecțiunea legii, alît în ce privește credința cît și faptele bune”¹⁴⁾.

O altă problemă pe care o normează canonul 19 este interpretarea Vechiului Testament. În această privință trebuie să se urmeze învățătura ecumenică și să se interpreteze în sensul Bisericii¹⁵⁾. Ideia că poți discerne însuși Cuvîntul lui Dumnezeu, cu propriile tale riscuri și pericole este iluzorie. O astfel de înțelegere este dată credinciosului numai dacă este în uniune spirituală cu Biserica. Vrem să spunem că este necesar acordul cu interpretarea Bisericii, transmisă de Părinții instruiți de Dumnezeu și de Dascălii Bisericii și ai timpurilor apostolice¹⁶⁾.

Am reținut din amănuntele de pînă aici că scrierile Vechiului Testament sînt sfinte. Aceasta e o calitate a Vechiului Testament. Canonul 68 al aceluiași Sinod stabilește chiar gradul de sfîntenie sub care în nici un caz nu pot fi coborîte cărțile: „nimănui nu-i este îngăduit a le strica, sau a le sfîrteca, sau a le da spre nimicire librarilor, sau celor ce se zic vînzători de miruri, sau altcuiva dintre toți, afară de cazul de cumva au devenit neutilizabile sau prin molii, sau prin apă sau în alt chip. Iar cel ce se va prinde... că va comite ceva de acest fel, să se afurisească”¹⁷⁾.

12) Milaș: *Canoanele*, col. II p. 1, 117.

13) Idem, Vol. I p. II, p. 371.

14) Idem, *ibid.* p. 372.

15) Idem, *ibid.* p. 373.

16) Idem, *ibid.* p. 371.

17) Idem, *ibid.* p. 442.

Din textele care alcătuiesc materialul temei noastre există destule între deciziunile Sinodului VII ecumenic (al 2-lea de la Niceia), ținut în 783, de față fiind 367 arhieriei. Sinodalii evidențiază, cu putere, elementul social al Vechiului Testament, în special al Psaltirei. E cazul canonului 2.

Din aceste câteva date rezultă limpede că în colecția de canoane ale Bisericii sînt o serie întreagă din ele care rămîn normative în ce privește tezaurul nostru spiritual cunoscut sub numele de Vechiul Testament.

În afară de această parte a Tradiției, fixată în canoane, avem un vast domeniu de informații în operele Sf. Părinți, care oferă imaginea învățaturii răspîndite în toată Biserica. Cultul față de V. Testament ocupă un loc de frunte în literatura patristică cu putere obligatorie pentru acela care nu vrea să se îndepărteze de Ortodoxie. În domeniul acesta sînt mai întîi canoanele Sf. Atanasie de următorul conținut: „Fiindcă mulți s-au apucat să compună scrieri ce se zic apocrife și a le amesteca cu Scriptura cea de Dumnezeu insuflată, cine s-a amăgit să se osîndească, iar cine a rămas curat să se bucure. Cele bune sînt 22, căci atîtea sînt literele alfabetului sfînt al Vechiului Testament, după cum am înțeles...”¹⁸) Acelea sînt izvoarele mîntuirii noastre pentru ca cel setos să-și astîmpere setea... dreapta credință se propovăduiește numai în aceste cărți”...¹⁹).

Relativismul apocrifelor este în legătură cu fondul nu cu forma, cît despre formă ea ține uneori de cea tradițională. Pun de ex. în gura lui Solomon proverbe sau atribuie lui David psalmi. Numele autorilor nu corespunde autorilor reali, de aceea și stăruie Sf. Atanasie ca diferența între inspirate și apocrife să se mențină.

Aproape nu există scriitor sfînt care vorbind despre Vechiul Testament să nu arate calitatea lui în nota Ortodoxiei și să nu facă un rechizitoriu aspru celor cu capul tulburat de îndoeli, sceptici sau șovăielnici: „Primește această dreaptă numărare de cărți, iubitule! și așa toate să le ai, și de mai sînt unele, afară de acestea, să știi că nu sînt adevărate”²⁰), cu-

¹⁸) Idem, *ibid* p. 30: Cele 22 cărți canonice sînt: 1. Geneza, 2. Exod, 3. Levitic, 4. Numeri, 5. Deuteronomul, 6. Io-sua, 7. Judecători cu Rut, 8. două cărți ale lui Samuil, 9. două cărți ale regilor, 10. două cărți Cronice, 11. Ezra și Neemia, 12. Estir, 13. Iov, 14. Psaltirea, 15. Proverbele, 16. Ecclesiastul, 17. Cîntarea Cîntărilor, 18. Isaia, 19. Ieremia, cu Plîngerile, 20. Ezechiel, 21. Daniel, 22. Cei 12 profeți mici. Numerotate separat ele sînt 39.

¹⁹) Idem, *ibid*. p. 30.

²⁰) Același o. c. p. 157—159. Se gîndește la cele apocrife.

vinta un dător de ton în ale credinței, ascultat și urmat în vremea sa, Sfântul Grigorie Teologul.

Aprecierile scrise sînt multe în privința aceasta. Așa sînt cele ale lui Amfilohie, un aprig și talentat apologet al V. Testament, contemporan cu Sfinții mari trei ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur și participant la Sinodul al II-lea ecumenic. Invățătura sa despre Vechiul Testament a compus-o în versuri iambice. E hotărîtoare în privința aceasta afirmarea că „cu orice carte care a primit numele venerabil al Scripturii, este adevărată, fiindcă se găsesc uneori cărți cu nume mincinos și foarte greșite, precum de exemplu monedele cele prefăcute și mincinoase, deși au inscripția autorității statale, însă după a lor materie se dovedesc false”²¹⁾.

Convîngerea că Vechiul Testament este unul din izvoarele curate ale credinții noastre a devenit doctrină.

De aceea Sfinții Părinți citează cărțile Vechiului Testament cu formula: „adevăratele scrieri” (Clement Romanul)²²⁾, „Cuvînt dumnezeiesc” (Justin Martirul)²³⁾, „Spiritul vorbește”, „Domnul zice” (Irineu)²⁴⁾, „sfintele cărți” (Origen)²⁵⁾, „Cele de Dumnezeu insuflate” (Cl. Alexandrinul)²⁶⁾, „Purtătoare de Dumnezeu” (Eusebiu al Cezareii)²⁷⁾, „Scriptura de Dumnezeu insuflată” (*θεόπνευστος*) Sf. Vasile cel Mare²⁸⁾ și Atanasie cel Mare²⁹⁾, „Grăirea de la Duhul Sfînt” (Sf. Ioan Hrisostom)³⁰⁾.

Expresia: *θεόπνευστος* trece de la răsăriteni la scriitorii Apusului, în traducere verbală: „Spiritus revelabat” (Fer. Augustin)³¹⁾, „Spiritus dabat”, „Spiritus scripsit”, „Deus predixit”, „biblioteca divina”, „biblioteca sancta” etc.

Vechiul Testament fiind opera cooperării dumnezeiești și omenești, Părinții sînt de acord că în ce privește doctrina de credință și doctrina morală ea s-a păstrat fără amestec de erori. Susținerea că invățătura Sfintei Scripturi e izvorîtă din gîndire pur omenească, e infinit de zadarnică. Toți acești Sfinți erau suflete adînc pasionate pentru transcendența Vechiului Testament. De aceea și citim (la Cl. Romanul): „Luați

21) Idem, *ibid.* p. 159.

22) Epist. I c. Corinteni, M. P. G. tom. I col. 300.

23) *Apologia I-a pro Christianis*, M. P. G. t. VI, col. 385.

24) *Contra Haereses*, lib. III, M. P. G. t. VII, col. 950.

25) *Peri arhon* lib. I, M. P. G. t. XI, col. 118.

26) *Stromata* lib. III, M. P. G. t. VIII, col. 397.

27) *Praepar. Evang. lib.* I, MPG. t. XXI, col. 25.

28) *Homil. in Psalm.* I, MPG. XXIX col. 209.

29) *Epist. ad. Marcellinum* MPG. t. XXVIII col. 12.

30) In cap. V *Gen. homil.* XXI, MPG. t. LIII col. 175.

31) *De civitate Dei* lib. decimus oct. MPL t. XLI col. 598.

bine în primire Scripturile Sfinte, care sînt adevărate și care își trag originea de la Duhul Sfînt, în ele nu se află nimic ce e nedrept și fals³²⁾. „Dacă crezi, scrie Sf. Justin, că ai fi în stare să mă constrîngi a mărturisi că în Sf. Scriptură s-ar afla contraziceri, apoi greșești căci niciodată n-ai putea să gîndesc sau să exprim așa ceva³³⁾. Sfîntul Vasile vine și el și arată exactitatea acestei concepții, în cuvinte în care foarte greu putem desface elementele pe cari le adaogă el de cele care sînt ale Sfîntei Scripturi: „Toată Scriptura e de Dumnezeu insuflată și folositoare³⁴⁾”, căci de la Duhul Sfînt s-a grăit în Scripturile Vechiului cît și ale Noului... Unul și același este Dumnezeu Vechiului ca și al Noului Testament. „În Noul, Hristos se arată; în Vechiul, El se promite, zice Sf. Ciril al Ierusalimului”³⁵⁾.

Dovedirea merge mai departe. În Omilia I-a vers. 1 și 2 la Romani I, Sf. Ioan Gură de Aur citează din psalmul 68, 12 și Isaia 52, 7, pentru a arăta cît de lămurit se inițiază în V. Testament numele și modul Evangheliei. Această s-a prevăzut cu multe sute de ani înainte, pentru că atunci: „Cînd Dumnezeu voiește a pregăti oarecari lucruri mari, acestea le grăiește mult timp înainte, exercitînd auzul pentru primirea lor cînd se vor împlini³⁶⁾.

Crezînd că va înțelege mai bine multe lucruri privitoare la Biblie la fața locului Fer. Ieronim călători numai decît la „locurile unde s-a desăvîrșit povestea tragică a V. Testament”³⁷⁾.

Din V. Testament, Psaltirea ocupă un loc scump în sufletul Sfînților scriitori, de aceea se și spun cuvinte impresionante despre ea. Gheneadi patriarhul Constantinopolei (458—

³²⁾ *Ep. I. ad. Corinth. M. P. G. t. I col. 300—301.*

³³⁾ *Dialogul cu Iudeul Tryphon, MPG t. VI col. 625.* Așa numitele contraziceri sînt feluri de vorbire acomodată la ideile timpului. B. o. „a stat soarele în loc”, soarele aleargă ca un uriaș”, „soarele răsare”, „soarele apune”, (deși nu apune), „șarpele ucide cu limba” etc. Cunoștințele istorice, geologice, astronomice sînt cele ale epocii. Se aude vorbindu-se: „V. Testament învață că de la Facerea lumii pînă la Hristos sînt atîtea mii de ani” și prin urmare unele popoare (b. o. evreii) socotesc timpul de la Facere. Eroare, nicăiri în V. T. nu se precizează data creierii lumii și nu se fixează o eră sau cronologie. Cărțile V. T. au un scop religios moral și nu fac știință. În locul numerelor V. T. folosea litere. Prin confundarea literelor se vor explica cîteva erori de cifră.

³⁴⁾ *Homil. in Psalm. I, MPG tom. XXIX col. 209.*

³⁵⁾ *Cateheza IV de decem. dogm. MPG t. XXXIII col. 496.*

³⁶⁾ *Ep. ad. Rom. homil. I, MPG t. LX. col. 396.*

³⁷⁾ *N. Iorga, o. c. p. 67.*

471) nu hirotonea pe cel ce nu știa bine Psaltirea³⁸⁾, iar Ciril al Scitopolei (+531 sau 532) scrie că nici călugării simpli nu sînt demni dacă nu cunosc Psaltirea³⁹⁾. Această înflăcărare pentru V. Testament și-a avut din zorii creștinismului premergătorii ei. Didim Orbul știa pe de rost aproape întreg Vechiul Testament⁴⁰⁾, iar Sfîntul Antonie era atît de atent la lectura biblică, încît tot ce citea reținea așa de bine că mai tîrziu memoria ținea locul Sfintei Scripturi⁴¹⁾.

Motivul acestei atitudini constă în valoarea și varietatea cărților biblice. V. Testament este acomodat anume pentru diferite stări sufletești, situații și timpuri. Ce unuia i se pare neînsemnat poate fi foarte însemnat pentru altul, ce nu-i de trebuință azi poate fi de folos altădată. În privința aceasta există o convingere unitară la Sfinții scriitori.

Biserica ortodoxă urmînd atitudinii Mîntuitorului, învățătura Părinților Apostolici și a Sf. Părinți a rămas pe punctul de vedere tradițional și consideră de cărți canonice 22 respective 39. Așa apare canonul cărților V. T. în catehismul mitropolitului Filaret al Moscovei⁴²⁾, în manualul de Introducere în cărțile V. T. și N. T. al Arh. Melchisedec⁴³⁾, la Isidor Oniciu⁴⁴⁾, I. Olariu⁴⁵⁾, V. Tarnavschi⁴⁶⁾ la prof. grec Acade-

38) K. Kallinikos: *Eisagoghi*... Alexandria 1928, p. 199.

39) Idem p. 297.

40) L. Cl. Fillion: *L'etude de la Bible*, Paris. 1922, p. 69.

41) Idem. *ibid.*, p. 60. Indrumări în sensul acesta obvin încă în Așezămintele și canoanele Apostolice". Astfel în cartea I-a, Invăță. Sobornicească despre laici, în cap. V intitulat: Cărțile Sf. Scripuri care pot fi citite acasă, se spune că „stînd acasă la tine, citește Legea, împărații, profeții, cîntă Psalmii, cercetează cu îngrijire Evanghelia, plinirea acestora" (cf. Scrierile Părinților Apostolici vol. II trad. I. Mihalcescu, M. Pîslaru și G. N. Nițu 1928 p. 8.).

42) El enumeră 22 cărți în ordinea următoare: 1. Geneza, 2. Exodul, 3. Numerii, 4. Leviticul, 5. Deuteronomul, 6. C. lui Iosus, 7. Judecători cu Rut, 8. c. I și II a Regatelor, 9. C. III și IV a Regatelor, 10. C. I și II Paralipomenon, 11. Ezra și Neemia, 12. Estir, 13. Iov, 14. Psaltirea, 15. Prov. Solomon, 16. Ecclesiastul, 17. C. Cîntărilor, 18. Isaia, 19. Ieremia, 20. Iezechiel, 21. Daniel, 22. Cei 12 proroci, cf. V. Tarnavschi, *Introduc...* p. 70.

43) Vol. I. Iași 1860 p. 8, numără 22 cărți.

44) *Manual de introducere în sf. cărți ale V. T.* 1889 p. 35, numără 39 cărți.

45) *Introducerea în c. V. și N. Testament*, Caransebeș 1891, p. 336. Olariu numără 22 și 39 cărți.

46) *Introducere*, p. 69. Numără 22, resp. 39.

mician I. P. Brațiotis⁴⁷⁾, la prof. bulgar In. Marcovski⁴⁸⁾, în învățătura de credință ortodoxă a I. P. Fer. Patriarh Justinian⁴⁹⁾ și în manualul de Studiul V. Testament din 1955⁵⁰⁾.

În ce privește cărțile necanonice Noul Testament nu le atribuie aceea autoritate. Referirile la ele sînt aproape inexistente.

Părinții Apostolici și Părinții Apologeți le folosesc, însă rar⁵¹⁾.

Unii sfinți scriitori ca Irineu, Tertulian, Ciprian, Clement Alexandrinul, Origen, confirmă adevărurile și cu referire la cărțile necanonice⁵²⁾.

Așadar, V. Testament este îmbogățit cu cărțile necanoni-

47) *Eisagoghi eis T. P. D.* Atena 1937, p. 521, numără 39 cărți dar încadrează și pe cele necanonice între cele cano-nice. Astfel, Tovit și Iudit cu Macabei urmează îndată după Estir iar Înt. lui Solomon și Înt. lui Sirah cu cărțile poetice, înainte de Isaia.

48) *Intr. gen.* Sofia 1931, *Intr. spec.* Sofia 1932.

49) București 1952 p. 19 se numără 39 cărți în ordinea următoare: 1. Făcerea, 2. Eșirea, 3. Leviticul, 4. Numeri, 5. Deuteronomul, 6. Iosua, 7. Judecători, 8. Rut, 9. I Imp., 10. II Imp., 11. III Imp., 12. IV Imp., 13. I. Cronici, 14. II. Cro-nici, 15. Ezra, 16. Neemia, 17. Ester, 18. Iov, 19. Psaltirea, 20. Prov. lui Solomon, 21. Ecclesiastul, 22. C. Cîntărilor, 23. Prorocia lui Isaia, 24. Prorocia lui Ieremia, 25. Prorocia lui Iezechiel, 26. Prorocia lui Daniel, 28. Prorocia lui Osea, 29. Prorocia lui Ioil, 30. Prorocia lui Amos, 31. Prorocia lui Obă-dia, 32. Prorocia lui Iona, 33. Prorocia lui Miheia, 34. Proro-cia lui Naum, 35. Prorocia lui Avacum, 36. Prorocia lui So-fonie, 37. Prorocia lui Agheu, 38. Prorocia lui Zaharia și 39. Prorocia lui Maleahi.

50) Se înșiră 39 cărți în ordinea: 1. Făcerea, 2. Exodul... 39. Maleahi, doar Plîngerile se așează după cărțile poetice și nu după Ieremia, cf. p. 1.

51) Clement Romanul face aluzie la Înțelepciunea lui So-lomon (11, 12; 12, 3), Păstorul lui Herma la II Ezra, II Ma-cabei și Iisus fiul lui Sirah, iar Policarp la Tovit (4, 10). Jus-tin Martirul citează de 65 ori din Geneză, de 104 ori din Psal-tire, de 16 ori din Isaia, de multe ori din Ieremia, Ezechiel, Daniel și ceilalți profeți, din Iov, Proverbe, II Samuil, I Regi, Iosua, Plîngeri, niciodată din cărțile necanonice. Tot așa pro-cedează Tatian, Atenagora, Teofil din Antiohia (cf. Tarnav-schi, *o. c.* p. 47).

52) Fer. Ieronim le înșiră în clasa a doua. Peșito, Biblia în limba siriacă, nu conținea în prima ediție cărțile necano-nice.

ce⁵³), care au o anumită autoritate în calitate de cuvînt al lui Dumnezeu însă această autoritate este mai mică decît aceea a cărților canonice. Distincția între cărțile canonice și ne-

O inovație mare introduce în istoria cărților necanonice fer. Augustin. Sub înfîurirea lui cărțile se pun în rînd cu cele canonice atît de sinodul particular de la Hippo (343) cît și a celui de la Cartagina (397, 419). Bazîndu-se pe Augustin, Biserica catolică declară doctrină în sinodul din Trident (1546) și mai nou la Roma (1870) că și scrierile necanonice trebuie înscrise în catalogul celor de Dumnezeu inspirate, deși o serie întreagă de teologi romano-catolici cu renume (ca Deutz, Hugo de S. Victor, N. de St. Caro, Toma de Aquino, Nicolae de Lyra, Lany, Iahn) strigară: „non sunt canonici...”

Biserica Ortodoxă nu s-a pronunțat categoric împotriva celor necanonice, dovadă că Nichifor, Patriarhul din Constantinopole (sec. IX) înșiră și pe Baruh între cele 22. Nedumeriri de acestea se mai mențin în decursul timpului, pînă ce Patriarhul Mitrofan (sec. XVII) din Alexandria respinge autoritatea lor. Ultimul cuvînt îl au în privința aceasta sinoadele de la Iași (1648), din Constantinopole (1672) și Ierusalim (1672), care hotărăsc că ele se cuvine să fie onorate ca bune și edificatoare, (cf. Tarnavski o. c. p. 67—68). Biserica Ortodoxă ține calea de mijloc așa cum rezultă din Tradiție, ia atitudine față de protestantism care respinge cu totul autoritatea cărților necanonice, numindu-le apocrife și nu e de acord cu biserica Romei care le atribuie o poziție egală cu a acelor canonice.

⁵³) Cărți necanonice ale V. T. se socotesc: Tovit, Baruh, I Macabei, II Macabei, III Macabei, Epistola lui Ieremia, Cîntarea celor trei tineri, Cartea a III Ezra, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah, Istoria Susanei, Istoria balaurului și idolului Bel, Rugăciunea lui Manase, ca și adausul la cartea Iov și la Estir și Psalmul 151.

Aceste cărți Biserica Ortodoxă le acceptă în Scriptură, de aceea Bibliile le cuprind, iar catolicii le-au canonizat, deși Noul Testament nu conține nici un text precis despre ele, doar aluzii: din Iudit, 8, 14 în I Cor. 2, 10; din Înț. Sirah 2, 17—18 în Mt. 27, 39—42; din Înț. Sirah 3, 5—7 în I Petru 1, 6—7; din Înț. Sirah 5, 18—20 în Efes. 6, 13—17; din Înț. S. 7, 26 în Evrei 1, 3; din Înț. Sir. 15, 7 în Rom. 9, 21; din Înț. Sol. 5, 13 în Iacob 1, 19; din Înț. Sol. Ecl. 13, 15 în Rom. 1, 20—23; din Sol. 28, 2 în Mt. 6, 14; din II Macabei 6, 18; 7, 42 în Evr. 11, 34—35 (cf. L. Dennefeld, *Histoire des livres de l'Ancien Test.*, Paris 1929, p. 25).

Cărți apocrife se socotesc: Cartea Jubileelor sau Mica Geneză, Cărțile lui Adam, Cartea Enoh, Cartea lui Avraam, Testamentul celor 12 patriarhi, cartea lui Iosif și Asenet, Car-

nonice are aceiași însemnătate pe care o are cea între obiectul general al cărților: „Cuvîntul lui Dumnezeu diferă după părți și obiect, lege, cărți istorice, cărți didactice, cărți profetice, Evanghelii, Epistole, Apocalipsă și după materia lor proprie. Deși întreaga Biblie este inspirată „toată Scriptura este de la Dumnezeu inspirată” (II Tim .3, 16), Biserica Ortodoxă distinge în ea părți mai mult sau mai puțin importante pentru noi; facem aceasta cel puțin între marginile accesibilului. Altceva este pentru noi Evanghelia, altceva cărțile Iosua, Rut ori Iudit; Epistolele nu sînt același lucru ca Eclesiastul sau Proverbele. Această distincție a gradului de inspirație nu este o contradicție, ci e vorba mai degrabă de prezența sau absența inspirațiunii. Această deosebire înseamnă că inspirația divină este concretă, că ea se adaptează la slăbiciunea omenească și că, prin urmare ea poate să fie mai mult sau mai puțin mare”.

În Biserica Ortodoxă nu există o poziție unitară față de aprecierea și denumirea acestor cărți. Cei mai mulți teologi, ca Filaret al Moscovei, Macarie, Is. Onciul, I. Olariu, Arhim. Melchisedec, V. Tarnavski și a. — le numesc „necanonice” în sensul că nu sînt inspirate, precum sînt cele 39 cărți. Sînt însă alți teologi ca de exemplu I. Brațiotis, care atribuie cărților amintite un oarecare grad de inspirație, numindu-le deuterocanonice⁵⁴). „V. Testament a avut scopul să ridice, să păstreze și să prepare o umanitate sfîntă”. Biserica ia ființă în V. T., este ceea ce se cheamă Biserica V. Testament, Biserica în care omul a învățat cum să comunice cu Dumnezeu. Ceea ce se găsește în germen în V. Testament se dezvoltă în Biserică. Tainele au existat în Duh în epoca V. Testament: „fiți sfîinți căci eu sînt sfînt” (Lev. 11, 44—45) s-a realizat în tainele creștine, care sfînțesc pe om: „Precum în Noul Tes-

tea despre Ianes și Mambres, Înălțarea lui Moise, Testamentul lui Iov, Legendele lui Solomon, Psalmii lui Solomon, Odele lui Solomon, Martiriul lui Isaia, Apocalipsa lui Baruh, Cartea a IV-a a Macabeilor, Cartea a IV-a Ezra și Cărțile Sibilinilor. Aceste cărți nu sînt cuprinse în Scriptură, de aceea în Biblie nu apar. În privința aceasta sînt de acord toate Bisericile. Biserica ortodoxă și catolică învață că izvoarele învățaturii creștine sînt două: Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. În opoziție cu această învățătură, protestanții consideră numai Scriptura ca izvor de credință.

⁵⁴) Sf. V. T. 1955, p. 234. Nici scrierile apocrife ale V. T. nu sînt lipsite de valoare. În ele găsim într-o oarecare măsură uzul vorbirii V. Testament și mai ales modul de exprimare al iudeilor, care este apropiat de cel al scriitorilor N. Testament. Ele sînt izvoare auxiliare la interpretarea cărților N. Testament.

tament tainele au fost instituite de Dumnezeu totașa și în V. T. ceremoniile care le închipuiau⁵⁵⁾, ierarhia s-a format „după tipul sacerdotal al Vechiului Testament”. Taina căsătoriei exista ca orînduire dumnezeiască în V. T. (Gen. 2, 18) și Hristos accentuiază vrednicia originară a acestui act. Botezul a fost preînchipuit cînd profeții scriau că Duhul Sfînt va fi împărțășit pînă în apă: „Și vă voi stropi cu apă și vă veți curăți de toate necurățiile voastre... și duh nou voi da întru voi” (Ez. 36, 25). Taina pocăinții ne aduce aminte de acele locuri din V. T., unde se vorbește despre păcate iertabile și neiertabile (I Reg. 2, 25; Prov. 1, 24—28; Ier. 14, 11; II Macab. 9, 13). Ungerea cu Sf. Mir de către preoți, face evidentă analogia cu ungerea din V. T., unde preoții ungînd cu untdelemn, invocau binecuvîntarea dumnezeiască (Ex. 36, 37; I Regi 16, 13; III Regi. 1, 29; III Regi 19, 16).

V. Testament fiind înția expresie a Revelației este prin urmare izvorul prim al dogmelor dumnezeiești pe care le anticipează. De fapt V. T., atît în cele dogmatice, cît și în cele morale, trebuie să fie folosite nu separat, ci în legătură cu N. Testament, căci acesta constituie, după însăși semnificația sa plinirea celui alt⁵⁶⁾.

Revelația dumnezeiască s-a comunicat omului progresiv. Nu vom afla în V. Testament indicații clare la temele credinței, cum este cazul în N. Testament, dar decurg din V. Testament.

Pe baza cunoașterii cîștigate din V. Testament, Dumnezeu unul este. El există din eternitate. Aceasta o arată V. Testament în Ps. 89, 2); „Înainte de ce s-au făcut munții și s-a format pămîntul și lumea și din veac și pînă în veac, Tu ești”. V. T. a prezentat eternitatea ca „un continuu prezent în Dumnezeu, ca imobilitatea în raport cu curgerea existențelor, ca un arbore pe malul apelor curgătoare⁵⁷⁾”: „O mie de ani în ochii lui ca o zi, care a trecut ca o veghe de noapte” (Ps. 89, 4; Is. 40, 6). Dumnezeu există din eternitate ca o sinteză a tuturor perfecțiunilor: putere infinită, bunătate perfectă, dreptate absolută, desăvîrșire pură. Înțelepciunea este premiza logică a acestor însușiri, de aceea în unele locuri din V. T. se amintesc aceste însușiri împreunate⁵⁸⁾, (Iov. 9, 4, 12, 4; Ier. 10, 12; Dn. 2, 30).

Treimea lui Dumnezeu este insinuată și ea în V. T. Indicații despre Dumnezeu întreit în persoană sînt în V. T.: 1. Acele locuri în care Dumnezeu vorbește despre sine la plural (Gen. 1, 26; 3, 22; 11, 6—7); 2. Acelea în care se repetă numele lui Dumnezeu, binecuvîntarea levitică (Num. 6, 24—

55) Andrușos o. c. p. 316.

56) Andrușos, *Sistem de morală, Sibiu 1947 p. 11.*

57) Idem, *ibidem*, p. 62.

26). 3. Acelea în care se repetă însușiri atribuite lui Dumnezeu, trisaghiul lui Isaia (Is. 6, 3—4); 4. Acelea în care Domnul se deosebește de Domnul (Gen. 19, 24); 5. Acele locuri în care se vorbește despre Duhul ca principiu al vieții morale și religioase (Gen. 1, 2; Ps. 50, 13—14; Is. 32, 15; Is. 42, 1; Ez. 36, 17; Ioil 2, 28); 6. Acele locuri în care se vorbește despre înțelepciune, „care coexistă cu Dumnezeu înainte de lume și lucrează toate”⁵⁸⁾ (Ps. 32, 3; 103, 30; Înț. Sol. 9, 9; Sir. 24). 7. Locurile despre îngerul Legământului (Mal. 3, 1); 8. Expresiile despre Cuvântul, sluga Domnului (Is. 40, 1) ș. a. Lumea este produs al voinții lui Dumnezeu (Gen. 1, 2). Crearea coincide cu începutul timpului: „la început a făcut Dumnezeu cerul și pământul” (Gen. 1, 1). Lumea este făcută din nimic: „din cele ce nu sînt le-a făcut Dumnezeu” (II Mac. 7, 28). Lumea e condusă spre scopul ei suprem de Dumnezeu (Gen. 45, 5; 50, 20; Ex. 9, 15; Prov. 16, 33; Ps. 32, 18; Înț. Sol. 6, 6—7). Un loc clasic că lumea e continuu sub dependența lui Dumnezeu este Înțelepciunea lui Solomon (11, 24—26 și Ps. 102, 21).

Omul creatura cea mai aleasă există prin voința lui Dumnezeu. În Gen. 1 și 2. se descrie originea omului, iar Ps. 32, 15, Zaharia 12, 1 și II. Mac. 7, 22—23 sînt locuri clasice că El ne-a dăruit duhul și viața și ne-a întocmit chipul fiecăruia. Omul a primit viață în timp și Dumnezeu „hotare a pus vieții noastre pe care nu le putem trece” (Ps. 103, 10). Rostul omului este ca prin muncă conștiincioasă și abnegație să se desăvîrșească. V. Testament învață că dincolo de orice experiență există o viață spirituală.

Pentru perfecțiunea sa morală profetul Ilie n-a cunoscut misterul morții, ci a trecut în viața necorporală: „l-a mutat D-zeu”.

Cu alte cuvinte, V. Testament învață că „oridecîte ori un om sau un popor își orientează pașii vieții după graiurile lui Dumnezeu poate fi sigur de izbîndă, de fericire. Iar roada neascultării de Dumnezeu și a păcatului de tot felul este osînda și năpasta. Năpasta vieții de dinocace uneori, năpasta vieții de dincolo totdeauna”.

În dogmatismul Vechiului Testament se încadrează și lucrarea Mîntuitorului. Ea se bazează pe V. Testament. În V. Testament există demnitățile de profet, preot și împărat „preînchipuind și simbolizînd slujba întreită a Domnului, precum de altfel toate dispozițiile, instituțiile și funcțiunile din V. Testament nu sînt altceva decît preînchipuiri ale viitorului Mîntuitor”⁶⁰⁾ (Deut. 18, 15; Ps. 2, 7; 109, 4; Is. 42, 1—4; Ez. 40, 1; Mih. 2, 13; 5, 2; Zah. 6, 9).

⁵⁸⁾ Idem, p. 74.

⁵⁹⁾ Andrușos o. c. p. 82.

⁶⁰⁾ Andrușos, o. c. p. 210.

În V. Testament întâlnim de multe ori făgăduința că membrii împărăției lui Dumnezeu se vor împărtăși de darurile Duhului Sfânt⁶¹). În V. T. se promite că Mesia va întemeia o împărăție universală (Is. 2, 2; 54, 1; Dn. 2, 44). V. Testament închipuie Biserica, care va trebui să cuprindă toate popoarele⁶²).

Învieirea ridicată la rang de dogmă, prin cel mai sublim act al Mântuitorului, află în V. Testament cel dintâi simbure, din care crește miracolul cel mare. În Psalmul 15, 10 profetul are viziunea învățurii despre înviere și este formulată în cuvintele: „Nu vei lăsa pe cel cuvios al tău să vadă stricăciune”. Un text lămurit despre înviere este Iov 19, 25: „Eu știu că izbăvitorul meu este viu și că voi învia din pământ în ziua de apoi, că voi fi iarăși îmbrăcat în pielea mea”. Profetul Isaia adresându-se defuncților anticipează și el învierea trupurilor (26, 19). Atunci pământul va restitui cadavrele pe care le-a ascuns în sinul său. Ele vor învia deșteptate de suflul divin întocmai cum plantele se înviorează de roua care urmează căldurii de peste zi. În viziunea sa eshatologică Sf. Proroc Ezechiel contemplează cum într-un viitor îndepărtat încep să se lipească os de os, carnea să crească și pielea să le acopere (cap. 37). După profetul Daniel învierea va fi generală însă soarta ulterioară va fi diferită. Venirea a doua constituie o prevestire cuprinsă în multe texte ale T. Vechiu. Confrunte-se în privința aceasta Is. 66, 15; Ioil 2, 29; Sofonie, 1, 14; Mal. 4, 1.

Cea mai veche mărturie despre rugăciunea pentru morți ne-o dă V. Testament, la II Mac. 12, 43, de unde aflăm că Iuda Macabeul a săvârșit rugăciuni pentru păcatele celor morți.

Bisericile ortodoxe sînt întocmite pe baza V. Testament. Pronaosul interior (*ναός*) se numea la cele dintâi Biserici paradis, fiindcă purta pe perete chipul lui Adam și Eva, care alungați din rai au împins spre pierzare tot neamul omenesc, iar acum află mîntuire în Biserică, raiul creștinilor. Biserica este corabia care duce pe omul naufragiat de păcat spre li-manul mîntuirii. Noe a simbolizat-o. În interpretările Sf. Părinți corabia lui Noe e tipul Bisericii⁶³). Vorbele: „Typus Ecclesiae christianae est arca Noe” caracterizează potrivit acest consens unanim al Sf. Părinți⁶⁴).

În reprezentarea lui Dumnezeu Tatăl pictura ortodoxă se conformează textului: „Tu același vei fi și anii tăi nu se vor

⁶¹) Idem, p. 237.

⁶²) Andrușos, o. c. p. 293.

⁶³) N. Neaga, *N-am venit să stric Legea*, Sibiu 1940, p. 107.

⁶⁴) Idem, p. 107.

sfirși (Ps. 101, 28) și celui de la Daniel 7, 9: „...și a șezut cel vechi de zile”. Dumnezeu este înfățișat ca moșneag șezând și ținând sceptrul de cîrmuitor în mîna dreaptă. Întîlnim foarte des numai o mînă ieșită din nori, care reprezintă puterea nemărginită și binecuvîntarea Tatălui ceresc. Modelul este inspirat din Ex. 13, 16.

Providența divină, imaginată prin ochiul triumfiar, se bazează pe textul: „În tot locul ochii Domnului văd pe cei răi și pe cei buni” (Prov. 15, 3) și „ochii Domnului privesc peste tot pămîntul” (II Cron. 16, 9).

Un cunoscut simbol, care însoțește chipul Mîntuitorului este, în Biserica ortodoxă, cel constituit prin literele grecești Alfa și Omega ($\alpha \omega$), adică începutul și sfîrșitul. Simbolul pleacă de la cuvintele profetului Isaia (44, 6): „Eu sînt cel dintîi și cel din urmă și afară de mine nu este Dumnezeu”. Aureola din jurul capului Mîntuitorului poartă adesea inscripția $\delta \omega \nu$ = cel ce sînt. Inițialele sînt împrumutate din Ex. 3, 14 unde citim: $\epsilon γ \omega \varsigma \epsilon \iota \mu \iota \delta \omega \nu$.

O persoană veche testamentară, care apare lingă Hristos este Melchisedec. Simbolul se bazează pe Ps. 109, 4: „Tu ești preot în veac după rînduiala lui Melchisedec”.

Sfînta Treime se înfățișează, de cele mai multe ori, sub forma alor trei bărbați. Modelul e din viziunea lui Avraam, cap. 18 din Geneză. Acest capitol este cel mai vechi temei pentru înfățișarea Sf. Treimi.

Ingerii sînt reprezentați în conformitate cu Daniel 8, 15 și 9, 21. În înfățișarea serafimilor Biserica Ortodoxă se folosește de Isaia 6, 2—3 și Ezechiel 1, 10. Pe arhanghelul Gavriil, căruia cultul ortodox îi acordă o largă popularitate, îl cunoaștem din Daniel 8, 15 și Daniel 9, 21, pe Rafael din c. Tovit.

Cele 4 ființe înaripate care însoțesc pe Sf. Evangheliști sînt luate din Ezechiel 1, 4—12.

Scena arborelui lui Iesei reprezentată în bisericile ortodoxe, nu este importantă numai prin împletiturile ei măiestrite cît mai ales pentru amploarea cu care popularizează ideea că Hristos aparține și Vechiului Testament. Arborele lui Iesei se termină cu Maria și Iisus. Rădăcina lui Iesei susține, în ramurile ei, uneori medalioanele tuturor acelor profeți care au vorbit despre Hristos. Cînd Isaia și Daniel sînt plasați la intrarea în locașurile sfinte se indică pregătirea ce a făcut-o V. Testament spre Hristos, adică spre a se ajunge la Hristos.

Approape nu se poate înfățișa o scenă mai cuprinzătoare a crucificării fără Adam. Acesta apare îngenunchind înaintea lui Hristos, cel înviat. Adam este primul om pe care-l învie Hristos. În rîndul al doilea se vede Eva, David, Solomon. Raiul nu se înfățișează fără Adam și Eva și nu se poate conchepe iadul fără Cain.

Un loc important îl ocupă în simbolismul Bisericii Ortodoxe Avraam. El poartă în poală, sau în coșuri, sufletele dreptilor. A ajunge în „sînul lui Avraam” înseamnă a fi vrednic de fericire, a trece în rai.

Pentru a se dovedi îndreptățirea de a cinsti icoanele se poate aduce în sprijin Exod. 25, 18—23, unde se vorbește despre Heruvimi zugrăviți⁶⁵).

În Bisericele Ortodoxe, Sf. Scriptură a Vechiului Testament se află tradusă în limba fiecărei biserici naționale, pentru că s-a ținut seamă de ceea ce spunea Apostolul: „mai bine cinci cuvinte cu înțeles, decît zece mii de vorbe în limbă străină” (I Cor. 14, 19), și astfel este accesibil fiecărui credincios. V. Testament este citit nu numai de preoți⁶⁶), ci de toți credincioșii. Biserica Ortodoxă îngăduie citirea V. Testament⁶⁷) de către toți fiii ei. Biserica Ortodoxă îngăduie citirea V. T. de către credincioși însă ei sînt îndatorați să țină seama „de doctrina Bisericii, de Sf. Părinți și de analogia credinței”, în locurile greu de înțeles să asculte tilcuirea de la cei pe care Dumnezeu i-a pus spre aceasta (Efes. 4, 11).

Rezultă că între Lege și Evanghelie nu există nepotrivire. Testamentele sînt în armonie. V. Testament este pentru creștinism ceea ce este rădăcina pentru floare, ambele Testamente formează laolaltă Sfînta Scriptură a Bisericii ortodoxe, alături de Sf. Tradiție sînt izvoarele ei de credință. Canonicitatea și particularitatea de competență a Vechiului Testament inspirația, a angajat pe Mîntuitorul în apărător nebiruit al V. Testament prin categoricul: „N-am venit să stric Legea”. Sf. Părinți au avut în pază această credință dreaptă, iar Biserica scoțînd cu pumnul din bogățiile izvoarelor lui⁶⁸), a găsit destule motive de dogmă, de morală și de cult pentru a veșnici scrierile care sînt prima expresie a Revelației.

Pentru noțiunea clară ce-o au despre Dumnezeu, pentru

⁶⁵) Andrușos, *Simbolica* ... p. 337.

⁶⁶) V. Testament este citit în Biserică pentru că el face parte din riturile zilnice ale Bisericii. Psaltirea citită în Biserică primește o putere specială, căci psalmii fac parte din toate serviciile.

⁶⁷) Fer. Augustin scriind către matroana romană Laeta, îi înfățișează astfel folosul citirii V. Testament pentru fica sa: „Ai grijă să studieze în fiecare zi cîteva pasagii ... ca în loc de pietre scumpe și de mătase să iubească scrierile sfînte ..., să învețe Psaltirea și să se bucure de cîntările ei, iar în Proverbele lui Solomon să-și afle regula vieții. Eclesiastul o va învăța să prețuiască just lumea și viața, Iov îi va da pildă de virtute și răbdare ... va citi profeții, Pentateuhul...”

⁶⁸) Mitrop. Nicodim și prof. I. D. Ștefănescu, *Biblia ilustrată*, 1936 p. IX.

morala adevărată că nu desăvârșită, dar relativ înaltă și pentru valoarea lor socială, Biserica Ortodoxă are o atitudine favorabilă și față de scrierile necanonice, de aceea ele apar în textul Bibliei și fac parte din cultul dumnezeiesc al bisericii Ortodoxe⁶⁹⁾.

În ce privește textul vechi-testamentar, Biserica Ortodoxă consideră textul original ebraic autentic și inspirat și atribuie o mare valoare Septuagintei învățând că „a fost făcută din îndemnul Proniei divine și că a pregătit neamurile pentru primirea adevărului creștin”⁷⁰⁾.

⁶⁹⁾ Cartea Înt. lui Solomon și Cartea Baruh sînt obiect de lectură la paremii. Se citește la serviciul bisericesc din suplimentul la Iov, Istoria Susanei, II Macabei, Cîntarea celor trei tineri. Cartea Baruh, Rugăciunea lui Manase, etc. și se amintesc evenimente din cărțile necanonice.

⁷⁰⁾ Andrușos, *Simbolica*, p. 120.

O MICĂ ODISEE APOSTOLICĂ

de Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU

„... în primejdii pe mare...”
(II Cor. 11, 26)

S-a spus — pe bună dreptate — că chiar dacă nu devenea Apostolul lui Iisus Hristos, Saul din Tars ar fi fost totuși un om mare, în accepțiunea curentă a expresiei.

Era, de fapt, un om deosebit, dintr-o plămadă aparte, de calitate superioară. El nu făcea parte din specia acelor suflete molatice despre care Dante spunea că Cerul le refuză, iar infernul le disprețuiește¹⁾. Toată viața sa — și cea premergătoare cutremurătoare experiențe religioase pe care a făcut-o în preajma porților Damascului — vădește energia infrangibilă ce-l însuflețea în tot ceea ce făcea și încrederea desăvârșită în Dumnezeu, cu care înfrunta cele mai dificile situații.

Astfel de situații, Sfântul Apostol Pavel a întâlnit destule în cursul neostoitelor sale alergături misionare de-a lungul și de-a latul imperiului roman, vast cît „lumea veche”. La anul 57, cînd așternea pe pergament sau pe papyrus textul Epistolei II către Corinteni (păstrată), repertoriul lor era impresionant: „Să nu mă socotească cineva că sînt fără-de-minte; iar de nu, primiți-mă măcar ca pe un fără-de-minte, pentru că să mă laud și eu puțin... Deoarece mulți se laudă după trup — (aluzie directă la detractorii persoanei și apostoliei sale, din Corint) — mă voi lauda și eu... Evrei sînt ei? Și eu. Israiliteni sînt ei? Și eu. Urmași ai lui Avraam sînt? Și eu. Slujitori ai lui Hristos sînt ei? Ca un neînțelept grăiesc: sînt mai presus (de ei) eu! În osteneli mai mult (decît ei mă aflu), în bătăi peste măsură, în temniță mai mult, la moarte (scil.: aproape de moarte) adeseori; de la iudei de cinci ori am primit cîte patruzeci fără una (lovituri de toiag); de trei ori am fost bătut cu toiage, o dată am fost bătut cu pietre, de trei ori s-a sfărîmat corabia cu mine, o noapte și o zi am petrecut în largul mării; în călătorii adeseori, în primejdii de riuri, în primejdii de tîlhari, în primejdii de la neamul meu, în primejdii de la păgîni, în primejdii în cetăți, în primejdii în pustie, în primejdii pe mare, în primejdii între frații cei mincinoși; în osteneală și în trudă, în privegheri de multe ori, în

¹⁾ Cf. F. Prat: *Saint Paul*. Ed. 16. Paris, 1932, p. 12.

foame și în sete, în posturi adeseori, în frig și în golătate. Pe lângă cele dinafară, ceea ce mă împresoară în toate zilele este grija de toate bisericile... Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, cel ce este binecuvântat în veci, știe că nu mint. În Damasc, dregătorul regelui Areta păzea cetatea Damascului, vrînd să mă prindă, și am fost lăsat în jos peste zid, într-o coșniță, printr-o fereastră și am scăpat din mîinile lui" (II Cor. 11, 16—33).

Dar pătimirile Sfîntului Apostol Pavel n-aveau să se limiteze la atît. Cei zece ani pe care i-a mai trăit după aceea, au adăugat la repeteriul amintit alte slăvite pătânii, în desfășurarea și soluționarea cărora cel mai „tare” s-a dovedit a fi de fiecare dată Apostolul care, cu creștinească smerenie, stăruia să se autocalifice drept „slab” (cf. II Cor. 12, 10), ca să arate și în felul acesta — cum a și făcut-o către creștinii din Filipi (cf. Fil. 4, 13) — că toate le poate în Hristos, cel ce-l îmbrăca în zalele de aur ale ocrotirii Sale dumnezeiești.

Peripețiile dramatice? călătorii pe care a făcut-o de la Cezareea Palestinei la Roma — unde-l aștepta prima captivitate romană, un proces la nivel de tribunal imperial și apoi eliberarea — reprezintă numai una din numeroasele piese adăugate în ultimul deceniu de viață pămîntească la stufosul mănunchiu de încercări costisitoare prin care a trecut acest om al lui Dumnezeu.

Este de remarcat faptul că — în ciuda sănătății sale plătînde — încercările acestea nu l-au descurajat cu nici un prilej. Dimpotrivă, Apostolul care a dat o înaltă prețuire bucuriei vieții, a aflat în sine destulă tărie spirituală ca să transforme suferința în instrument de permanentă și eficientă călire sufletească.

Renumitul teolog neotestamentar protestant Adolf Deissmann a spus că referatul lucanic privitor la călătoria Sfîntului Apostol Pavel de la Cezareea Palestinei la Roma este o mică odisee apostolică²). Caracterizarea este într-un totuș nimerită.

Cum s-a ajuns la urzirea acestei călătorii neobișnuite?

„CAESAREM APPELLO”!

Ca posesor al prețiosului *jus italicum*, în deplina conștiință a drepturilor ce-i reveneau ca *civis romanus*³), Sfîntul Apostol Pavel aștepta ca procuratorul Antonius Felix, du-

²) Ad. Deissmann: *Paulus*. Ed. 2. Tübingen 1925, p. 180. Textul respectiv — zice el — este „o mică odisee apostolică, dar firește nu poezie, ci înregistrare a unor experiențe reale în sufletul antic al unui însoțitor al lui Pavel...”

³) Cf. F. Ap. 22, 28 — către tribunul cohorței romane din Ierusalim, Claudius Lisias: „Prin naștere, eu sînt cetățean roman”.

pă ce s-a încredințat de netemeinicia acuzelor ce i le-au adus iudeii ierusalimeni, să-l pună în libertate. Dar n-a fost așa, fiindcă înaltul magistrat roman bolea ca mulți contemporani ai lui de respingătoarea boală a venalității.

Prevenitor, procuratorul Felix a luat măsuri ca Sfântul Apostol Pavel să fie tratat cu cuvenita considerație, cetățean roman fiind. Sutașul de serviciu a primit ordin să-l păzească bine, ca pe un ostatec de preț, făcându-i toate înlesnirile, inclusiv aceea de-a nu opri pe nimeni din cei ce și-ar fi exprimat dorința de a-l vizita în arestul său, sau de a-i face oarecare servicii personale.

Din nefericire, acest regim de detențiune preventivă s-a prelungit peste orice așteptări. Atențiile cu care Felix îl înconjura pe Sfântul Apostol Pavel — inclusiv aceea de a-l asculta vorbindu-i „despre credința în Hristos” (F. Ap. 24, 24), de față fiind și soția sa, Drusila — aveau și un substrat meschin. Procuratorul roman, venal, aștepta un gest pe care Sfântul Pavel întârzia să-l facă, pentru simplul motiv că nu voia să-l facă, din superioare considerente morale, chiar dacă nu i-ar fi lipsit punga plină la care râvnea lăcomia dregătorului. „Încă și nădăjduind că i se vor da bani de către Pavel, ca să-l deslege, de aceea și mai des chemându-l, vorbea cu el”, — notează fără ocol Sfântul Luca, informat fiind pînă în cele mai mici amănunte asupra situației.

Nu e greu să ne închipuim cum a ajuns Felix să lăcomească la averea personală a Sfântului Pavel, pe care și-o imagina destul de substanțială ca să-și „cumpere” cu ea libertatea. În cuvîntarea rostită la dezbaterile din pretoriul lui Antonius Felix, între altele, Sfântul Pavel afirmase că în drumetriile sale misionare a făcut colecte în beneficiul fraților săi din Ierusalim. Ofrandele le-a dus personal la destinație: „Și după mulți ani, am venit să fac milostenii la neamul meu și prinoase” (F. Ap. 24, 17).

Cînd a auzit de colecte, dregătorul roman și-a și imaginat ce ar fi făcut el într-o asemenea situație: vărsa o parte celor în drept și reținea pentru sine partea leului. Incapabil să se ridice cu gîndul dincolo de limitele scăzute ale moralei politeiste, Felix îl ofensa indirect pe Sfântul Pavel, atribuindu-i intenții și practici străine de cea mai elementară poziție creștinească față de bunurile materiale. Era departe de-a putea bănuși măcar că abnegația desăvîrșită și altruismul cel mai mărinimos înfloreau nu numai în sufletul unui om excepțional ca cel pe care-l avea în față, ci în toate livezile tinerei Biserici creștine a veacului apostolesc.

După doi ani de la arestarea sa la templul din Ierusalim, aci, în Cezareea Palestinei, Sfântul Apostol Pavel afla că Felix trebuise să cedeze altuia locul de procurator al Palestinei. Șiret, ca să îmblînzească înverșunarea iudeilor împotriva sa,

în nădejdea că-l vor apăsa mai puțin în fața Poppaei Sabina — soția lui Nero, prozelită iudaică și protectoare a evreilor — le-a făcut acestora o ultimă concesie: din „grația” ex-procuratorului Antonius Felix, Sfântul Apostol Pavel rămânea mai departe în închisoare, adică la dispoziția vrăjmașilor săi.

Noul procurator, Porcius Festus, are mărturie bună din partea istoriografului evreu contemporan Iosif Flaviu, care spune despre el că era un dregător drept, hotărât și activ în exercițiul îndatoririlor sale⁴). Se presupune că alegerea lui s-a făcut cu știrea cercurilor influente de la curtea cezarului Nero, unde evreii aveau trecere deosebită pînă la anul 65, cînd Poppaea Sabina a fost ucisă cu o lovitură de picior dată de imperialul ei soț.

După trei zile de la sosirea sa în Cezareea Palestinei, unde-și avea reședința reală, noul procurator s-a suit la Ierusalim, care era reședința oficială, adevărata capitală a țării, spre a lua legătură cu forurile conducătoare iudaice. N-a mai așteptat să vină aceștia la el, cum se obișnuia și cum desigur că ar fi făcut-o; probă, vizita de curtoazie a lui Irod Agrippa II la Cezareea Palestinei (Cf. F. Ap. 25, 13 urm.). O dată cu acest gest prevenitor, de considerație față de oficialitățile iudaice, care trebuie să se fi simțit măgulite de atenția ce li se arăta, Porcius Festus avea prilej să se intereseze de stările de lucruri existente în țară în însași inima Palestinei.

La Ierusalim, înaltul dregător roman a fost primit cu onorurile cuvenite poziției sale. Gazdele i-au împărțășit fără întîrziere păsul care le păștea de doi ani de zile și i-au cerut să-l trimită la Ierusalim, ca să-l judece acolo, pe Pavel, huliitorul templului și al Legii lui Moise. Pe drum, pumnalele sicarilor⁵) aveau să cruțe judecătorilor osteneala de-a se mai ocupa de acest caz care i-a înveninat atîta amar de vreme. Desigur că Festus n-avea să știe nimic de crima care se punea la cale. Că a bănuît — sau nu — ceva, e greu de precizat. Fapt este că noul procurator i-a invitat să vină ei la Cezareea Palestinei, urmînd ca procesul să fie reluat și dezbătut acolo. Îndatoritor, Festus le oferea posibilitatea de-a se atașa escortei sale și de-a face astfel, în deplină siguranță și comoditate, o călătorie plăcută.

⁴) Bell. Jud. II, 14, I. Cf. Alphons Steinmann; *Die Apostelgeschichte*. Ed. 4. Bonn, 1934, p. 281.

⁵) Sicarii erau zeloți palestinieni care-și rezolvau cu pumnalele (sica) nemulțumirile și revolta față de cîtropitorii romani ai țării și față de cei ce nu le erau pe plac. Din rîndurile lor făceau parte, desigur, atentatorii la viața Sfîntului Apostol Pavel, demascați de nepotul acestuia. Cf. F. Ap. 23, 12 urm.

Aflîndu-se în fața acestui refuz, formulat cu desăvîrșită amabilitate, pîrîșii Sfîntului Apostol Pavel și-au dat seama că victima le scapă din mîini încă o dată. Orice obiecțiune împotriva propunerii mărinimoase a lui Festus fiind superfluă, nu le mai rămînea altceva de făcut decît să încerce ultima șansă pe care mai puteau conta.

Arhiereu al iudeilor era, la vremea aceea, Ismail, fiul lui Fabi. Ii urmăse în suprema dregătorie iudaică coruptului Anania, pe care-l depusese Irod Agrippa II.

După opt-zece zile de zăbavă în Ierusalim, Festus s-a înapoiat la reședința sa, însoțit de delegații iudeilor. Procesul Sfîntului Apostol Pavel a fost reluat încă a doua zi. Procuratorul roman părea pornit să-i copleșască pe iudei cu mărturiile considerației deosebite ce voia să le arate că o nutrește pentru ei.

Delegații ierusalimiteni i-au adus acuzatului „multe și grele învinuiri, pe care nu puteau să le dovedească” (25, 7). Sfîntul Luca nu arată ce anume învinuiri i se aduceau Apostolului creștin. Le cunoaștem, însă cu exactitate, din cuvîntarea de apărare pe care a rostit-o Sfîntul Pavel (25, 8), redată în rezumat; *a)* defăimarea Legii mozaice și *b)* a templului și *c)* împotrivirea față de cezar. În cursul dezbaterii judiciare care avusese loc înaintea lui Antonius Felix (F. Ap. 24, 1 urm.), jurisconsultul Tertullus n-a făcut uz de această învinuire. Cine știe dacă în conciliabulele care au urmat după acea dezbateri, căpeteniile iudaice nu se vor fi gîndit cu părere de rău că au omis să recurgă la cauza cea mai împovărătoare. Unii dintre ei, cei mai vîrstnici, își aduceau aminte că numai prin această învinuire primejdioasă au reușit să-i smulgă lui Pilat sentința de condamnare la răstignire a lui Iisus Nazarineanul.

Inclinat spre concesiile favorabile iudeilor, Festus face propunerea ca Sfîntul Pavel să accepte să i se transfere procesul la Ierusalim, urmînd ca dezbaterile să se desfășoare și acolo înaintea înaltului dregător roman.

Sfîntul Pavel era cetățean roman. Din această pricină, transferarea procesului în altă parte nu se putea face fără învoirea sa.

Deși nu era dat prin aceasta pe mîna Sinedriului — Festus urmînd să participe în continuare la dezbateri, spre a le asigura imparțialitatea — Apostolul creștin refuză prompt și definitiv această propunere. Știa la ce umiliri se expunea dacă ar fi acceptat-o. Justiția romană îi oferea garanții de nepărtinire. De aceea recurge fără șovăire la cumpăna ei. În deplina conștiință a drepturilor ce-i reveneau ca cetățean roman, Sfîntul Pavel se pune sub legiuita protecție a cezarului.

Ne aflăm în momentul culminant al conflictului său cu oficialitățile iudaice. Simpla pronunțare a formulei: „Apelez

la cezar" (Caesarem appello — *Καίσαρα ἐγκαλοῦμαι*) a clarificat situația. Prin ea, se sustrăgea jurisdicției oricărei autorități provinciale, fie romană, fie iudaică. În orice parte a vastului imperiu roman s-ar fi aflat, cetățeanul roman avea dreptul de-a pretinde să fie transferat la Roma, spre rejudecare, dacă nu era mulțumit de justiția provincială. Această orînduire juridică — datorită împăratului Octavianus Augustus — s-a dovedit providențială în cazul de față. Prin recurgerea la ea, provizoratul în care era ținută de doi ani de zile cauza Sfîntului Pavel a fost curmat ca prin farmec. În clipa în care a pronunțat temuta formulă, glasul său trebuie să fi răsunat sub boltile severe ale tribunalului roman din Palestina cu tăria unui protest nimicitor pentru minciunile și intrigile urzite împotriva sa. Demn, așa cum l-au mai văzut potrivnicii săi, și mai dîrz ca niciodată, Sfîntul Pavel a ținut să-i asigure și pe ei, și pe procurator, că nu se teme nici de moarte, decum de cumpăna dreptei judecăți. Nedreptatea, însă, n-o poate suferi, indiferent de unde ar veni.

După ce s-a consultat cu sfetnicii săi — care erau juriconsulți aleși de administratorii provinciilor imperiului — Porcius Festus a încheiat dezbaterile, arătînd că a luat cunoștință de vrerea irevocabilă a învinuitului. Magistratul roman își cunoștea datoria: era obligat să dea curs, fără întîrziere, acțiunii pe care o pornea apelul la judecata cezarului.

IN DRUM SPRE ROMA

Vara anului 59 era pe sfîrșite cînd procuratorul Porcius Festus isprăvi de făcut pregătirile necesitate de expedierea Sfîntului Apostol Pavel la Roma. Între timp, avusese loc întîlnirea — deosebit de semnificativă — cu regele Irod Agrippa II, venit la Cezareea Palestinei în vizită de curtoazie, ca să-l salute pe noul procurator roman al Palestinei (cf. F. Ap. 25, 13 urm.).

Împreună cu alți deținuți — dintre care unii de asemenea vor fi făcut recurs la tribunalul imperial împotriva sentințelor pronunțate de instanțele judiciare provinciale — Sfîntul Apostol Pavel a fost dat în paza unui centurion roman, pe nume Iulius, care avea însărcinarea să-l ducă teafăr la destinație și să-l predea autorităților competente din capitala imperiului.

Trebuie să fi fost cam pe la mijlocul lui august 59⁶⁾ cînd

6) Nu mai tîrziu, deoarece la jumătatea lui septembrie începea sezonul primejdios pentru navigație, iar pe la 15 noiembrie navigația pe Marea Mediterană înceta cu totul, urmînd să fie reluată la începutul lui martie. Cf. E. Jacquier: *Les Actes des Apôtres*, Ed. 2. Paris, 1926, p. 272.

sutașul Iulius și-a imbarcat deținuții și escorta de rigoare pe o corabie din Adramit (Misia), care se înapoia în portul ei de origine?).

Sfântul Apostol Pavel era însoțit de Sfântul Luca — lucru care rezultă din reluarea modului de vorbire la persoana I-a plural: „Iar după ce s-a hotărât să *mergem* în Italia...” (27, 1). — și de Aristarh din Tesalonic.

De la Cezareea Palestinei și pînă la Mira Liciei (coasta de Sud a Asiei Mici) — peste Sidon și depășind insula Cipru pe la Nord — au călătorit fără dificultăți. Acolo, Iulius și-a transferat trupa pe o corabie alexandrină de mare tonaj, care ducea grîne în Italia. Putea să-și continue drumul cu corabia din Adramit, să iese la Neapolis (Macedonia) și de acolo, pe Via Egnatia pînă la Dyrrachium, să traverseze fără dificultăți marea Adriatică la Brindisi, în Italia. A parăsit, însă, această rută — mai lungă dar mai sigură — în nădejdea că va putea străbate calea de mare trafic maritim dintre Italia și Orientul apropiat înainte de începerea anotimpului nefavorabil navigației. S-a înșelat, însă, în calculele sale și era să plătească nu numai cu viața sa — ci și cu viețile oamenilor pe care-i avea în grijă — această greșală.

Corabia alexandrină — prevăzută cu visle și cu pinze — se mișca anevoie din pricina încărcăturii. La bordul ei se aflau — cu personalul navigant și de pază — un total de 276 de suflete (27, 27). Trecuse postul curățirii (Iom kippur; cf. Lev. 16, 29 urm. și 23, 27 urm.⁸) la care se referă Sfântul Luca în v. 9. Era așadar, în a doua jumătate a lunii Tișri (sept.—octombrie) și corabia abia ajunsese în dreptul insulei Creta. Vremea se înrăutățise. Navigația devenea din ce în ce

7) Adramitul, port înfloritor al Misiei (Asia Mică), era situat în fundul golfului cu același nume, pe fluviul Kaikos, în fața insulei Lesbos. Corăbiile sale asigurau atunci un trafic deosebit de viu între Pergam, Efes și Milet pe de-o parte, Assos, Troas și Hellespont pe de altă parte.

Socoteala făcută de Iulius era în fond bună; aici se putea găsi destul de ușor o corabie care să-i ducă mai departe, spre Italia.

Ruta obișnuită de la Cezareea Palestinei la Roma ducea prin Alexandria (cf. Jacquier, p. 722), dar cum atunci nu se va fi aflat la îndemînă nici o corabie care să plece spre Egipt, Iulius s-a descurcat cum a putut, numai să nu întîrzie și să-l prindă pe drum sezonul furtunos. Dar, cum vom vedea, din nefericire, de ceea ce s-a temut, n-a scăpat.

8) Postul acesta — „al ispășirii” — cădea în luna Tișri (a șaptea lună a anului iudaic), în ziua a zecea, curînd după echinocțiul de toamnă, cam pe la 24 septembrie. Cf. Jacquier, p. 727.

mai anevoioasă. Sfântul Pavel a propus să se ierneze în Sudul Cretei, la punctul numit Limanuri bune, aproape de cetatea Lasea, unde corabia se refugiase vremelnice, făcând o excală destul de îndelungată (cf. v. 9). Cîrmaciul și căpitanul nu împărțeau această propunere, deoarece Limanuri bune fiind complet descoperit din spre Sud și Est, corabia rămînea expusă viforelor și furtunilor iernii. Centurionul Iulius s-a aliat, firește, acestor experți navali. Planul lor era să ajungă în portul Finicia, situat pe litoralul de Sud-Vest al Cretei, care oferea condiții optime de refugiu și securitate deplină pentru corabie. Ei mai despărteau de locul ales pentru iernat numai douăzeci și patru de ore de mers pe apă. Această porțiune de drum — cum vom vedea — avea să fie cea mai periculoasă⁹⁾.

Profitînd de cel dintîi vînt favorabil, corabia a ridicat ancora, pornind spre Finicia.

... Dar n-avea să mai ajungă acolo niciodată!

Abia ieșită la larg, din piscul cretan Ida s-a prăpăstuit asupra valurilor mării, cu putere de uragan, teribilul vînt numit de localnici și de navigatori Evroclidon (după alte manuscrise biblice: Evrachilon¹⁰⁾), spaima corăbierilor. Corabia a devenit o jucărie a mării răscolită de furtună pînă în adîncuri. Vîntul puternic o împingea din ce în ce mai spre Sud, îndepărtînd-o de ținta pe care-și propusese s-o atingă.

Temîndu-se să nu fie azvîrliti tocmai în Sirta — pe coasta de Nord a Africei — corăbierii au coborît pînzele și au încins totodată nava pe dedesupt, cu legături puternice de apărare.

Furtuna sporea în intensitate. A doua zi de la plecarea din Limanuri bune, o parte din încărcătură a fost lepădată în mare, ca să se ușureze corabia.

A mai trecut o zi. Uraganul continua să se dezlănțuie cu o furie neîmblînzită. Corabia trozneva din toate încheieturile. Ca s-o mai despovăreze și în felul acesta să micșoreze primejdia de dislocare a materialelor din care era construită, au fost azvîrlite în mare și uneltele marinărești. La această operație au dat o mîna de ajutor și deținuții de pe vas (cf. v. 19), corăbierii fiind desigur extenuați de lupta cu elementele dezlănțuite ale naturii.

⁹⁾ După opinia unui specialist eminent în probleme de navigație, hotărîrea luată a fost „de-a dreptul un salt în necunoscut, o îndrăzneală nebunească”. Dr. Breusing: *Die Nautik der Alten*, 1886. Citat la Josef Holzner: *Paulus, Ein Heldenleben im Dienste Christi*. Ed. 2. Freiburg i. Br. 1937, p. 377.

¹⁰⁾ Vîntul acesta năpraznic era „un fel de taifun”. (Holzner, p. 377). Bătea din direcția est-nord est. Amănunte la Jacquier, p. 731.

Vreme de mai multe zile, cerul era întunecat ca o amenințare¹¹⁾. Nu se mai vedea nici soarele și nici stelele. Deprimarea se citea pe fețele tuturor.

În mijlocul deznădejzii care pusese stăpânire pe cugetele celor aproape trei sute de suflete, un singur călător își păstrase liniștea luănrnică și cumpătul atît de trebuincios în fața marilor încercări: Sfîntul Apostol Pavel. După ce a observat cu bunătațe că uneori e bine să ții seamă și de sfatul nepriecușilor și să fi rămas în Creta, așa cum propusese el la sfatul ținut pe corabie, le-a făcut cunoscut că nici unul dintre ei nu va pieri, numai corabia. Domnul l-a încredințat pe cale de anghelofanie, într-una din nopțile acelea de groază, că trebuie să-l mărturisească în fața cezarului; o dată cu el, vor scăpa de la înnece și ceilalți. Incheie asigurîndu-i că nu peste mult avea să dea peste vreo insulă.

Așa s-a și întîmplat. După patrușprezece zile de rătăcire pe mare, în voia valurilor căscate lugubru ca și cînd ar fi vrut să-i înghită adîncurile lor cu corabie cu tot, li s-a părut corăbierilor că se apropie de un pămînt. Măsurătorile de adîncime i-au încredințat că nu s-au amăgit. Noapte fiind și temndu-se să nu nimerească în vreo capcană de stînci, au aruncat patru ancore, la pupă, așteptînd să se facă ziuă¹²⁾. Corabia, șubrezită de uragan, era ca și pierdută. Corăbierii, sub pretextul că vreau să lase și ancorele de la proră, au corborit luntrea de salvare, cu gîndul de a se pune în siguranță, lăsîndu-i pe ceilalți călători în voia întîmplării. Sfîntul Pavel a prins de veste și a împiedecat această ticăloșie, avertizînd la timp pe centurionul Iulius, care a luat măsurile impuse de situație: ostașii de sub comanda sa, tăind funiile de care attr-

¹¹⁾ „Întunecul este dușmanul cel mai crîncen al omului”, — spune Holzner (p. 377). E adevărat — și la propriu, și la figurat.

¹²⁾ Invingătorul lui Napoleon Bonaparte, celebrul amiral englez Horațiu lord Nelson (1758—1805), în bătălia navală de la Copenhaga, înainte de-a fi deschis focul asupra flotei inamice, a dat ordin ca navele sale de război să arunce ancorele de la pupă — și nu pe cele de la proră, cum se făcea de obicei. În forma aceasta, a reușit să asigure vaselor sale de luptă cea mai favorabilă poziție de tragere. Manevra aceasta — a mărturisit Nelson — i-a fost sugerată de textul din F. Ap. cap. 27, pe care-l citise în dimineața bătăliei. Amănuntul este redat de H. F. B. Mackey: *The Adventures of Paul of Tarsus*. Londra 1931 (la Holzner, p. 378). Să se vadă și C. Fouard: *Saint Paul. Ses missions*. Ed. 16. Paris 1935, p. 461, cu trimitere la Conybeare și Howson: *The Life and Epistles of Saint Paul*. Vol. II, p. 4, 6.

na barca de salvare și lăsînd-o să cadă în mare, i-au pus pe corăbieri în situația de-a trebui să împărtășească soarta călătorilor.

Sleșiți de nesomn, de zburcium și de foame, oamenii de pe corabie au cunoscut încă o dată balsamul grijii frățești pe care le-o purta Sfîntul Pavel. La îndemnul lui, au luat și au mîncat din pîinea pe care Apostolul a frînt-o după datina creștinească, mulțumind lui Dumnezeu. După ce s-au săturat, au aruncat griul în mare, ca să ușureze și mai mult manevrarea corăbiei primejduite.

La ziuă, au făcut un ultim efort în spre sînul de mare care se deslușea în fața ochilor lor. Sforțarea a reușit. Cu un scrișnit de schelărie care se dislocă, prora corăbiei s-a înfipt într-un banc de nisip. Nava eșuase. Din pupa ei, valurile furioase smulgeau bucată cu bucată. Călătorii erau salvați. Soldații din escorta lui Iulius au intrat la griji. Se temeau că ar putea să le scape deținuții, de care răspundeau cu capul. Ca să evite o evadare, plănuiau să-i ucidă. Iulius, din considerație pentru Sfîntul Apostol Pavel, i-a oprit să verse sînge.

Evacuarea vasului naufragiat s-a făcut în deplină ordine, sub comanda nobilului ofițer roman. Cine știa să înnoate, avea voie să se arunce în valuri. Ceilalți, agățîndu-se de rămășițe din corabia sfărîmată, au ajuns și ei la tîrm, în pace. Nici unul n-a pierit. Prorocia Sfîntului Apostol Pavel s-a împlinit întru totul (cf. v. 24—26 și 34).

TREI LUNI DE ZABAVA NEPREVAZUTĂ ÎN MALTA

Uscatul pe care se salvaseră era insula Malta.

Acolo, naufragiații au dat peste oameni binevoitori și ospitalieri. Maltezii, semîntie de origine punică, neafectată de moravurile grecești și romane — de aceea Sfîntul Luca îi numește „barbari” (28, 2), fără să dea acestei expresii un sens peiorativ — au încins numaidecît un foc zdravăn, pentru ca străinii să-și usuce hainele pătrunse de ploaie și să se încălzească.

Sfîntul Pavel a fost remarcat îndată de localnici, ca un om excepțional. Episodul cu vipera care-i dăduse o mușcătură ce trebuia să fie fatală, i-a uimit într-atîta încît îl socoteau zeu. Se înțelege că Sfîntul Pavel va fi respins acest omagiu inoportun cu delicatețea cuvenită față de niște gazde atît de ospitaliere, dar și cu energia arătată oarecînd, într-o împrejurare similară, la Listra (cf. F. Ap. 14, 12 urm.).

Nu departe de locul debarcării naufragiaților se întindeau cîteva sate care alcătuiau domeniile întîistătorului insulei, pe nume Publius. Din inscripțiile descoperite în insulă s-a aflat că Malta era guvernată pe vremea aceea de un „protos” cu titlul de legat, aflat sub ordinele pretorului roman al Sici-

liei. Publius i-a primit cât se poate de bine, ospătându-i pe străini trei zile la curtea sa. Ospitalitatea aceasta avea să se prelungească după ce Sfântul Pavel îl prefăcuse printr-o binefacere în debitorul său.

Tatăl lui Publius zăcea bolnav de friguri și de dizenterie¹³⁾. Sf. Pavel l-a vindecat, invocând asupra suferindului — prin punerea mâinilor și rugăciune — darul lui Dumnezeu, care cele neputincioase le înzdrăvenește și pe cei ce pătimesc îi ușurează.

Vilva stîrnită de această faptă minunată între locuitorii insulei a transformat casa în care sălășluia Apostolul și însoțitorii săi într-un loc de pelerinaj. Bolnavii erau aduși fără întrerupere și nici unul din ei n-a rămas neajutat. Recunoscători, maltezii i-au adus Sfântului Pavel atîtea prinoase încît problema aprovizionării necesare pentru continuarea călătoriei s-a soluționat de la sine, pentru toți călătorii.

Trei luni de zile au trebuit să zăbovească în insula Malta.

Iarna trecuse. Pe la începutul lui martie, vasele care navigau prin preajma coastelor, făcînd dese escale, îndrăzneau acum iarăși să se aventureze pe marea expusă încă furtunilor. Centurionul Iulius s-a înțeles cu căpitanul unei corăbii alexandrine, care după ce iernase în insulă era gata să ridice ancora pentru Italia. Corabia ducea grîne din Egipt pentru populația capitalei imperiului. Castor și Pollux, inseparabilii Dioscuri, erau zeii ei tutelari.

Sfântul Luca nu spune dacă Sfântul Apostol Pavel s-a folosit sau nu, de popasul neprevăzut în insula Malta spre a propovădui localnicilor Evanghelia lui Hristos. E de presupus, însă, că n-a pregetat să facă acest lucru, el fiind ceva de sine-nțeles, mai ales că se creaseră condiții extrem de favorabile pentru reușita unei lucrări misionare.

APROAPE DE ȚINTA

Călătoria pe mare a decurs în condiții destul de bune.

La Siracuza (Sicilia), corabia a făcut o escală de trei zile.

De acolo, după un înconjur impus de capriciile vîntului, a acostat la Rhegium, în Calabria. A doua zi au purces mai departe. O zi mai tîrziu, corabia alexandrină a aruncat ancora în portul Puteoli (Campania), care era ținta călătoriei ei. Aci se descărca belșugul provinciilor răsăritene ale imperiului cezarilor, pe care le înghițea pîntecele nesățios al Romei.

¹³⁾ Comentatorii remarcă faptul că Sfântul Luca indică aceste două maladii cu termenii medicali ai vremii. Expresiv este în această privință mai ales termenul „dizenteria” *dysenteria* pentru una din cele două boli de care suferea tatăl lui Publius. Cf. Jacquer, p. 749.

La Puteoli, Sfântul Apostol Pavel călca pentru întâia dată pe pământul Italiei.

Debarcarea a fost împreună cu prisositoare bucurie: bucuria încheierii unei călătorii primejdioase și bucuria întâlnirii de frați iubiți, mărturisitori ai aceleiași credințe creștinești.

Creștinii din portul Puteoli — recrutați desigur dintre membrii coloniei iudaice — l-au rugat pe Sfântul Apostol Pavel să rămână la ei o săptămână. Centurionul Iulius, mereu prevenitor față de ostătecul său, nu le-a stricat voia.

Vestea despre sosirea Apostolului care a avut atâtea succese în propovăduirea Evangheliei la „neamuri”, adică în afară Palestinei, a zburat cu iuțeala gândului de-a lungul drumului care duce la Roma. Creștinii din capitala imperiului i-au ieșit întru întâmpinare la Forul lui Apius (azi: San Donato), iar un alt grup la Trei Taverne (azi: Cisterna, sau Torre d'Annibale). Il așteptau de trei ani. Epistola pe care le-o scrisese în anul 57/58 din Corint le anunțase sosirea lui, dînd-o ca iminentă (cf. Rom. 1, 10—15; 15, 23—24, 28, 32).

Această manifestație de dragoste și atașament din partea creștinilor romani a fost pentru Apostolul înlănțuit un adevărat balsam sufletească.

A mulțumit lui Dumnezeu pentru toate și apoi, plin de curaj, a călcat pentru *întia dată* lespezile ulițelor Romei.

Marea confruntare a ucenicului lui Hristos cu inima imperiului cezarilor începea sub cele mai promițătoare auspicii. În temeiul raportului lui Festus și a informațiilor suplimentare, date oral de centurionul Iulius, prefectul pretoriului; bunul și bravul Afranius Burrhus¹⁴⁾, i-a fixat Apostolului creștin un regim de detențiune ușoară, de domiciliu obligatoriu. Avea voie să locuiască în oraș, în casă cu chirie, împreună cu soldatul care-l păzea. „Primea pe toți care veneau la el, propovăduind împărăția lui Dumnezeu și învățînd cele despre Domnul Iisus Hristos, cu toată îndrăzneala și fără nici o opreliște” (F. Ap. 28, 30—31).

VALOAREA DOCUMENTARA A TEXTULUI

Peripețiile călătoriei spre Roma a Sfântului Apostol Pavel sînt redată în cea de-a cincia carte istorică a Noului Tes-

¹⁴⁾ Dascălul de arme al lui Nero. Pînă a ascultat de el și de filozoful Seneca, Nero a guvernat destul de bine. Sfătuit de prieteni răi, s-a descotorosit curînd de amîndoi. Prefectul Burrhus a murit, revoltat și amărît de fărădelegile fostului său elev, de moarte năpraznică, în anul 62. Locul său a fost luat de Fenius Rufus și de ferocele Sofonius Tigellinus. Vezi amănunte la Grigorie Marcu: *Elemente de istorie antică profană în scrierile Sfântului Evanghelist Luca*; în rev. „*Orthodoxia*”, București, 1961, nr. 3, p. 366 urm.

tament cu o prospețime și luare-aminte de martor ocular. Textul respectiv a stîrnit admirația specialiștilor în materie de navigație, prin competența cu care se exprimă autorul asupra detaliilor acestei călătorii primejdioase. Autorul lui trebuie să fi fost un om deosebit de cult, cu o capacitate de intuire a situațiilor speciale și de pătrundere în specificul lor proprie nivelurilor înalte ale pregătirii intelectuale. Despre treburile marinărești el vorbește ca un navigator, așa cum în cele doctorești — ne gândim la tămăduirea tatălui lui Publius, „protos”-ul (căpetenia) insulei Malta — se exprimă în terminologia medicală a vremii aceleia.

Astfel de performanțe redacționale putea realiza — mai evident decît oricare alt fruntaș al creștinătății veacului apostolesc — numai Sfîntul Evanghelist Luca, cordial menționat ca *ὁ ιατρὸς ὁ ἀγαπῶν* de către Sfîntul Apostol Pavel în finalul Epistolei către Coloseni (4, 14).

Încă în secolul XVIII, cercetătorul biblic J. D. Winckler¹⁵⁾ a atras atenția asupra limbajului medical pe care-l folosește autorul scripturilor inspirate lucanice.

Un veac și jumătate după aceea, W. K. Hobart¹⁶⁾ dovedea în chip savant că Evanghelia a treia și cartea Faptele Apostolilor trebuie să fi fost scrise de aceeași persoană și că scriitorul lor era necondiționat medic de profesie. Demonstrația lui Hobart a făcut impresie în cercurile de specialitate, fiind considerată deplin convingătoare de numeroși cercetători ai scripturilor lucanice.

Operația efectuată de Hobart a fost reluată de alți specialiști. Cel mai de seamă dintre aceștia este Adolf von Harnack¹⁷⁾.

Criticul protestant contemporan Maurice Goguel¹⁸⁾ care a adoptat o poziție rezervată pînă la exces față de problema autenticității cărților Noului Testament — afirmă că, de fapt, în pericopele privitoare la tămăduiri de maladii ale textului Evangheliei a treia, termenii tehnici medicali sînt mult mai numeroși și mai preciși decît în pericopele similare ale celorlalte Evanghelii canonice.

¹⁵⁾ *De Luca Evangelista medico*. Leipzig 1736. Citat la Maurice Goguel: *Introduction au Nouveau Testament*. Tome III: *Le Livre des Actes*. Paris 1922, p. 142, nota 1.

¹⁶⁾ *The medical language of St. Luke. A proof from internal evidence that the Gospel according to St. Luke and the Acts of the Apostles were written by the same person and that the writer was a medical man*. Dublin 1882. Citat la Goguel, p. 143, nota 1.

¹⁷⁾ *Lukas der Arzt, der Verfasser des dritten Evangeliums und der Apostelgeschichte*. 1906.

¹⁸⁾ O. c. III, p. 143 urm.

E drept că au fost înregistrate și ezitări, îndoieli sau chiar tăgade în această privință. S-a relevat, bunăoară, că o parte din termenii socotiți ca medicali de Hobart (360 din 400) se întîlnesc și în greaca Septuagintei, că destui alți autori (ca Filon din Alexandria și Lucian) ar fi utilizat tot atîta termeni medicali ca Sfîntul Luca și că ceea ce se întîlnește în Evanghelia a treia și în cartea Faptele Apostolilor n-ar depăși ceea ce putea cunoaște și utiliza un om cultivat al vremii aceleia. Aceasta, datorită faptului — se spune — că medicii greci nu utilizau decît termeni uzuali, iar pe de altă parte că mulți termeni tehnici ar fi fost deja intrați în limbajul comun. Îndeosebi Henry I. Cadbury¹⁹⁾ a luat atitudine negativă față de cercetările și demonstrațiile lui Hobart. Dar din observațiile lui Cadbury, categorice și violente chiar, nu rezultă în mod cert — spune Goguel — că autorul cărții Faptele Apostolilor n-ar fi putut să fie medic de profesie, ci numai atît că argumentele scoase exclusiv din considerații lexicografice n-ar putea stabili că el ar fi fost neapărat medic.

Presupunerea — căci nu-i mai mult decît o presupunere — că terminologia medicală a vremii ar fi fost intrată în limbajul comun, este exagerată și pripită. Nivelul cultural al maselor era atunci prea scăzut, incultura prea generalizată ca să fie admisibilă o astfel de afirmație. Nu sînt necesare probe de amănunt ca să se vadă că ea e de-a dreptul gratuită. Încercările făcute în scopul tăgăduirii constatărilor la care a ajuns Hobart — iar după el, Harnack, ș. a. — sînt prea puerile ca să nu se vadă că ele au fost dictate de indispoziții poziționale premeditate ostile autenticității scripturilor inspirate lucanice (cum este cea adoptată și manifestată de fostul abate romano-catolic Alfred Loisy²⁰⁾). Comentatorii obiectivi și onești admit fără șovăire că cel ce se exprimă despre boala tatălui lui Publius din Malta și despre vipera care l-a apucat de mînă de Sfîntul Apostol Pavel cu termenii tehnici medicali existenți în F. Ap. 28, 3 urm. și 28, 8 urm. trebuie să fi fost neapărat medic de profesie²¹⁾.

Pe de altă parte, majoritatea covârșitoare a exegeților de binestabilită competență remarcă îndemînarea cu care redactorul cărții Faptele Apostolilor minuieste în capitolul 27 o cantitate apreciabilă de cuvinte împreunate din terminologia navigației.

Constatările lor sînt întărite de numeroși experți în pro-

¹⁹⁾ *The style and literary method of Luke. I: The diction of Luke and Acts.* Cambridge 1919 (Harvard Theol. Studies, VI). Citat la Goguel, p. 144 urm.

²⁰⁾ În comentariul său la Cartea Faptele Apostolilor, apărut la Paris, în 1920.

²¹⁾ Amănunte la Jacquier, p. 749.

blemele navigației. Aceștia sînt unanimi în a recunoaște că istorisirea din capitolul 27 al cărții Faptele Apostolilor se datorește în mod cert unui martor ocular, la curent cu realitățile maritime din antichitate și care cunoștea foarte bine hidrografia Mediteranei. Cei mai de seamă dintre experții navali la care ne referim, sînt: James Smith de Jordanhill²²⁾, Dr. Breusing²³⁾, J. Vars²⁴⁾, Treves²⁵⁾, Balmer²⁶⁾, Voigt²⁷⁾ și W. Stammer²⁸⁾.

J. Smith a limpezit cu grijă și cu succes partea nautică și topografică a călătoriei descrisă în F. Ap. cap. 27. Deplăsindu-se pentru mai mult timp în insula Malta, acest savant a verificat exact topografia menționată în textul respectiv, a consultat specialiști în navigația levantină, a examinat istorisirii moderne de călătorii pe mare și, mai presus de toate, a studiat însuși modul de construire a vaselor, precum și tehnica navigației, așa cum era practică aceasta de cei vechi. Punînd la contribuție o documentație variată, completă și de calitate, J. Smith a reușit să clarifice unele aspecte — socotite pînă atunci mai obscure — și totodată să confirme adevărul istoric al cărții Faptele Apostolilor. Lui îi revine meritul de-a fi stabilit, în chip deplin convingător, că: 1. fără să fi fost el însuși marinar, autorul relatării din F. Ap. cap. 27 folosește în materie de navigație un limbaj de cunoscător ocazional, atent și cult, al vieții ce se desfășura pe-o corabie antică de cursă lungă; 2. el a fost necondiționat martor ocular la întîmplările istorisite aci, lucru care se vede din aceea că le înregistrează cu siguranță și naturalețe, împletindu-le în mod firesc și deplin izbutit cu numeroase detalii geo- și topografice²⁹⁾.

Dr. Breusing, specialist al fostei școale navale din portul Bremen, a examinat verset de verset textul capitolului 27 al F.

²²⁾ *The voyage and Shipwreck of S. Paul*. Londra 1848; ed. 2 în 1856; ultima ediție în 1880. Cf. H. J. Crelier: *Les Actes des Apôtres*. Paris (1883), p. 300.

²³⁾ Vezi nota 9.

²⁴⁾ *L'art nautique dans l'antiquité* 1887.

²⁵⁾ *Le voyage de Paul*, Lyon 1887.

²⁶⁾ *Die Romfahrt des Apostels Paulus und die Seefahrtswissenschaft im römischen Kaiserzeitalter*. Bern-Münchenbuchsee 1905.

²⁷⁾ *Die Romfahrt des Apostels Paulus*. Hansa, „*Deutsche nautische Zeitschrift*“. LIII, 1916.

²⁸⁾ *App 27 in nautischer Beleuchtung und die ostdeutsche Bibelübersetzung des Mittelsalters. Greifswalder Studien zur Lutherforschung und neuzeitlichen Geistesgeschichte 4*, Berlin—Leipzig 1931. (Aceste ultime indicații bibliografice le datorim lui Jacquier, Crelier, Holzner și Fouard).

²⁹⁾ Cf. Crelier, p. 300 urm.

Ap. și l-a găsit întru totul conform cu realitățile vremii. Acest „capitol al marinarului”, cum a fost numit el, după opinia competentă a lui Breusing, e „cel mai prețios document nautic care ni s-a păstrat din antichitate”. Documentul respectiv „a putut fi redactat numai de un martor ocular”³⁰).

În același sens se exprimă și Voigt. Autorul expunerii din F. Ap. cap. 27 și 28 — în care el vede pe Sfântul Luca, însoțitorul Sfântului Pavel — ne-a dat, spune Voigt, un „document din cale-afară de important” pentru nevigatorii pe care-i interesează bazinul răsăritean al Mării Mediterane. Istorisirea călătoriei la Roma, după părerea lui Voigt, este „un document excepțional”, care „tocmai din punct de vedere navigatoric și marinăresc merită toată atențiunea”³¹).

Astfel de mărturii competente care vin în sprijinul autenticității cei de-a cincia cărți istorice a Noului Testament, pun critice negative frîne pe care nu le poate înlătura. Și atunci, cei ce perzistă în atitudinea lor obstrucționistă, neputînd străpunge barajul probelor, încearcă acțiuni de învăluire pe flancuri. Un exemplu găitor în această privință este criticul liberal extremist Wellhausen³²), care a conceput această explicație amuzantă: Aici, în cap. 27 și 28, ca și-n 19, 23 urm., autorul cărții Faptele Apostolilor ar fi adaptat la Sfântul Pavel o descriere existentă altundeva, în altă sursă, privitoare la străbaterea pe vreme de furtună a Mării Mediterane, din Răsărit și pînă la Roma. Această procedură — spune un apreciat comentator contemporan³³) este analoagă aceleia a unui dascăl care surprins de cunoștințele unui școlar socotit nedotat, fără să-și dea osteneala de-a cunoaște adevărul, hotărăște în chip arbitrar că respectivul a plagiat sau a folosit altă metodă necinstită la întocmirea lucrării sale.

Incheiem această discuție — care ar putea căpăta amploare într-o lucrare mai întinsă, nelipsindu-i elementele de desfășurare — cu mărturia unui critic protestant cunoscut prin independența și îndrăzneala opiniilor sale teologice. „Capitolul penultim al cărții Faptele Apostolilor — spune Rudolf Knopf³⁴), căci la el ne-am referit în mențiunea anterioară — este unul din cele mai prețioase, mai ample și mai cuprinzătoare texte care ne oferă date asupra navigației antice. Pentru cel ce se interesează de nautica celor vechi, F. Ap. cap. 27 este un zăcămint plin de învățăminte”.

³⁰) Cf. Holzner, p. 372 urm.

³¹) P. 725 și 732. Cf. Steinmann, p. 307.

³²) *Kritische Analyse der Apg.* Berlin 1914, p. 54. La Steinmann: o. c. p. 307.

³³) Steinmann, p. 307.

³⁴) *Die Apostelgeschichte*. În seria: *Die Schriften des N. T.* dirijată de Johannes Weiss. Ed. 2. Göttingen 1907, p. 656.

Prin calitățile sale de fond și formă, măiastra descriere a călătoriei Sfântului Apostol Pavel de la Cezarea Palestinei la Roma este unul din cele mai reușite monumente ale literaturii antice și un temei documentar de valoare excepțională al paternității lucanice a cărții *Faptele Apostolilor*. Ceea ce însemnează că este indicat să vedem — cu majoritatea exegeților de felurite apartenențe confesionale — în cap. 27 al F. Ap. unul din pilonii cei mai rezistenți ai autenticității acestei cărți inspirate.

„... IN PRIMEJDII PE MARE”

S-a spus — cu deplină dreptate — că „aceeași primejdie creează eroi, dar creează și lași”³⁵⁾. Am spus deci, anticipat, ce așteptăm de la comportarea navigatorilor și călătorilor în pericolele prin care a trecut corabia ce n-avea să-i mai ducă la destinație. Erau mulți: aproape trei sute de suflete. Și erau de multe feluri. Sfântul Luca are suficiente mențiuni despre ei pentru ca să le putem cunoaște bravura sau slăbiciunile de care au dat dovadă în cursul acestei dramatice drumeții. Din fericire, majoritatea covârșitoare s-au purtat în chip onorabil și pot servi, pentru noi, credincioșii, drept pilde de înfruntare bărbătească a greutăților de care nu e scutită viața în lume și strădania eroică în spre o viață din ce în ce mai bună.

Să-i luăm, dar, pe rând...

a) O corabie în deplasare are personal navigant. Cea pe care centurionul Iulius și-a transferat la Mira Lichiei efectivul de soldați și deținuți aflați sub comanda sa, era o corabie alexandrină care transporta cereale din Egipt — „grâнарul imperial” — în Italia. Ea poate să fi avut o deplasare de peste o mie de tone³⁶⁾.

Un atât de considerabil tonaj cere personal navigant numeros și priceput, alcătuit din profesioniști ai mărilor și din angajați temporali. Cei dintii alcătuiau personalul de comandă, ofițerimea de bord. Ceilalți, matrozii, numărau în rândurile lor destui oameni necăjiți, care au luat calea mărilor ca să-și agonisească piinea cea de toate zilele. Aceștia trebuie să fi constituit majoritatea. Restul — mai puțini — erau elemente de adunătură, „vîntură-lume”, culeși din forfota porturilor mediteraneene, oameni certați cu legile imperiului care din această privință aveau interes să-și ascundă adevărata identitate și să-și piardă urma, măcar pînă la o vreme.

Cît de puțin se putea conta pe astfel de elemente, se vede din purtarea lor lipsită de omenie în împrejurarea istorisită de textul din 27, 30. Unii exegeți au făcut încercarea — timi-

³⁵⁾ Holzner, p. 379.

³⁶⁾ Poate să fi avut chiar mai mult. Comentatorii citați de noi afirmă că unele corăbii deplasau chiar două mii de tone.

dă, ca tot ce nu-i suficient motivat — de a-i disculpa, prezentînd tentativa de dezertare de la datorie a corăbierilor ca un act care ar fi făcut parte din programul de manevre marinărești impuse de astfel de situații. Sfîntul Luca dă, însă, suficiente indicații ca să nu mai încapă îndoială asupra lașității lor. Planul pe care și l-au făcut a fost dejucat în ultimul moment, prin demersul hotărît al Sfîntului Apostol Pavel pe lângă centurionul Iulius. Dacă Apostolul creștin s-a adresat ofițerului roman și nu căpitanului corăbiei, aceasta a făcut-o fie din pricină că-l bănuia — sau îl știa — pe acesta a nu fi fost străin de complot, fie pentru că, în situația dată, autoritatea sa nu se mai putea exercita în chip eficace asupra matrozilor porniți pe rebeliune.

Intr-un fel, graba de-a pune piciorul pe uscat chiar cu încălcarea celor mai elementare îndatoriri ale slujbei marinărești, de care dădeau dovadă matrozii corăbiei primejduite, este explicabilă. Marea, cu rare excepții, nu era un tărîm atrăgător pentru cei vechi, decît cel mult vară³⁷⁾. Și atunci, în regiuni cît mai apropiate de coastă. Omul antic avea oroare de mare: se temea de ea și o ura. Nu e de mirare. Pentru el, marea era expresia haosului. Protectorul mării, Neptun, neguros și crîncen, era un „vameș” nesățios: „împărăția apelor”, peste care imaginația omului antic l-a imaginat stăpîn necontestat, înghițea mereu nenumărate vieți omenești de naufragiați. Instrumente de bord nu existau. Compasul nu era încă descoperit. Orientarea — aproximativă — în cursul călătoriei se făcea exclusiv după poziția soarelui, ziua, și a stelelor, noaptea. Pe vreme înnoirată, se naviga oarecum la întîmplare, cu toate riscurile pe care le comporta o astfel de deplasare. La toate acestea se adăuga concepția religioasă după care sufletele morților nu-și află liniștea decît atunci cînd osemintele lor odihnesc în măruntaiele pămîntului. „Nici un popor n-a ținut atît de puternic la noțiunea de haos (tărîm haotic) a mării ca iudeii, din cauza referatului geneziac privitor la crearea lumii. În Psaltire, în cartea Iov, la Prooroci, valurile mării sînt chipul și expresia neorînduiei și răzvrătirii. Trecerea Mării Roșii „ca pe uscat” este chipul salvării. În alcătuirea „cerului celui nou” și a „pămîntului celui nou”, pe care o profetește ultima carte a Noului Testament, „marea nu va mai fi” (Apoc. 21, 1) și, deci, nici pericolele pe care le pricinuieste ea³⁸⁾.

b) Un lot oarecare din cele „276 de suflete” care se aflau pe corabie (cf. F. Ap. 27, 37) îl alcătuiau deținuții. Din 27,

³⁷⁾ De aci porecla de „căpitani de... vară” — corosivă poreclă — dată comandantilor de vase în antichitate.

³⁸⁾ Cf. Holzner, p. 375.

1 — „... au dat pe Pavel și pe alți cîțiva legați...” — reiese că numărul lor n-a putut fi deosebit de mare. Alt *civis romanus* care să fi apelat la judecata cezarului înafară de Sfîntul Pavel — dată fiind considerația care i se arăta constant acestuia — nu pare să mai fi fost pe corabie. În ipoteza că presupunerea aceasta este exactă, deținuții dați în grija centurionului Iulius trebuie să fi fost fie delicvenți de drept comun care urmau să fie judecați de instanțe din capitala imperiului — lucru care se obișnuia pe atunci — fie, mai ales, osîndiți la moarte, trimiși la Roma spre a se înfrunta și măcelări în arene, sau spre a fi sfișiți de fiarele sălbatice la sinistrele „jocuri publice” cu care se desfășau îmbuibății potentăți ai capitalei imperiului. În rîndurile acestora, revolta, dezgustul și deprimarea trebuie să fi stăpînit în chip suveran.

Oricum ar fi fost, acești oameni au simțit — cu tresărit de inimă care se trezește din mohorîtele împleteciri sufletești ale deznădejdiei — că străinul de pe corabie, tratat cu atîta considerație de către ofițerul roman, le insufla și lor simțăminte de încredere și optimism în săvîrșirea cu bine a acestei călătorii dramatice.

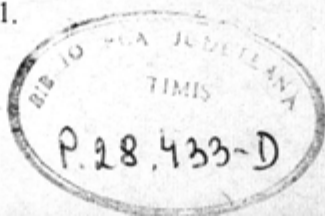
c) Sfîntul Pavel nu era singur pe corabie nici ca creștin și om sociabil, care prețuiește după cuviință prezența unui prieten devotat în preajma sa. Împreună cu el călătoreau Sfîntul Luca și Aristarh macedoneanul. Prezența celui dintîi este atestată de faptul că în 27, 1 e reluată maniera de vorbire la persoana întîia plural (— „Iar după ce s-a hotărît să mergem în Italia...” —), manieră abandonată în 21, 18.

În ce calitate se puteau afla acești doi ucenici paulini pe corabie? Opiniile exegetilor diferă. Unii socotesc că nava fiind un vas comercial — și nu cursă specială pentru transportul deținuților — Sfîntul Luca și Aristarh l-au putut însoți pe Sfîntul Pavel ca pasageri. Nu e exclus apoi ca Sfîntul Luca să fi călătorit pe vas în calitate de profesională de medic.

Exegetul anglican Ramsay³⁹⁾ observă că Sfîntul Luca și Aristarh nu l-ar fi putut însoți pe Sfîntul Pavel ca amici, deoarece orînduirile legislației romane a vremii se opuneau. El se puteau afla, însă, în preajma Apostolului creștin în calitate de slujitori (sau sclavi) ai lui, fapt care sporea prestigiul Sfîntului Pavel în ochii centurionului Iulius și ai soldaților de escortă.

În ce privește Aristarh, s-a presupus că el l-ar fi însoțit pe Sfîntul Pavel numai pînă la Mira Lichiei, de unde s-ar fi îndreptat spre Tesalonic, localitatea sa de obîrșie. Presupunerea este lipsită de temei. Prezența lui Aristarh la Roma, în preajma Apostolului deținut, este atestată de unele epistole

³⁹⁾ La Jacquier, p. 721.

ale captivității prime romane. În Col. 4, 10 destoinicul fruntaș bisericesc macedonian apare ca soț de prizonierat *συναιχμαλώτος* al Sfintului Apostol Pavel. De cît ajutor i-a putut fi dascălul său în lucrarea de propovăduire a Evangheliei la Roma, rezultă din Filimon 24. Ambele texte exclud ipoteza unei venitii ulterioare la Roma, către anul 63 (data scrierii Epistolelor către Coloseni și Filimoni), a lui Aristarh, într-o vizită de informare și ajutorare a Apostolului.

În drum spre Roma — și apoi acolo — cei doi ucenici ai Sfintului Apostol Pavel i-au fost de cel mai mare folos Apostolului prin însăși prezența lor în preajma lui. Serviciile pe care i le-au făcut în mod cert pe parcursul călătoriei cu corabia nu sînt înregistrate în slova celei de-a cincia cărți istorice a Noului Testament. Explicația e simplă: Ca să fie altfel, aceaștă carte ar fi trebuit să aibă alt autor decît Sfîntul Luca. Lipsa la care ne referim constituie prin ea însăși un indiciu de paternitate lucanică a acestei cărți, așadar de autenticitate a ei.

Înregistrările din Col. 4, 10 și Filimon 24, la care ne-am referit — combinate cu mențiunea din Col. 4, 14 — exprimă indirect, dar nu mai puțin cald și lămurit că dacă o făcea altfel, prețuirea Sfîntului Pavel pentru acești devotați ucenici ai săi și recunoștința ce le-o purta pentru zeloasa lor părăsire la propovăduirea Evangheliei.

d) Despre ostașii aflați sub comanda centurionului Iulius nu se spune nimic deosebit. Ceea ce era necesar să se spună, s-a spus în 27, 32 și în 27, 42. Primul text înregistrează lapidărilor intervenția lor promptă pentru a face să eșueze tentativa de fugă de pe corabie a matrozilor. Celălalt, ia act de sfatul făcut de soldați spre a împiedica o eventuală evadare a deținuților în insula Malta. Sfatul ținut de ei e explicabil: răspundeau cu viața de delicvenții care le-au fost dați în pază. Din fericire, centurionul Iulius — „vrînd să ferească pe Pavel” (27, 43), cum explică atît de limpede și de concis Sfîntul Luca — „a oprit sfatul lor” (loc. cit.), împiedicînd un mărșel inutil.

Restul — și acesta este esențialul — se înțelege de la sine: disciplina militară romană le impunea soldaților ascultare desăvîșită de ofițerul comandant, dovedindu-se în orice împrejurare executanți fideli ai ordinelor date de acesta.

Specialitatea militară din care făceau parte oamenii de trupă nu prezintă însemnătate deosebită. Este puțin probabil — dar nu imposibil — ca ei să fi aparținut faimoasei unități de escortă imperială indicată aici prin expresia *Σελῆα Σεβαστηῖο*.

40) După unii exegeți, Iulius ar fi luat cu sine, la Cezairea Palestinei, o cohortă de gardă pretoriană (deci, imperială), spre a servi de escortă noului procurator Porcius Festus. Cf. Jacquier, p. 722.

Mai curînd s-ar putea crede că avem de-a face în cazul de față cu ostași din trupele de poliție militară (custodia militans)⁴¹⁾. Nu e exclus, apoi, ca ei să fi fost luați chiar din rândurile trupelor regulate, sau auxiliare, cantonate în vreuna din garnizoanele palestinienne. În acest caz, foarte probabil că ei nu erau de obîrșie romană.

e) Comandantul lor, centurionul (sutașul) Iulius, era „un om de inimă și de onoare”⁴²⁾. Plămada lui sufletească, nobleța caracterului său, îl pun pe picior de egalitate cu sutășul din Capernaum (vezi Matei 8, 5 urm. și Luca 7, 1 urm.), care s-a învrednicit de cinstea de a-l avea oaspete pe Mîntuitorul — și cu distinsul său tovarăș de arme, centurionul Cornelius (vezi F. Ap. cap. 10 și 11).⁴³⁾

Sfîntul Luca spune despre acest nobil ofițer roman că făcea parte din Cohorta Augusta (*Σταλχα Σεβαστή*). Aceasta însemnează că aparținea corpului de elită al trupelor pretoriene de gardă care asigurau paza personală a cezarului roman. Comandantul lui era prefectul pretoriului — atunci, Afranius Burrhus, om cinstit și bun, militar din creștet pînă-n tălpi în cea mai frumoasă accepțiune a expresiei⁴⁴⁾.

Corpul de elită al Augustanilor era alcătuit „din ostași aleși pe sprînceană. Fiecare dintre ei se bucura de avantaje materiale aproape egale cu ale unui sutăș (centurion, ofițer care comanda o sută de soldați) din trupele regulate. După cîtiva ani de serviciu, orice soldat din Cohorta Augusta — numită și Evocati Augusti — putea spera avansarea direct la gradul de centurion. Bucurîndu-se de încrederea deplină a cezarului, acesta le încredința misiuni dintre cele mai delicate, care cereau desăvîrșită discreție și tot atîta hotărîre și istețime pentru ducerea lor la îndeplinire”⁴⁵⁾.

Cunoscutul istoriograf modern Theodor von Mommsen⁴⁶⁾ socotește că centurionul Iulius ar fi făcut parte dintr-un corp de ofițeri de specialitate numiți „frumentarii”. Aceștia erau însărcinați cu felurite misiuni de legătură între Roma și administrațiile locale ale provinciilor imperiului. Între altele, ei conduceau la Roma pe împričinații care apelau la judecata cezarului, precum și pe condamnații la moarte destinați a pieri în arene ca gladiatori sau ca pradă pentru fiarele sălba-

41) Astfel de trupe se aflau și la dispoziția procuratorului roman al Palestinei. Pilat s-a servit de ostași din ele spre a asigura paza la mormîntul Mîntuitorului (cf. Matei 27, 66).

42) Vezi studiul meu citat la nota 14, p. 365.

43) Cf. Holzner, p. 374.

44) Vezi nota 14.

45) Vezi studiul meu, citat la nota 14, p. 366.

46) *Berl. Akad. Sitzungsber.* 1895, p. 501. La Jacquier, p. 722.

tice. La Roma, acești ofițeri erau cunoscuți sub denumirea de „peregrini” sau „frumentarii”. Comandantul lor se numea „princeps peregrinorum”⁴⁷⁾.

Dar apartenența lor la o specialitate sau alta a trupelor romane e mai puțin importantă decât valoarea și demnitatea omului în sine. Iar centurionul Iulius era un om de valoare.

Numele pe care-l purta se întâlnea destul de frecvent la romanii epocii de început a creștinismului. Tacitus⁴⁸⁾ vorbește de un centurion din trupele de pretorienii, care se numea Iulius Priscus. Acesta a ajuns apoi prefect al pretorienilor și s-a săvârșit din viață în chip tragic, sinucigându-se din motive cavalierești: („pudore magis quam neccesitate”, — spune Tacitus). E vorba, oare, de una și aceeași persoană? Unii exegeți nu exclud posibilitatea valabilității unui răspuns afirmativ⁴⁹⁾. În orice caz, unui ofițer atât de distins ca centurionul Iulius, calea îi era deschisă larg spre cele mai înalte grade militare.

Prezența lui Iulius la Cezareea Palestinei se datora desigur însărcinării pe care i-o dăduse cezarul, de a-l însoți pe noul procurator roman, Porcius Festus, la postul său. Acesta s-a folosit de înapoierea la Roma a centurionului spre a-i da în pază pe Sfântul Pavel și pe ceilalți deținuți⁵⁰⁾.

Sfântul Luca subliniază de repetate ori bunăvoința pe care Iulius i-a arătat-o statornic Sfântului Pavel în cursul celor șapte luni de peripeții, cât l-a avut sub mîna sa pe Apostolul creștin. La Sidon, i-a dat învoire să cerceteze pe creștinii din comunitatea locală (Cf. F. Ap. 27, 3)⁵¹⁾. În preajma naufragierii corăbiei, „vrînd să ferească (cruțe) pe Pavel” (27, 43), a împiedecat pe soldații de escortă să-i măcelărească pe deținuți. În portul italian Puteoli a consimțit să rămînă cu Sfântul Pavel în mijlocul credincioșilor de acolo vreme de șapte zile (28, 14). La Roma, nu mai încapă îndoială că i-a vorbit deosebit de favorabil prefectului gărzii pretoriene despre Sfântul Pavel. Presupunerea aceasta este întemeiată. Altcum, ne-am explica mai greu înlesnirile pe care nobilul Afranius Burrhus i le-a făcut Sfântului Pavel permițându-i să locuiască, pînă la proces, în casă cu chirie, să primească la sine pe ori-

47) Cf. Jacquier, p. 722.

48) Hist. II, 92; IV, 11. La Jacquier, p. 721.

49) Așa F. V. Farrar: *Viața și operele Sf. Apostol Pavel*. Partea III, Traducere de Patriarhul Nicodim. Sf. Mănăstire Neamtu 1943, p. 108.

50) Cf. Jacquier, p. 722.

51) Azi: Saida. Era situat cam la 30 km. nord de Tir. Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a vizitat regiunea feniciană a Tirului și Sidonului (cf. Matei 15, 21 și Marcu 7, 24).

cine și să propovăduiască Evanghelia lui Hristos „cu toată îndrăznirea și fără nici o opreliște” (F. Ap. 28, 30—31). Nu e exclus ca Iulius să fi fost de față la întâlnirea solemnă a întemnițatului Pavel cu curtea și cu oaspeții regești ai lui Porcius Festus — Irod Agrippa II și sora acestuia, Berenice. Pledoaria rostită de Apostolul creștin în acea împrejurare, atitudinea demnă și hotărâtă pe care a adoptat-o față de strălucita asistență, l-au impresionat desigur pe cenurionul roman și l-au umplut de respect față de viitorul său ostateec palestinian.

„Cînd vorbește cu Sfîntul Pavel, Iulius e prietenos, aproape respectuos”⁵²⁾. Se vede că era un suflet distins și străin de grosolăniile cazone ale atîtor militari din armile romane.

Cel mai tîrziu în a doua jumătate a lunii august, anul 59, centurionul Iulius și-a imbarcat trupa de pază și deținuții pe corabie. După peripeții care erau să-i coste viața pe toți, au ajuns teferi la destinație. Sosind la Roma, misiunea lui Iulius era încheiată. Deținuții aduși din Palestina au fost predați — cu îndeplinirea formalităților de rigoare — prefectului pretoriului (comandantul gărzii imperiale).

Cartea Faptele Apostolilor, care se încheie aici, nu mai face amintire de acest onest și brav ofițer roman. Că el s-a mai putut întîlni cu Sfîntul Pavel e mai mult decît probabil. Astfel de oameni contractează, instinctiv, legături sufletești de durată, întemeiate pe respect și prețuire reciprocă. Doi ani mai tîrziu, în „pretoriu” (Fil. 1, 13) aflîndu-se, scriindu-le creștinilor din capitala Macedoniei, între altele, pomenește cu netăinuită plăcere pe frații lor de credință creștinească „din casa cezarului” (Fil. 4, 22). Iulius, la vremea aceea, desigur că nu făcea parte din rîndurile lor. Dar ce ne-ar putea împiedica să admitem că îl înconjură pe Sfîntul Pavel, în continuare, cu mărturiile delicate ale trainicei prietenii și prețuirii ce și le purtau reciproc?

f) În sfîrșit, ultimul și cel mai de seamă dintre toți: Sfîntul Apostol Pavel...

Demult plănuise să meargă la Roma (cf. F. Ap. 19, 21), cu intenția mărturisită de-a îngloba și capitala imperiului cezarilor în spațiul său misionar (cf. Rom. 1, 10 u.; 1, 15; 15, 22 u.). Era încredințat că dorința aceasta fierbinte și-o va putea împlini mai devreme și liber fiind, nu „în lanțuri” și sub pază polițienească.

Cînd corabia pe care călătorea s-a desprins de la țărm mai nădăjduia, oare, să revadă vreodată cetatea cea sfîntă de pe Muntele Sion? Dar nu era vreme de pierdut: Apostolul Domnului propovăduiește Evanghelia mîntuirii sufletului „cu timp și fără timp”, pe mare ca și pe uscat, în libertate dar și

⁵²⁾ Holzner, p. 374.

în prizonierat. Cîte puteau fi făcute — cîte aveau să fie realmente săvîrșite — pe corabie, în cursul unei atît de dramatice și de îndelungate călătorii!

Fără îndoială, Sfîntul Pavel a fost eroul de căpetenie al acestei drame trăită realmente de aproape trei sute de suflete atît de deosebite întreolaltă — adunate laolaltă de spațiul cu dimensiuni de țarc al unei corăbii supraîncărcate și inconfortabile și solidarizate în vrerea de-a supraviețui primejdiilor mortale prin care le-a fost dat să treacă.

Deținutul înconjurat cu atîta atenție e rînd pe rînd sfetnic marinăresc, păstor sufleteșc, paznic al disciplinei și omeniei, taumaturg și făcător de minuni. Cu un cuvînt — minunat tovarăș de drum, de toți văzut bucuros, tuturora de folos.

Dacă sfatul dat corăbierilor (în 27, 9 urm.) ar fi fost ascultat, naufragiul era evitat.

Adevărat „doftor al sufletelor”, stătea tare, încrezător în Dumnezeu, în fața primejdiilor, trezind nădejdi de scăpare în sufletele deznădăjduite ale celorlalți.

Deținuții de pe corabie îi datorau viața (cf. 27, 42 urm.). Oare numai ei și tatăl protos-ului Maltei Publius Plautius Pulcher⁵³), pe care l-a lecut de friguri și de urdinare cu sînge (cf. 28, 8)? Nu! Toți cei aproape trei sute de oameni atît de greu încercați. Le-a spus-o neted — nu din orgoliu, ci din dorința de-a le cîștiga încrederea — că Dumnezeu i-i dăruise (cf. 27, 24 urm.) pe toți cei aflați în corabie cu el. Cercul le garanta salvarea vieții prin acest om al lui Dumnezeu, pe care nici veninul aspidiei nu-l putuse răpune (cf. 28, 3 urm.). Oare numai atît? Asupra cîtorva din ei nu va fi fulgerat din înalturi o rază a binecuvîntărilor creștinești, convertindu-i sau cel puțin punindu-i pe gînduri? Cîți dintre ei nu vor fi aflat — prin enigmaticul străin care-i nutrea și trupește (cf. 27, 33), nu numai sufletește — calea care ducea la Hristos? Acest lucru nu stă scris în cartea Faptele Apostolilor (zice un biograf actual al Sfîntului Pavel⁵⁴) — fiindcă-i ceva de sine-nțeles (ne luăm voie să înțelegim noi).

Atîtea alte aspecte — care de care mai interesante și mai instructive — ale lecției de comportare omenească și creștinească în primejdie, pe care a dat-o Sfîntul Pavel în această împrejurare, se îmbie credincioșilor spre examinare și valorificare sufletească în ultimele două capitole ale cărții Faptele Apostolilor. A le deprinde și analiza pe toate, ar fi aproape tot una cu întocmirea unui tablou biografic al eroului lor. O astfel de întreprindere ar constitui prin ea însăși o lucrare aparte — și nu de proporții modeste.

Fie subliniate aci, de încheiere, *spiritul de comuniune fră-*

⁵³) Cf. Steinmann, p. 309.

⁵⁴) Holzner, p. 374.

tească ce-l însuflețea pe Sfântul Pavel față de toți oamenii și imensa — am spune: nelimitata — sa capacitate de convertire a deznădejdii în voință de-a trăi, a slăbiciunii în tărie, a întristării în bucurie.

„Sfântul Pavel este omul comuniunii, el urăște orice specie de egoism și avariție”⁵⁵). El stă de vorbă, de preferință, cu colectivitatea, cu obștea, mai rar cu insul. Pluralul este numărul preferat al presantelor sale apeluri la înnoirea vieții. „Creștinul paulin nu este cugetat ca un element izolat care-și organizează mintuirea fără să se preocupe cituși de puțin de semenii săi, detașat de orice legături cu deaproapele situat în aceleași condițiuni de apropiere de Dumnezeu... Apostolul îl vede așadar pe creștin deodată cu alții, laolaltă cu alții...”⁵⁶). Călătoria spre Roma — dar nu numai ea — adeverește cu prisosință această evidență. Un singur amănunt: dejucînd planul matrozilor de dezertare de la datorie, Sfântul Pavel a salvat de la înec atîtea vieți. Nava primejduită de furtuna mediteraneeană a devenit astfel cea dintîi corabie pe care solidaritatea creștinească în bine a odrăslit scăparea obștească; cu alte cuvinte, a devenit „chip și simbol al altei corăbii”⁵⁷): Biserica lui Hristos.

Anghelofania de care s-a învrednicit a se împărtăși (cf. 27, 23 urm.), frîngerea pîinii și săturarea tuturor călătorilor după 14 zile de ajunare neintenționată (cf. 27, 33 urm.)⁵⁸), episodul cu vipera (cf. 28, 3 urm.), tămăduirea tatălui lui Publius maltezul și, în general, toată atitudinea Sfîntului Pavel față de toți, au făcut să înflorească din nou zîmbetul pe fețele ofilite atîta vreme de temele și descurajare.

În ceasurile cele mai grele ale încercărilor la care au fost supuși, tradiții pasageri ai corăbiei primejduite tresăreau cuprinși de uimire și înviorați de putere nouă la auzul cuvintelor acestui om extraordinar, în făptura căruia recunoșteau instinctiv pe adevărata lor căpetenie vremelnică. El vorbea un limbaj nou, îndrăzneț, sănătos:

— „Și acum, vă îndemn să aveți voie bună”! (F. Ap. 27, 22).

⁵⁵) Holzner, p. 379.

⁵⁶) Vezi Grigorie Marcu: *Antropologia Paulină*. Sibiu, 1941, p. 246, ș. a.

⁵⁷) Holzner, p. 379.

⁵⁸) In această frîngere a pîinii nu putem vedea act sacramental de Cuminecare deoarece pîinea s-a dat tuturor călătorilor, nu numai celor creștini. În forma aceasta, discuțiile pe tema caracterului actului săvîrșit de Sfîntul Apostol Pavel se curmă de la sine și în chip deplin convingător.

IN PROBLEMA PAPALITĂȚII

de Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN

Pregătind conciliul de la Vatican din 1962, papa Ioan XXIII a emis, la 6 decembrie 1961, și enciclica „eterna Dei sapientia” — Înțelepciunea divină a lui Dumnezeu, în care cere „tuturor” botezaților să se întoarcă sub ascultarea papii, așa precum ar fi fost aceasta cu 1500 de ani înainte, pe timpul papii Leon I cel Mare. Răspunsul ortodox însă a pus afirmația papii în fața adevărului că nu a existat nici un fel de urmă de astfel de ascultare de acum 1500 ani, pentru că însași geneza istorică a autorității papale s-a desfășurat ulterior. Ctitorul ei este abia papa Nicolae I din veacul IX când cerea „să dicteze suveranilor”, apoi cardinalul Humbert când a provocat schisma din 1054 ca să impună primatul papal în Răsărit, apoi papa Grigore VII impunând să fie recunoscut seniorul tuturor seniorilor feudali, apoi papa Inocențiu III care și-a pus în cap în 1215 tiara cu trei coroane și în fine papa Bonifaciu VIII cu teoria din 1301 despre stăpânirea asupra celor două săbii, ca vicar al lui Hristos pe pământ, după teza lui Toma din Acvino¹⁾.

Aceste două împrejurări, schisma și feudalismul papal, au caracterizat apoi întreaga atitudine a papilor, pentru subjugarea lumii întregi, prin măsuri pozitive de supunere și prin cele negative de excludere. Pentru realizarea acestui scop ultim al unui primat deplin, papalitatea a susținut veacuri de-a rândul o luptă în adevăratul înțeles al cuvântului, susținută de sacerdoțiu contra imperiului, cu urmări nu chiar creștine.

Dacă însă ar fi existat un primat universal al episcopului roman, legat de primatul sf. Apostol Petru, deci chiar de la început, atunci teoria primatului papal ar fi trebuit să existe și să fie aplicată chiar de la început și nu să se desfășoare abia în timp istoric, prin exploatarea unor împrejurări ocazionale favorabile. De aceea teoria primatului a fost mereu

¹⁾ Șesan M., *Patriarhul Fotie și Roma*, în „*Mitropolia Ardealului*” 7—8 1960; idem, *În problema schismei*, „*Mitropolia Banatului*” 7—8 1959; idem, *Cruciadele și Biserica ortodoxă*, „*Mitropolia Ardealului*” 4—6 1961; — despre istoria papilor a se vedea marile lucrări de L. Pastor, L. Ranke, J. Haller, J. Schmidlin etc.

respinsă de aceia care aveau în fața ochilor lor mersul istoric al vieții bisericești.

Dar numele de Ioan XXIII mai aduce aminte și de alte împrejurări, vechi de aproape jumătate de mileniu, când în 1414 un alt Ioan XXIII, socotit apoi nelegitim, a convocat conciliul general de la Constanța din Elveția, spre a rezolva problema papală. Pe atunci existau chiar trei papi, care își disputau primatul, și anume unul la Roma și ceilalți la Avignon în Franța și la Bologna în Italia. Era urmarea decadentei papalității prin „captivitate babilonică” în Franța în veacul al XIV-lea și prin schisma cea mare a papilor, începând din 1378, care a trezit multe voci de reformă, printre care se aflau Ioan Wiclef și Ioan Hus. Insuși umaniștii latini Ioan Gerson și Petru d'Ailly de la Paris și alții și-au dat seama de necaz și de aceea au pus „principiul conciliar” că sinodul este peste papă și în acest sens au convocat consiliul dela Pisa, în 1409, care l-a dat pe al treilea papă. Deci „reforma în cap și membre” se dovedea o necesitate vitală pentru Biserica latină.

Dar astfel de momente nu erau izolate în viața religioasă, cuprinsă de dorințe umane. Astfel și în China, unde încă în veacul IV a fost concentrată conducerea taoismului în mâna unui singur conducător numit lama, socotit singur interpret al Treimii, în veacul al XV-lea se manifesta aceeași atitudine de concurență prin schismă și lama din Tibet primește un contra-lama cu aceleași dorințe primațiale.

Și astfel în epoca Renașterii, convocarea conciliului la Constanța, prin Ioan XXIII, pune problema reformării în biserică. În cadrul ei se disting trei momente mai importante: Frământări reformatoare, Reforma protestantă și Contrareforma papală.

1. Frământări reformatoare

Papa Ioan XXIII convoacă deci conciliul al 16-lea general la Constanța, în nădejdea, că cu ajutorul împăratului Sigismund al Germaniei va reuși să-i înlăture pe ceilalți doi contrapapi, Grigore XII de la Roma și Benedict XIII de la Avignon. Dar sinodalii conduși de cardinalii Petru d'Ailly și Filastre reușesc să obțină decizia pentru demisionarea tuturor celor trei papi²⁾ și pînă se rezolvă aceasta sinodalii condamnă erezia lui Ioan Wiclef, precum și pe Ioan Hus, acuzat de erezie, prin intrigă germană, pentru că refuza primatul papal și considera biserica romană o simplă patriarhie din cadrul Bisericii catolice universale, ca una ce a obținut privilegiile de la împ. Constantin cel Mare (prin Donațiune act falsificat în

²⁾ Amănunte la Hefele—Lecleroq, *Histoire des conciles*, vol. VII—1. 1916 p. 71—584; despre Hus la p. 159 sq.

veacul VIII) pentru că Ap. Petru nu a fost capul sfintei biserici catolice. Dar arderea lui Hus pe rug, la 6 iulie 1415, ca arderea dorinței de reformă înnoitoare, prevestea, precum însuși Hus s-a exprimat prilej de naștere a unei lebede, căreia papalitatea nu-i va mai putea face nimica, adică va apare o reformă care nu va mai putea fi oprită.

Noul papă Martin V însă nu continuă cu reforma, căci se temea de ea și deci la 22 aprilie 1418 încheie conciliul, mai avînd încă drept antipapi pe Benedict XIII și Clement VIII. Nici cu delegația ortodoxă, condusă de mitropolitul Grigore Țamblac din Kiev, nu mai tratează. Deci lucrurile rămîn neîncheiate și atunci din sînul credincioșilor romani s-a născut epigrama: „papa Martino, signor di Piombino, duca di Urbino, non vale un lupino” — adică toate titlurile papii nu valorează nici cît un ban. Iar războaiele husite au exprimat și mai concret explozia populară contra autocrației papale, ale cărei cruciade erau înfrînte și excomunicări neluate în seama. Nici suveranii nu erau de acord cu papocrația și de aceea sprijineau teoria conciliară, că sinodul este peste papă, iar umanistii Laurentiu Valla și Nicolae Cusanul, influențați de scolasticul William Occam, dovedesc falsitatea Donațiunii lui Constantin și a Decretelor lui Isidor, pe care se baza principiul primăției papale³⁾.

Nemulțumirea generală duce deci la convocarea unui alt concil, care se deschide în 1431 la Basilea în Elveția. Il inaugurează papa Eugeniu IV, care însă prefera să discute cu grecii, căci absentau delegații francezi și englezi din cauza războiului de 100 ani. Vrînd să încheie sinodul, la 18 decembrie 1431, sinodalii, în număr de peste 500, refuză să se supună și continuă ședințele. La 14 februarie 1432 ei se consideră constituiți în sinodul al 17-lea general și pun iar teoria conciliară, bucurîndu-se de sprijinul Franței, al Angliei, Aragoniei, Castiliei și Burgundiei. Atunci papa Eugeniu cedează și la 15 decembrie 1433 recunoaște sinodul, dacă i se va recunoaște poziția supremă în biserică. Dar sinodalii pornesc la „reformă în cap”, formulînd o regulă nouă cu privire la alegerea papii. Aceasta a produs nouă ruptură din 10 octombrie 1437. Cînd apoi s-a adus în discuție problema unirii grecilor, majoritatea zdrobitoare a conciliului dorea ca aceste tratative să se facă la Basilea sau în Avignon, și numai o minoritate era pentru un oraș italian, cum o dorea papa.

În această atmosferă încărcată s-a deschis, la 8 ianuarie 1438, „sinodul unionist” la Ferrara, cu vreo 60 latini, în frun-

³⁾ Haubst R., *Studien zu Nikolaus von Cues*, Münster 1955, Negulescu P., *Filosofia Renașterii*, vol. 1, București 1945, despre Cusanul p. 134—220.

te cu card. Cesarini și Nic. Cusanul, care adusese de la Constantinopole delegația greacă, compusă din 700 de membri. Atunci Eugeniu IV declară sinodul său de la Ferrara ca al 17-lea ecumenic, dar sinodalii de la Basilea îl suspendă la 24 februarie 1439, că a făcut-o fără știrea lor și papa răspunde prin excomunicarea lor. Schisma dintre basileeni și papă se agrava⁴⁾, dar pentru ei era Carol VII regele Franței și Albrecht II al Germaniei. În această atmosferă începură discuțiile cu grecii și cu privire la primatul papal. Deci pentru papă „unirea grecilor” devenea un argument hotărîtor pentru supunerea apusenilor față de el. Dar basileenii declară prin decizia „Veritates fidei catholicae”, din mai 1439, ca dogmă teoria conciliară și apoi la 25 iunie îl declară pe papă „un eretic și schismatic îndărătnic”, iar papa îi excomunică. Grecii neștiind de toate acestea, încheie „unirea”, la 6 iulie 1439, la Florența, care e proclamată în bula „Laetentur coeli”. Farsa era reușită, pentru că dacă grecii au recunoscut în textul grecesc „primatul după sf. canoane”, deci onorific, în textul latin era precizat că au acceptat cele patru puncte deosebitoare și primatul jurisdicțional al papii, care „de la însuși sf. Petru a primit puterea deplină a domniei, fiind vicar adevărat al lui Hristos, și capul întregii biserici, părinte și doctor”. Astfel data de 6 iulie devenea fatală pentru creștinătate, căci la 16 iulie 1054 Humbert proclama schisma, la 6 iulie 1274 era încheiată „unirea” de la Lyon și tot la 6 iulie 1415 era ars pe rug Ioan Hus.

Acum sinodalii îl depun pe Eugeniu, la 10 iulie, și la 17 septembrie aprobă învățătura despre imaculata concepție a Fecioarei Maria, Indulgențele și Azimele și la 24 octombrie stabilesc, sub îndrumarea cardinalilor D'Arles și Aenea Silviu Piccolomini, principiile alegerii noi de papă, și îl aleg pe Felix V.

Dar papa Eugeniu IV reușește să exploateze spaima apusenilor în urma înfrîngerii cruciaților la Varna, în 1444, de turci și astfel card. Nic. Cusanul, Traversari și Aenea Piccolomini trec de partea papii și încep să-i convingă pe suverani să se supună papii, care anunță multe concesii în privința contribuțiilor bănești și în dreptul alegerii de episcopi și abai. Totuși umaniștii latini se inspiră încă din concepția sinodală veche, de care află de la umaniștii greci, adunați în jurul mitropolitului-cardinal Visarion al Niceii, stabilit la Florența, fiind unit.

Căderea Constantinopolei sub turci, în mai 1453, nu a fost însă apreciată just de papalitate decât ca o pedeapsă divină

4) Hefele—Leclercq, *op. cit.* vol., VII—2, 1916 p. 663 sq; Șesan M. *Unirea florentină și papalitatea*, în „Mitropolia Ardealului” 7—8 1961.

pentru „neunirea grecilor” și deci pe baza acestui eveniment ea reclamă mai insistent supunerea, ca să nu se repete și altora acest necaz. Dar „papii renașterii”⁵⁾ își trăiesc epoca din plin, căutând doar ca prin înflorirea artelor să acopere mulțimea de păcate lumești. Unii din ei chiar cochetează cu sultanul stăpîn la Bizanț⁶⁾. Despre felul vremurilor ne-a rămas cuvîntul papii Nicolae V (—1455) „că nu poate avea încredere în nime pentru că fiecare îl minte”. Și erau mințiți și credincioșii prin o mulțime de superstiții și vrăjitorii populare, pe care decretale papale nu le puteau stîrpi, pe care inchiziția sîngeroasă nu le putea birui și pe care pedepsele dogilor Veneției de pe „puntea suspinelor” nu le puteau reduce la tăcere. Ce devenise atunci papalitatea, aceasta o exprimă luptele dintre familiile nobile Rovere, Orsini, Medici, Gaetani și Colona ca și numele de Borgia, din care era papa Alexandru VI (—1503).

Se ridică Jeronim Savonarola (—1498) vestind în scrisul său „Ruina bisericii”, „Ruina lumii”, „Triumful Crucii”, dar e ars pe rug ca eretic; Nicolae Machiavelli aplică defectele umane ca principii de guvernămînt; cehul Lukas ironizează catolicismul papal și Erasim din Rotterdam critică și rîde de totul. Dezmățul nu-l poate opri Caterina de Genua și camaldulensul Petru Delfin în apelurile lor, nici marii artiști ca Leonardo da Vinci, Rafael, Bramante și Michelangelo, nici vînzarea sf. moaște și indulgențele, nici cultul sf. Fecioare de la Loretto și al sf. Cămăși necusute a Mîntuitorului și nici conciliul general al 18-lea de la Lateran din 1512, care în vederile papii Sixt IV din 1476 despre „plenitudinea puterii”, preciza că „față de bietul om din Nazaret (Iisus) — „papa este alter Deus in terris” — alt Dumnezeu pe pămînt, înzest unitatea Bisericii constă numai în ascultarea deplină de acest papă⁷⁾. Era o epocă, pe vremea papilor Iuliu II (—1513) și Leon X (—1521), cînd se spunea chiar și din locurile cele mai de sus că: „mundus vult decipi, ergo decipiatur” — lumea vrea să fie înșelată, deci să fie înșelată”!

⁵⁾ Del Fante, *Savonarola*, Bologna, 1933; Jeowel Rl., *A la recherche de Torquemada*, Paris 1938; Bizzarri E., *Machiavelli*, Florența 1940; Gregorovius F., *Papst Alexander VI*, Berlin 1942; Schätti K., *Erasmus von Rotterdam*, Basilea 1954; — Toffanin G., *Historia del Humanismo*, Roma 1953; Ray C. Petry, *Christian eschatology* (în epoca Renașterii), New-York 1956; Mesnard P., *L'essor de la philosophie politique au XVI-e siècle*, Paris 1957.

⁶⁾ Pfeiffermann H., *Die Zusammenarbeit der Renaissance-päpste mit den Türken*, Winterhur 1946.

⁷⁾ Hefele—Leclercq, *op. cit.* vol. VIII—1, 1917 p. 297 sq.

2. Reforma protestantă.

În fața acestei situații, dacă nu s-a realizat reforma de către papalitate și în cadrul Bisericii, atunci ea se va face în contra bisericii, ca un protest general și popular, care vedea în papalitate originea relelor. Astfel spunea de pildă un monah din Malmesbury în Anglia: „Doamne Iisuse, ia pe papă din spinarea noastră sau pune frâu puterii lui”. Deci cu drept cuvânt zicea Gh. Șincai în *Cronica Românilor* (vol. 2, 1886 p. 213) că a „binevoit Dumnezeu să certe mândria Romei prin mădularile ei”. Astfel cauzele Reformei protestante sînt determinate de înseși condițiile Renașterii, precum și de cele de ordin politic (goana după putere prin orice mijloace), de ordin cultural (umanismul ireligios, ironic și critic cu „lauda prostiei” și posibilitatea tiparului), de ordin social (lupta dintre burghezie și feudali cu răscoale țărănești), de ordin economic (lupta pentru avere și distanța între bogați și săraci), care se concentră în jurul dorinței ca „omul să fie măsura tuturor lucrurilor în mijlocul unei naturi minunate”. Tocmai pe atunci erau vestite în Europa marile descoperiri de avuții din America.

Exponentul nemulțumirii devine Martin Luther, care se socotește a fi „lebăda profetită de Hus” și „Hus saxon”; îngrozit de simonia indulgențelor, care periclitează mîntuirea, el se manifesta în public, în 1517, prin cele 95 de teze de protest. Cu aceasta izbucnește și iluminismul popular, căruia i se putea afirma că numai Hristos este unicul cap al Bisericii, pentru că Evanghelia nu recomandă nicăiri ascultarea de papă și papalitatea nu s-a afirmat de fel ca o forță supremă spirituală, așa că Evanghelia trebuie preferată decretelor papale, pentru că papalitatea are origină abia de la Constantin cel Mare și biserica romană a fost zidită la porțile iadului; mîntuirea vine fără papa de la credință (Romani 1, 17) și prin harul determinist divin (Rom. 8, 29). Dar Luther, ca și Zwingli, Melancton, Calvin, M. Bucer, T. Münzer, H. Bullinger, L. Ostander, M. Servet, J. Sylvan, Socinus, Th. Beza și alții fiind numai oameni, au mers în opoziția lor față de papalitate, prin reforma evanghelică, numită în 1529 „protestantă”, chiar mai departe, decît să se apropie de Hristos. La exagerarea papală s-a răspuns prin exagerare protestantă. Dar raționalismul acesta subiectiv protestant, ca noutate și îndrăzneală larg popularizată, a prins teren chiar în ciuda bulei de excomunicare „Exsurge domine” din 1520, înfruntată de Luther prin „Contra bulii lui Antihrist” după ce zadarnic a încercat să-l informeze bine pe papa cel rău informat, pentru că se asociau și dorințele după vechea autonomie bisericească. De aceea „reforma protestantă” se lățește printre credincioșii din Germania, Anglia și Scoția, Danemarca, Suedia, Norvegia

și Baltica, Olanda, Italia, Elveția, Franța, Polonia și Ungaria, Cehia fiind „husită”, se rup legăturile cu Roma și mulți se desprind din jurisdicția neplăcută a papii celui autoritar. Astfel se naște și se lățește procesul de separație religioasă⁸⁾ în cadrul căreia se naște anabaptismul (1523), mennonismul (1524), luteranismul protestant (1530), schwenkfeldianismul (1526), valdismul (1532), anglicanismul (1549) și calvinismul (1559). Pe acestea Calvin caută apoi în câteva rinduri să le unifice, dar în zadar, căci individualismul protestatist se dezlănțuia tot mai crescând, fiind și impregnat cu idei rudimentare, ca „pecca fortiter et crede firmitus” — adică păcătuiește virtuos și crede mai puternic.

Aceste deficiențe se accentuează cu atîta mai mult că apariția protestantismului nou ca și a catolicismului papal vechi se face în cadrul „războiului șmalcaldic”.

Protestanții se consideră chemați de Dumnezeu în mod deosebit prin predestinație și aceasta le dă puteri să înfrunte papalitatea de origine „diabolică”, mai ales că numeroși principii și regi trec la protestantism ca să scape de ascultarea față de papă și să se înfrupte din bogățiile bisericești, devenind, ca protestanți, șefi ai bisericilor protestante locale. De aceea mulți principii și regi vor deveni protestanți mai mult „pentru convingeri lumești decît creștine”, cum se observă în Germania, Anglia, Danemarca, Suedia, Olanda și alte state.

Papa Adrian VI, ultimul din neam german la tronul papal, ca și urmașii săi, începînd cu Clement VII, care cu toți vor fi numai italieni, nu pot stăvilii progresul reformei. Astfel cînd papa Paul III propune convocarea unui concil pentru înțelegere, Luther răspunde prin lucrarea: „Contra papii de la Roma cea zidită de diavol” (1545) și Th. Beza va acuza că „prin abuz se numește sinagoga papală chiar biserică catolică”⁹⁾.

În înverșunarea aceasta se ajunge la înțelegerea de la Augsburg, din 1555, care recunoaște principiul politic de divizare teritorială ca îndrumare religioasă și de diferențiere în-

⁸⁾ Döltinger Ig., *Die Reformation*, 3 vol. 1864—8; Baudrillart A., *L'Eglise catholique, la Renaissance et le Protestantisme*, ed. 5, Paris 1905; Imre L., *A protestantismus es a proletariatus*, Cluj 1932; Funk-brentano, *Luther*, Paris 1934 și traducere romînă; Schäffer H., *Die Reformation*, Bochum 1936; Schuvert H., *Reformation und Revolution*, Tübingen 1927; Joachimsen P., *Die Reformation*, München 1951; Aland K., *Lutherswerke*, 4 vol. Berlin 1954—7 și altele; Wednel F., *Calvin*, Paris 1950; Cristiani, *Calvin tel qu'il fut*, Paris 1955; Oțetea A., *Renășterea și Reforma*, București 1941.

⁹⁾ Conord P., *Brève histoire de l'oecuménisme*, Paris 1958 p. 36.

tre catolicism și protestantism, pe baza principiului: „cuius regio, illius et religio” — adică confesiunea principelui determină și confesiunea principatului. Cît de frămîntată era vremea o exprimă regretul papii Marcel II, că „un papă nu poate fi fericit pentru că este ținut de anturajul său departe de adevăr”

3. *Contrareforma papală.*

Deoarece încercările de reconvertire ale protestanților prin măsuri obișnuite, ca și dovezile pentru primatul papal susținute de card. Caietan, J. Eck și alții nu au dat rezultate, de aceea papii pornesc în sfîrșit la mult așteptata reformă internă și la organizarea unei ofensive planificate antiprotestante, bazîndu-se pe simpatia suveranilor catolici din Franța, Spania, Germania și Polonia. Inițiativa o ia papa Paul III, care întrunește prima sesiune a sinodului al 19-lea general de la Tridenț, în decembrie 1545, care durează pînă în martie 1547; apoi urmează sesiunea a doua din mai 1551 pînă în aprilie 1552 și în fine sesiunea a treia din ianuarie 1562 pînă în decembrie 1563 deci timp de 18 ani cu întreruperi, fiind încheiată de papa Piu IV¹⁰). Deși acest concil se întrunește „orthodoxorum patrum exempla secuta” — urmînd exemplul părinților ortodocși, spre a respinge pe toți aceia care „orthodoxae religionis doctrinae adversari” — se opun doctrinei religiei ortodoxe, totuși concluziile au sunat în sens de catolicism papal și mai accentuat.

În total s-au ținut 25 de ședințe și deciziile au fost semnate de 203 episcopi, 14 prelați și 19 procurori, deși conciliul a început numai cu 26 de episcopi. Dezbaterile erau însă influențate de interesele proprii ale Germaniei (prin împărații Carol V și Ferdinand), ale Franței (prin card. De Lorraine), ale Spaniei (card. De Luna) și ale Romei (card. Morona și Carol Borromeu), provocînd dezacorduri și creînd multe nemulțumiri și intrigări; deoarece papa nu dorea o reformă în dauna puterii sale, de aceea completează deciziile conciliului cu suplimente proprii privitoare la Indexul cărților oprite, Catehismul catolic, Vulgata și Breviarul.

În fruntea deciziilor stă ca dogma, bazată pe texte mai vechi ca și pe textul latin al „unirii” de la Florența, că „papa

¹⁰) Amănunte la Hefele—Leclercq, vol. IX—1 și IX—2, 1930 și 1931, ca și vol. X—1, 1938, p. 451 sq. ed. lui Michel A.; Krüger G., *Reformation und Gegenreformation*, vol. 3, 1929; Schreiber G., *Das Weltkonzil von Trident*, 2 vol. Freiburg 1951; Toffanin G., *L'umanesimo al concilio di Trento*, Roma 1955; Jedin H., *Geschichte des Konzils von Trient*, Freiburg 1956, mai multe volume.

este vicarul lui Dumnezeu pe pământ", încît „nu e concil fără papă” (evitînd concluzia că nu e nici papă fără concil); apoi pornind de la formula florentină se precizează că „biserica romană este mamă şi învăţătoare tuturor bisericilor”, că papa este „*summus Christi vicarius*, Petri succesor et rector” şi că conduce ca pontif suprem sfînta biserică universală, care susţine credinţa adevărată catolică. Astfel conciliul confirmă monarhia absolută a papii în Biserică.

Celelalte hotărîri au fost consemnate în „*Decreta de reformatione*”, în „*Canones de fide*” şi în „*professio fidei Tridentinae*”, obligatorii pentru toţi catolici. Cîteva amănunte sînt ilustrative: la şedinţa 4-a din 8 aprilie 1546 se decide că alături de sf. Scriptură, în redacţia Vulgatei oficiale, se află şi sf. Tradiţie ca izvor de credinţă; dar învăţătura despre păcatul strămoşesc e considerată de protestanţi ca semipela-giană; în şedinţa 7-a din martie 1547 a fost codificată învăţătura despre Cele 7 sf. Taine; în şedinţa 13-a din octombrie 1551 se acceptă doctrina despre sf. Euharistie în sensul transsubstanţierii şi al concomitenţei trupului cu sîngele, cu azime şi fără epilicleză; pentru admiterea protestanţilor s-a îngăduit şi potirul pentru mireni, dar după „înţelegerea” din 1555, prin divizare teritorială, prin care a căzut posibilitatea revenirii protestanţilor, s-a impus iar restricţia potirului pentru credincioşi; în şedinţa 22-a se discută problema dacă episcopii deţin puterea lor de la Hristos prin sf. Taină a Hirotoniei sau de la papă, ceea ce a dus la o aspră ciocnire între episcopatism şi papalism; la şedinţa 25-a din decembrie 1563 este acceptată învăţătura despre purgator, cultul Sfinţilor, cinstirea Icoanelor, practica Indulgenţelor şi Posturile. La aceasta au răspuns protestanţii în 1563 prin Catehismul de la Heidelberg, mai radical decît era Confesiunea augsburgică¹¹⁾ şi de aceea primul papal este combătut şi mai înverşunat de Matia Flacciu Iliricul şi de Filip de Mornay.

Dar toate deciziile tridentine au fost apoi sancţionate la 26 ianuarie 1564 de papă prin bula „*Benedictus Deus*”, iar la 13 noiembrie 1564 papa Piu IV decide că numai Mărturisirea de credinţă catolică-romană este obligatorie şi „*extra hanc verum catholicam fidem nemo salvus esse potest*” — în afară de această credinţă adevărată catolică nime nu se poate mîntui. Prin această dispoziţie s-a precizat faptul că Biserica romană devine expresia însăşi a Bisericii universale a Mîntuitorului. Prin urmare ea nu mai are nevoie de Ortodoxie, de care s-a desprins în 1054 şi 1453, ci numai de Catolicismul papal, stabilit la conciliul de la Trident. În consecinţă vechea Patriarhie romană se transformă acum, în cadrul contrareformei,

¹¹⁾ Winter Fr., *Confessio Augustana und Heidelberger Katechismus*, Berlin 1954.

într-o biserică de sine stătătoare, ca „Biserica romano-catholică”¹²⁾, deosebită de Biserica ortodoxă a Răsăritului, precum și de Biserica protestantă de variate nuanțe confesionale evanghelice.

Și pentru că deciziile conciliului tridentin erau complexe și unele din ele chiar „îndoielnice” (zweifelhaft), de aceea a fost instituită „Congregația pentru interpretarea conciliului Tridentin, iar prin bula „In coena Domini” creștinii erau avertizați să nu încerce nici o abatere sau erezie, căci vor fi loviți prin excomunicare ca și ereticii de altă dată, între care sînt numărați și protestanții de tot felul.

Astfel în cadrul acestei „contrareforme papale” refuzată însă în țările cu tendințe naționale ca Franța și Spania și acceptat în Italia, Portugalia și Polonia, se disting pe lângă membrii altor ordine monahale numeroase, prin activitate deosebit de febrilă, trecînd însă de multe ori pînă la acțiuni condamnabile, călugării din noul ordin al „Iezuiților”, aprobat¹³⁾ în 1534, care devin luptători aprigi pentru apărarea primatului papal în forma lui cea mai absolută. Prin zel deosebit s-au impus Ignatius din Loyola, Francisc Xaver, Petru Canisius, Matei Ricci, Ant. Posevin, Petru Skarga și R. Bellarmine, pe cînd papa Grigore XIII reforma calendarul iulian și organiza numeroase colegii pentru instrucția generațiilor viitoare. Numai Bartolomeu de las Casas respingea principiul colonial și de discriminare prin acceptarea inegalității dintre rase, practicate de numeroase expediții colonialiste și de unii misionari, de neam spaniol și portughez.

În concluzie se pune întrebarea: dacă fapta papii ilegal Ioan XIII din 1414 a dus la nașterea Bisericii romano-catolice, atunci conciliul papii Ioan XXIII, cel legal, la ce rezultat va duce?

12) Șesan M., *Despre Ortodoxie și Catolicitate*, în „Ortodoxia” 2, 1961 p. 165.

13) Mott L., *Ignatius von Loyola*, Würzburg 1955.

ASPECTE ALE VIEȚII MORALE CRESTINE*)

de Magistrand SORIN COSMA

Privind în jurul nostru, ne putem da seama că viața este în primul rând timp de muncă, de activitate, din care decurg toate bucuriile ei.

Tot ce se află în jurul nostru mișcă, acționează. Chiar și ceea ce la prima privire ne face impresia că este într-un repaos veșnic, ca materie anorganică, în fond este și ea într-o continuă mișcare. De la materia anorganică și pînă la cea organică; de la materia organică și pînă la om, coroana creației, totul este într-o mișcare continuă.

Dacă celelalte creaturi reacționează față de lumea înconjurătoare, în mod mecanic, omul ca ființă rațională și liberă, cu conștiința de sine, este singura creatură capabilă de progres, capabilă de autodepășire, de ridicare de la o treaptă inferioară, la o treaptă superioară a existenței sale.

Datorită structurii sale psiho-fizice, omul este creator de valori superioare, care-i dau calitatea de stăpîn al lumii văzute, de ființă creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Gen. 1, 26).

Printre alte calități specifice omului, el are și calitatea de a fi ființă morală, de a se conforma în mod conștient și liber cu binele și de a se autodepăși în realizarea lui. Realizarea binelui după modelul lui Iisus Hristos, prin urmarea, asemănarea și unirea cu El, se încadrează în domeniul vieții morale creștine.

Desăvîrșirea în iubirea lui Iisus Hristos este un dar numai în potență; actualizarea ei se identifică cu idealul moralei creștine, la a cărei realizare se ajunge prin efort susținut și prin colaborare permanentă cu harul divin.

Realizarea desăvîrșită a personalității morale creștine, înseamnă întruparea deplină a binelui după modelul Mîntuitorului, asemănarea cu Iisus Hristos. Aceasta presupune lepădarea răului moral din ființa noastră și sporirea neîntrepută în virtute.

La temeiul acestui deziderat moral stă smerenia creștină, fără de care nu putem concepe progresul moral în felul arătat mai sus.

*) Această lucrare de seminar la Morala creștină a fost întocmită sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. O. Bucevski, care a și recomandat-o pentru publicare.

Din aceste considerații rezultă pentru viața morală creștină, necesitatea creșterii continue în iubirea lui Hristos pînă la desăvîrșirea în Hristos, cu temei în smerenia creștină; printr-un efort susținut de lepădare a oricărui păcat și de cultivare a tuturor virtuților în gradul cel mai înalt, realizare ce se produce printr-o colaborare permanentă și vie a întregel noastre ființe cu harul Sfintei Treimi.

I.

1. Omul — după învățătura creștină — n-a fost creat de Dumnezeu perfect, ci perfectibil. În om, perfecțiunea a fost dată numai ca potență, ca țintă spre care trebuia să-și îndrepte el activitatea sa. Prin colaborare cu harul, omul putea și trebuia să devină perfect în Dumnezeu. Perfecțiunea în participarea la viața divină ar fi fost, deci, un *habitus* la care omul trebuia să ajungă și nu o calitate dată prin creație. Acest drum spre perfecțiune nu a fost oprit nici atunci, cînd omul a căzut în păcat. Dar prin căderea în păcat, forțele omului — după învățătura creștină — au scăzut așa de mult, încît nu mai poate fi vorba de o perfecțiune în Dumnezeu, ci de o colaborare cu Dumnezeu, prin care să se ilustreze dorința omului de a realiza perfecțiunea sa morală în Dumnezeu. Prin Iisus Hristos, această dorință a omului devine realitate. Ascensiunea morală a omului devine posibilitate a actualizării chipului lui Dumnezeu, alterat prin căderea în păcat, dar reabilitat în baia renașterii, în Duh și adevăr. Mersul spre perfecțiune în Morala Creștină este o condiție „*sine qua non*” a realizării idealului ei, adică a formării personalității religios-morale creștine.

2. Desăvîrșirea morală este o poruncă a Mîntuitorului. În pilda cu cei zece talanți (Matei 25, 14—31), sluga care nu a înmulțit talanții, a fost aruncată în „întunericul cel mai din afară” (Matei 25, 30); de unde rezultă că creștinul nu trebuie să se complacă într-o situație statică din punct de vedere moral, ci să valorifice darurile naturale și să „aprindă harul lui Dumnezeu” (II Tim. 1, 6), primit la sfîntul Botez.

3. Creșterea neînteruptă în bine se impune și prin faptul că nu există o stare statică în bine. „Celui ce i se pare că stă, să ia aminte să nu cadă” (I Cor. 10, 12), scrie sf. Apostol Pavel corintenilor, vrînd să atragă atenția celui ce crede despre sine că deține o stare statică, oarecum desăvîrșită în bine, că aceasta este numai o părere; în fond acest creștin se află la un nivel moral mai scăzut, la un nivel inferior, determinat de însăși această pretenție statică în bine. Realizarea și conformitatea permanentă cu binele, pretinde o mobilizare a tuturor forțelor îndreptate în permanent spre realizarea binelui, în tendința neînteruptă de autodepășire morală.

4. Idealul vieții morale creștine este desăvârșirea în Iisus Hristos, este realizarea personalității morale creștine. Fiecare om este o persoană, fiindcă fiecare om poartă în el chipul lui Dumnezeu, având conștiința de sine, precum și capacitatea de a delibera în mod liber asupra acțiunilor sale. Fiecare om este o persoană morală, deoarece poate urma binele în calitate de ființă conștientă și liberă. Fiecare om este o persoană morală, dar nu fiecare om este o personalitate morală, fiindcă „personalitatea morală creștină este persoana care prin viața și faptele sale tinde să aducă la desăvârșire chipul lui Dumnezeu în ea, ducând o viață de virtute și sfințenie (relativă”¹⁾). Persoana morală creștină este un sfânt în potențialitate, un sfânt sacramental, pe când personalitatea este actualizarea acestei sfințenii, este starea la care este chemată să ajungă orice persoană morală, printr-o ascensiune morală în clocotul energiilor harice. Desăvârșirea în Dumnezeu, după modelul lui Iisus Hristos, este ținta oricărei persoane morale creștine; dar la această stare nu se poate ajunge decât numai prin luptă de descătușare din robia păcatului și urmare consecventă a binelui. Deci trecerea de la persoană la personalitate morală creștină este condiționată de un efort constant în bine.

5. Luând natura umană, Mîntuitorul prin jertfa Sa ne-a mîntuit în mod obiectiv, urmînd ca fiecare creștin să-și însușească în mod personal roadele mîntuirii. Prin Iisus Hristos, chipul omului căzut a fost refăcut deplin — urmează ca fiecare om, prin participare la umanitatea îndumnezeită a Domnului, să reușească a reabilita chipul lui Dumnezeu în el. Din aspectul ontologic al jertfei de pe Golgota rezultă îndumnezeirea naturii umane, umplerea ei cu har, din care alimentîndu-se cei recapitulați în potență, să poată ajunge la starea de „bărbat desăvîrșit” (Ef. 4, 13). Universalitatea, necesitatea și gratuitatea harului pentru mîntuire, nu exclude, ci implică și pretinde o colaborare activă a întregii ființe umane, fiindcă harul nu lucrează independent de voința noastră. Harul este o energie divină, care se sudează ontologic cu persoana umană în realizările morale, cu condiția ca ființa umană să se manifeste într-un efort neobișnuit pentru realizarea idealului moral creștin.

II.

În lumea creată de Dumnezeu, omul deține o poziție specială, excepțională, fiind coroana creaturilor. Aceasta rezultă din faptul că numai omul a fost creat printr-o acțiune directă

¹⁾ Arhid. Prof. I. Zăgreanu, *Personalitatea morală după învățătura creștină ortodoxă*, în Rev. Mitropolia Ardealului, an. II, nr. 3—4, 1957, p., 239.

a lui Dumnezeu, după chipul și asemănarea Creatorului (Gen. 1, 26). Clement Alexandrinul spune că Dumnezeu „insuflînd l-a făcut pe om un instrument frumos, după chipul Său. De bună seamă, el însuși (omul) este un instrument cu totul armonios al lui Dumnezeu, acordat și sfînt, înțelepciune supra-cosmică cuvînt ceresc.

Chipul lui Dumnezeu în om (*εἰκὼν*) constă în cele trei facultăți sufletești: rațiune, voință și simțire, întrucît sînt orientate către Dumnezeu, care-i Adevărul, Binele și Frumusețea Absolută³⁾.

Sfîntul Ioan Damaschin observă că Dumnezeu a creat primul om „din natura văzută și nevăzută, după chipul și asemănarea Sa. A făcut corpul din pămînt, iar sufletul rațional și gînditor i-l dădu prin insuflarea Sa proprie. Aceasta numim chip dumnezeiesc, căci cuvintele „după chipul” indică rațiunea și liberul arbitru, iar „după asemănare” arată asemănarea cu Dumnezeu în virtute, atît cît este posibil”⁴⁾.

Sf. Grigorie de Nissa pornind de la adevărul că „Dumnezeu este iubire” (I In. 4, 16), arată că pe lingă rațiune și voință liberă, chipul lui Dumnezeu este vădit în om prin dragoste. „Dumnezeu este însuși dragoste și izvorul dragostei. Lucrul acesta l-a imprimat Creatorul și pe fața noastră, căci zice: „In aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă aveți dragoste între voi” (In. 13, 35). Dacă nu e prezentă această dragoste a unora față de alții, se schimbă toată înțipărirea chipului” („Despre facerea omului” V, Migne, P. G. vol. XLIV, col. 137 C).

Sfîntii Părinți fac distincție între chip și asemănare: „Chipul lui Dumnezeu — zice sf. Grigorie de Nissa — îl avem în noi odată cu creația noastră; asemănarea cu Dumnezeu însă o dobîndim prin alegerea noastră liberă; din chipul lui Dumnezeu în mine, am însușirea de a fi o creatură rațională, iar din asemănarea cu El, facultatea de a deveni bun. Ai, deci chipul lui Dumnezeu prin faptul că ești dotat cu rațiune; asemănarea însă o ai prin îmbrățișarea virtuții, a cinstei, a bunătății”⁵⁾.

2) Clement Alexandrinul, *Protrepticul*, text publicat de Dr. Otto Stählin, Leipzig, 1905, p. 6.

3) Hristu Andrușos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, trad. Sibiu, 1930, p. 150.

4) Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Fecioru, București, 1938, p. 98—99.

5) Sf. Grigorie de Nissa, *Despre cuvîntul Sfintei Scripturi*: „Să facem om...” I, Migne, P. G., vol. 44, col. 273. A. B., apud Ierom. magistrand Nestor Vornicescu, *Invățătura Sf. Grigorie de Nissa despre chip și asemănare*, în rev. *Studii Teologice* nr. 9—10, 1956, p. 592.

Sf. Vasile cel Mare exprimă mai succint această deosebire între chip și asemănare „asemănarea este în potență (*δυνάμει*) însuși chipul care actualizându-se (*ἐνεργεία*) în practicarea virtuții și a binelui, ajunge, printr-o conduită perfectă la asemănarea cu Dumnezeu”⁶⁾.

Rezultă, că în concepția Sfinților Părinți, asemănarea este chipul în actualitate, iar chipul este asemănarea în virtualitate.

Înainte de cădere, omul trebuia să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu printr-o permanentă rămânere conștientă și voluntară în bine. În momentul, în care omul se deslipește, prin voința sa liberă de Dumnezeu, se produce dezastrul întunecării, alterării chipului lui Dumnezeu în el. Aceasta înseamnă că la asemănarea cu Dumnezeu, omul nu putea ajunge decât numai prin Creatorul său. De aceea întruparea lui Dumnezeu își are ca țintă redarea chipului lui Dumnezeu nealterat în om și deschiderea drumului spre actualizarea lui. „Sfântul har al lui Dumnezeu — zice Diadoh al Foriciei — readuce întâi prin Botez „chipul” omului la forma în care era când a fost făcut, iar când se vede dorind cu toată hotărârea frumusețea „asemănării” și stînd gol și cu frică în atelierul lui, înfloreste o virtute prin alta și înalță chipul sufletului din strălucire în strălucire, dîndu-i pecetea asemănării”⁷⁾. Dacă asemănarea cu Dumnezeu sau desăvîșirea nu înseamnă identificarea cu Dumnezeu, ci „un act de participare la atributele participabile ale lui Dumnezeu... pe măsura firii noastre create”⁸⁾, înseamnă că asemănarea este cu atât mai actualizată, cu cît atributele lui Dumnezeu sînt mai actualizate, mai vădite și mai pronunțate în ființa noastră. În acest caz, creștinul devine cu atât mai bun cu cît lasă să se reflecte mai mult în el bunătatea absolută a lui Dumnezeu și cu cît se străduiește să ajungă la o stare cît mai avansată în bine, după asemănarea cu Dumnezeu.

Viața morală creștină fiind un drum care începe cu chipul lui Dumnezeu aflat în virtualitate și se sfîrșește cu actualizarea lui, realizată prin asemănarea cu Dumnezeu, înseamnă că creștinul se află într-o continuă depășire de sine, într-un permanent dinamism în realizarea și identificarea sa cu binele în forma sa cea mai pură și mai desăvîșită. Acest drum deschide un orizont infinit: asemănarea cu Dumnezeu, în care

6) Sf. Vasile cel Mare, *Despre facerea omului*, c. 21, apud Hristu Andrutsos, op. cit. p. 156.

7) *Filocalia*, vol. I, Sibiu 1946, p. 379.

8) Pr. Prof. Ioan Gh. Coman, *Învățătura despre minuire în vechile religii și în Teologia patristică*, în rev. „Ortodoxia” an. VI nr. 3, 1955, p. 354.

oricât de mari vor fi realizările morale ale creștinului, Iisus Hristos rămâne totuși un pisc inaccesibil, dar spre a cărui asemănare tind neîncetat eforturile morale ale credincioșilor.

III.

Puritatea morală, sub aspect negativ, înseamnă lepădarea de orice păcat. Smulgerea rădăcinilor păcatului din ființa noastră, ca să răsară și să se dezvolte virtuțile creștine, care constituie aspectul pozitiv al purității morale.

Păcatul în sensul de „הטאת” (hatat) sau „μαρτία” înseamnă pervertirea unei voințe, care se depărtează de la scopul suprem și ne face vrăjmași ai lui Dumnezeu. În ființa lui, păcatul este un egoism (φιλαυτία)⁹⁾, o închidere a omului în sine însuși, prin detașarea totală de Dumnezeu, prin lipsa totală a receptivității binelui, sub forma unui refuz categoric de colaborare cu Creatorul, care atrage după sine o dezordine în conștiința păcătosului, manifestată printr-o confuzie vădită în ordinea morală, zicând răului bine. Această smulgere din iubirea lui Dumnezeu este urmată de o închistare a ființii umane și de o subjugare a ei, de formele cele mai triviale și tirane ale egoismului, de tirie a ei prin tot felul de patimi, care o macină și care o ruinează.

În taina sfântului Botez se iartă păcatul strămoșesc, dar rămâne concupiscenta, care nu este păcat cît timp n-are aprobarea voinței noastre libere. Păcatul ia naștere atunci, cînd această concupiscentă „nevinovată” e mișcată și aprobată de voința liberă. Este vorba de o pervertire a voinței care înclină spre rău în așa fel, încît atrage întreaga ființă să îmbrățișeze diferite forme ale răului moral.

Pornind de la faptul că „tot ce se naște începe de la ceva mic și pe măsură ce este hrănit crește”, sfântul Marcu Ascețul arată că „cel biruit cu ușurință de (păcatele) cele mici, e robit neapărat și de cele mai mari”¹⁰⁾. Cu alte cuvinte, repetarea păcatului actual duce cu necesitate la păcatul habitual, care înseamnă o pervertire a naturii umane, o identificare a ei cu răul moral, care o stăpînește.

Eliminînd patima din sufletul nostru, se ajunge la nepătimire, care, după cum spune sf. Maxim Mărturisitorul „este o stare pașnică, ce face ca sufletul să se miște cu anevoie spre răutate... Marea virtute este să nu te împătumești de lucruri. Dar cu mult mai mare decît aceasta e să rămii fără

⁹⁾ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, III, 58, Filoc. vol. II, Sibiu, 1947, p. 88.

¹⁰⁾ *Filocalia*, vol. I, Sibiu 1946, p. 247 și 275.

¹¹⁾ Sf. Marcu Ascețul, *Filocalie*, vol. I Sibiu 1946, p. 245.

patimă față de înțelesurile lor... Minteă celui iubitor de Dumnezeu nu luptă împotriva lucrurilor, nici împotriva înțelesurilor acestora, ci împotriva patimilor¹²⁾.

Rezultă că aspectul dinamic al purificării morale în sens negativ constă în nepătimire, adică în eliberarea sufletului creștin de patimă (*παθητα*).

În locul patimilor smulse, răsar virtuțile creștine, menite să-l ducă pe creștin la desăvârșirea morală.

Oricât de mare ar fi păcatul, care stăpânește sufletul creștinului, el totuși poate fi învins și radiat. Această posibilitate o întemeiem pe următoarele considerații:

1. Păcatul sau răul moral nu este o realitate ontologică, nu e natură (*ψωσις*) ci stare (*εξισ*). Din punct de vedere creștin, răul moral este lipsa unui bine care ni se cuvine. Viața naturală, cuvenită omului, este viața morală, este viața în care virtutea crește și se dezvoltă din ce în ce mai mult.

2. Oricât de căzut ar fi creștinul, el nu încetează a rămâne membru al Bisericii. Chiar dacă este un mădular bolnav, el rămâne totuși mădular al Trupului Domnului. Biserica are mijloace suficiente pentru ca membrii săi să se poată smulge prin voința lor liberă din mrejele păcatului. Ea operează cu dragostea care „este un mare dascăl în stare de a întoarce pe cineva din rătăcire, de a-i preface viața¹³⁾. Sfintele Taine și ierurgiile sînt tot atîtea mijloace lăsate de întemeietorul creștinismului, ca să abată de la rătăcirea în păcat pe membrii săi.

3. Oricât de păcătos ar fi, creștinul este unit cu Iisus Hristos în Botez. Sfîntul Marcu Ascetul spune că „de la botez, credinciosul are pe Hristos ascuns în sine¹⁴⁾”, ceea ce înseamnă că, în ființa lui, păcătosul este „hristofor”, cu posibilitatea de a face vădit chipul Mîntuitorului în el. Acest Hristos ascuns în ființa păcătosului botezat, i-a șters păcatul strămoșesc; rămîne ca el prin efort susținut și prin voință liberă, să ducă la îndeplinire ruperea legăturii cu păcatul, în favorul deschiderii către energiile harice, care să-l întărească și să-l ridice la o viață de virtute.

Stăpînirea asupra patimilor trebuie să fie urmată cu necesitate de creșterea în virtute. Nu e suficient ca în viața morală creștină să fii nepătimaș, ci trebuie să fii virtuos. Lupta patimilor trebuie împletită cu lupta pentru creșterea în virtute. Așa că nepătimirea nu înseamnă odihnă, oricât de desăvîrșită ar fi ea, fiindcă, pe de o parte „chiar dacă am cucerit în mod onorabil această poziție, a stăpînirii asupra patimilor,

¹²⁾ *Filocalia*, vol. II, Sibiu 1947, p. 85.

¹³⁾ Sf. Ican Hrisostom, *Omilia XXXIII*, la I Corinteni, trad. Arhim. Teodosie Athanasie, București, 1908, p. 463.

¹⁴⁾ *Filocalia*, vol. I, Sibiu 1946, p. 294.

nu trebuie să ne odihnim în neactivitate, în fața unui dușman învins și umilit, dar care poate să reapară în orice oră”¹⁵). Sfinții Părinți ne învață că lipsa obiectului patimii poate reapare la reparația cauzei care a creat-o. Pe de altă parte, sf. Vasile cel Mare arată că, pentru o viață virtuoasă în sens creștin, e nevoie de stabilirea unui acord între sufletul nostru și Dumnezeu, în așa fel încît, sufletul să reflecte binele după modelul Făcătorului său: „Sufletul este ca un instrument care trebuie în primul rînd să-l potrivim dacă vrem să scoatem din el acorduri agreabile. (Comentar la Ps. 32); sufletul este ca o oglindă care nu va reflecta imaginea divinității, decît dacă el este strîns unit și omogen” (Comentar la Isaia)¹⁶).

Deci puritatea morală, sub aspectul ei negativ, constituie piedestalul pe care se ridică edificiul aspectului pozitiv al aceleiași purități morale. Sf. Vasile cel Mare subliniază că „este imposibil a scrie pe ceară, dacă nu s-au șters mai întîi caracterele care se găseau acolo, ca și a împărtăși sufletului cunoștințele dumnezeiești, dacă nu s-au alungat ideile pe care obiceiul le-a stabilit acolo”¹⁷).

Indemnul pe care sf. Apostol Pavel îl dădea Corintenilor de a „nu fi copii cu mintea, ci cu răutatea” (I Cor. 14, 20), vrea să arate că nevinovăția de prunc se identifică cu nepătimirea, fiindcă pruncii nu au conștiința păcatului și nici adziunea liberei voințe de a-l săvîrși, așa și credinciosul trebuie să devină nereceptiv față de păcat, dar cu „mintea desăvîrșită” (I Cor. 14, 20), adică mintea să lucreze neîntrerupt spre conformare cît mai desăvîrșită cu natura omului care este bună, ca copie a bunătății lui Dumnezeu. Acest proces de răstignire a omului vechi, a omului păcatului și de îmbrăcare în omul cel nou „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu” (Ef. 4, 22—25; Gal. 5, 24); pretinde o creștere neîntreruptă, un dinamism care să nu cunoască oboseala, o alergare continuă (Fil. 3, 14; I Cor. 9, 24) „pînă ce vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea de bărbat desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos” (Ef. 1, 13).

Înainte de căderea omului în păcat, virtutea era starea normală de dezvoltare a omului, era climatul prielnic de fortificare morală, prin care el trebuia să ducă la îndeplinire realizarea asemănării cu Dumnezeu. Săvîrșirea virtuții era ase-

¹⁵) E. Dublanchy, Art. „*Ascetism*” în *Dictionnaire de Theologie Catholique*, vol. I, Paris 1923, col. 2056.

¹⁶) Apud Humbertclaude Piérre: *La doctrine ascétique de Saint Basile de Cesaree*, Paris, 1932, p. 72.

¹⁷) Saint Basile, *Lettres*, tom. I, traduit par Yves Courtonne, Paris 1957, pag. 7.

menea unei gimnastici plăcute, care nu-l lăsa pe omul dinaintea de căderea în păcat să cadă într-o moleșală, ci îi dădea impuls, îi înmulțea forțele și-i dădea energie ca să poată realiza scopul pentru care a fost creat.

După apariția păcatului, virtutea rămâne ca să rezolve un act de aversiune față de păcat, un indiciu de readucere a creaturii pe calea pe care o urmasc înainte de cădere și care să-i arate perfecțiunea sa în Dumnezeu. Conștiința virtuții și a necesității săvârșirii binelui s-au păstrat și după căderea în păcat, însă forțele de realizare a binelui au slăbit; fapt exprimat de sf. Apostol Pavel în cuvintele: „Nu fac binele pe care-l doresc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc” (Romani 7, 19).

Recapitularea prin Iisus Hristos își are menirea să repună pe om în adevăratul lui mers, către asemănarea cu Dumnezeu, infuzându-i puteri de viață nouă, care să-l determine a urma binele din dragoste (Rom. 13, 10), a-și regăsi scopul pentru care a fost creat. Tocmai acesta este sensul virtuții în creștinism: o creștere continuă în Hristos, pînă la asemănarea cu Hristos, prin colaborarea voinții cu harul divin. Virtutea prin definiție este o creștere, o autodepășire permanentă în bine, o autorăzboire pentru a nimici forțele răului și a ne dezvolta neîncetat în bine¹⁸).

Dacă pentru fapta morală nu se impune o statornicie în bine, ci o conformitate cu legea morală, fie ea chiar momentană, virtutea trebuie să fie o tendință constantă, habituală, de conlucrare a voinții noastre cu forțele vii, harice, impunând prin aceasta o ascensiune permanentă spre bine.

Să presupunem că habitul subiectiv — intelectual și voluntar, care tinde a deveni conform cu habitul obiectiv bun, în așa fel încît se ajunge la deprindere în bine, devenind un obicei constant, după proverbul: „consuetudo est altera natura” — atunci se pune problema: această stare, care principial împiedică manifestarea normală a actului voluntar, este ea statică? Răspundem: nu, fiindcă oricît de desăvîrșit este însușit habitul obiectiv bun, pe de o parte rămîne posibilitatea de netăgăduit a căderii, iar pe de altă parte ascensiunea în bine are un orizont infinit, fiindcă scopul ei este infinit și absolut, deoarece absolut și infinit este binele în Dumnezeu.

În lumina învățăturii Sfinților Părinți, virtuțile sînt într-un dinamism neîntreput. Ele cresc una din alta, se completează reciproc, converg în una singură și se difuzează din

¹⁸) Cuvîntul „virtute” derivă de la latinescul „virtus”, (de la „vir”-bărbat, în sensul de „curaj”), care își are la bază termenul „*deris*” derivat de la „*deris*” = Marte războiul. Sensul virtuții este rezistență față de rău și urmare a binelui.

aceeași singură virtute. Sfântul Marcu Ascetul spune că precum „cele rele își primesc putere una de la alta, de asemenea și cele bune cresc una din alta și pe cel părtaș la ele îl mînă și mai mult înainte¹⁹⁾. Clement Alexandrinul arată gradele prin care trece virtutea în dezvoltarea ei: „Deci cel mai bun lucru este să nu păcătuim în nici un fel cum spunem că e firea lui Dumnezeu. Apoi nici să nu ne plecăm nici chiar cu gîndul spre vreo nedreptate, cum stă în firea adevăratului înțelept. În al treilea rînd, să nu cădem în multe din cele ce ne vin fără voia noastră, căci așa e firea celor bine crescuți de Pedagogul. Să încheiem la urmă cu hotărîrea de a nu rămine mult în păcate”²⁰⁾.

Virtutea este una singură, dragostea, care se poate asemăna cu un focar ce adună razele solare pentru ca apoi să le răspîndească în jurul lui. În ea se concentrează toate virtuțile și din ea iau forma celelalte virtuți, în diferitele situații de manifestare ale ei. Cu cît cresc virtuțile, cu atît mai mult crește dragostea și cu cît crește dragostea, cresc și virtuțile. A iubi pe Dumnezeu și pe aproapele, sînt cele două porunci în care se cuprind „toată legea și prorocii” (Matei 22, 39), „pentru că (poruncile): să nu desfrînezi, să nu ucizi, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă, să nu poștești și oricare altă poruncă, se cuprind în acest cuvînt, adică: „să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Dragostea nu face rău aproapelui. Dragostea este plinirea legii”. (Rom. 13, 9—11; vezi și I Cor. 13, 4—9). Sf. Apostol Petru îndeamnă pe destinatarii celei de a doua epistole ca: „punînd toată sîrguința, adăogați la credința voastră virtute, iar la virtute cunoștința, la cunoștință înfrîngerea, la înfrîngere răbdare, la răbdare evlavie, la evlavie iubirea frățească, iar la iubirea frățească dragostea. Căci dacă aveți acestea și sporesc în voi, ele nu vă vor lăsa nici trîndavi, nici sterpi în cunoașterea Domnului nostru Iisus Hristos” (II Petru 1, 5—9). Rezultă că dinamismul tuturor virtuților trebuie să aibă ca obiectiv desăvîrșirea în dragoste, care să le înmănușeze pe toate și din care să se dezvolte toate. Acest lucru este pe deplin confirmat și de Sfinții Părinți. Sf. Grigore de Nissa spune că virtutea este „o imitare a lui Dumnezeu din partea omului, potrivit puterilor sale. Ea n-are limite hotărîte, ea este de asemenea împărțită între toți și de aceea nu poate zice care virtute este mai aleasă și după care din ele omul să năzuiască mai întii și mai pe urmă, căci toate stau într-o legătură intimă și ridică pe toți aderenții săi reciproc pînă la starea cea

19) *Filocalia*, vol. I, Sibiu 1946, p. 240.

20) *Pedagogul*, trad. Dr. Nicolae I. Ștefănescu, cartea I, cap. II, p. 29.

mai înaltă. Virtutea este una²¹⁾. După Clement Alexandrinul „virtutea este o încordare și eficiență armonică a sufletului sub stăpânirea lui Logos, care împreună cu corpul își arată eficiența după o judecată bună și iubire de adevăr. Toate virtuțile se țin strâns legate întreolaltă, așa că în acest înțeles s-ar putea zice că acela, care posedă una, posedă și celelalte²²⁾. Sf. Maxim Mărturisitorul arată că trecerea de la credință la neprihănire își are ca țintă dragostea; „Cel ce crede în Domnul să se teamă de chinuri, cel ce se teme de chinuri, se înfrînează de la patimi; cel ce se înfrînează de la patimi... va avea nădejdea în Dumnezeu; iar nădejdea în Dumnezeu desface mintea de toată împătımirea; în sfârșit mintea desfăcută de acestea va avea iubirea²³⁾. Sfântul Ioan Gură de Aur arată mai lămurit unitatea virtuților în iubire: „Izvorul, dezvoltarea, sfârșitul, materia și gradul cel mai înalt al virtuții, precum și binele suprem, se află numai în iubirea lui Dumnezeu, îmbinată cu iubirea aproapelui, care totodată este și principiul intern al tuturor virtuților²⁴⁾).

Oricît de frumoasă ar fi virtutea creștină săvîrșită, dacă nu pornește dintr-o inimă legată de iubirea lui Dumnezeu și dăruită în slujba iubirii semenului, viața morală creștină nu și-ar îndeplini rostul ei. „Noi putem osteni spune sf. Simion Noul Teolog — cu generozitate în lupta virtuții, să postim, să priveghem și să practicăm orice fel de altă asceză, totul este în zădar, dacă nu luptăm să ne facem o inimă fără răutate, simplă, dreaptă, smerită, dulce. Numai într-o astfel de inimă se răspîndește, respiră și locuiește ca într-o locuință plăcută, harul Duhului divin²⁵⁾.

IV.

Dacă desăvîrșirea din viața pămîntească înseamnă conștiința nedesăvîrșirii morale creștine, atunci la temelia ei stă smerenia creștină. „Sfinții Părinți, scrie un teolog, vorbesc într-una despre smerenie, fiindcă ea este cununa, e rodul copt și în același timp condiția „sine qua non”, e temelia oricărei creșteri duhovnicești și fără de care nu poate fi viața duhovnicească²⁶⁾. Cu cît smerenia e mai adîncă, cu atît impulsul moral e mai mare.

Cei ce văd în smerenia creștină o virtute „pasivă”, care

21) Apud Em. Voiușchi, *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. I. 1906 pag. 180.

22) *Pedagogul*, I, c. 2 p. 252—253 apud Em. Voiușchi, op. cit. p. 150.

23) *Filocalia*, vol. II, Sibiu 1947, p. 37.

24) Apud E. Voiușchi, op. cit. p. 188.

25) Apud Ierom. Prof. N. Mladin, *Sfinții în viața morală ortodoxă*, în rev. Studii Teologice nr. 1—2, 1956, p. 14.

ar face să stagneze orice activitate și care înseamnă „disprețuirea camuflată a persoanei proprii — ceea ce evident nu poate da fermitate vieții”²⁷⁾, greșesc, deoarece smerenia creștină nu înseamnă negarea valorilor proprii, ci ea deschide perspectivele unei adevărate iubiri și stime de sine. Dictonul lui Pindar: „Fii ceea ce ești”, implică o cunoaștere autentică a valorii proprii, care nu-și poate avea obiectivitate, dacă nu se întemeiază pe smerenie. Deci smerenia nu numai că nu subjugă forțele morale existente în persoana morală, ci ea le dă viteza inițială de ascensiune către desăvârșire.

Viața Mintuitorului a fost o viață de smerenie în înțelesul superior și adânc al cuvîntului. De la naștere pînă la moarte a fost o chenoză, dar nu în sensul că Domnul ar fi renunțat la atributele dumnezeiești. Domnul n-a ezitat să-și afirme dumnezeirea Sa, ori de cîte ori se ivea ocazie. Chiar atunci cînd chenoza pare într-adevăr reală pe Golgota și în mormînt, chiar atunci dumnezeirea Fiului Omului este mai vădită prin biruința mormîntului.

Creștinul nu se smerește ca să-și disprețuiască calitățile, ci ca să se înalțe. El, prin smerenie nu-și pierde conștiința de coroană a creaturilor, ci o duce la desăvîrșire, prin viața lui. Înălțarea morală este rod al smereniei, după cuvintele Mintuitorului: „Cel ce se înalță pe sine, se va smeri și cel ce se smerește, se va înalța” (Lc. 14, 11). Aceasta înseamnă că „autoînălțarea nemeritată duce la smerire în sensul ei minor, iar autosmerirea sînceă și rațională, la înălțarea meritată”²⁸⁾. Smerenia și înălțarea sau onoarea nu sînt valori contradictorii, ci ele se întrepătrund, se condiționează și se presupun reciproc; adevărata smerenie duce la înălțare; adevărata înălțare pornește din smerenie.

Dacă omul mîndru „devine un idol, înălțat pe pedestalul mîndriei, căreia se închină el însuși și cere și altora să i se închine” — omul smerit „este obiectiv, vede la sine nu numai calități, ci și defecte, vede la semenii săi nu numai defecte, ci și calități. E accesibil la critică și se îndreaptă, se bucură dacă altul e mai înzestrat ca el și realizează mai mult, îl ajută și caută să realizeze și el mai mult”²⁹⁾. Smerenia

²⁶⁾ Apud prof. Nicolae Chițescu, *Autoritatea duhovnicească și autoritatea ierarhică*, în rev. Mitropolia Moldovei, nr. 3—4 1957, p. 285.

²⁷⁾ O analiză substanțială a problemei, vezi studiul Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Smerenia creștină*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei” an. XXXIV, nr. 5—6, 1958, p. 424—440.

²⁸⁾ *Idem*, p. 433.

²⁹⁾ Ierom. Prof. Nicolae Mladin, *Mîndrie și smerenie* (predică) în rev. Mitropolia Ardealului an. VI, nr. 1—3, 1961, p. 117.

este deschidere către Dumnezeu și către aproapele, este climatul accesibil iubirii și desăvârșirii, pe când „mîndria e orbire sufletească prin care omul se ridică pe sine peste semenii săi și se prăbușește din greșală în greșală, pînă ce cade în prăpastie”³⁰⁾ ea este forma care îmbracă egoismul cel mai feroce; izvorul prin care s-a manifestat căderea în păcat a îngerilor buni.

Sfinții Părinți văd în smerenia creștină virtute care „taie patimile sufletului...”³¹⁾, imprimînd prin aceasta posibilitatea ființei umane de a merge pe drumul virtuții pînă la desăvîrșirea morală. Sfîntul Maxim Mărturisitorul arătînd împlinirea între nepătimire și smerenie, spune: „Smerenia și reaua pătimire slobozesc pe om de tot păcatul. Cea dintîi taie patimile sufletului, cea de a doua pe ale trupului. Psalmistul David se roagă lui Dumnezeu zicînd: „Privește la smerenia mea și la osteneala mea și iartă toate păcatele mele (Ps. 118; 135)”³²⁾.

Teodor al Edesei numește smerenia creștină „ucigătoare de patimi”: „în sufletele smerite se odihnește Domnul, iar în inimile celor mîndri patimile și ocara. Căci nimeni nu le întărește pe acestea, așa de mult împotriva noastră, ca gîndurile de mîndrie și nimic nu desrădăcinează așa de mult burieniile rele din suflet, ca fericita smerenie. De aceea, pe drept, ea s-a numit și ucigătoare de patimi”³³⁾.

Sub aspect pozitiv, smerenia constituie o condiție indispensabilă pentru creșterea în virtute. Ava Dorotei spune că „umilința desăvîrșită izvorăște din împlinirea poruncilor. Dacă într-un copac cresc fructe multe, crengile se pleacă de greutatea lor; însă creanga care n-are fructe se înalță în aer și caută drept în sus...”³⁴⁾.

Prin smerenia creștină, credinciosul este conștient de valorile sale naturale, dar și că tot ceea ce realizează, nu realizează independent de Dumnezeu și de aproapele său. El caută să-și sporească forțele sale naturale prin conlucrare cu harul divin. Acesta îl întărește și îl conduce pe calea unui nesfîrșit progres moral.

Sf. Apostol Pavel scria corintenilor: „Ce ai ce n-ai primit? Iar dacă ai primit, de ce te lauzi ca și cum nu ai fi primit?” (I Cor. 4, 7), vrînd să arate că creștinul nu trebuie să se mîndrească cu succesele sale, ca și cum ar fi numai ale sale, realizate numai cu puteri proprii. Creștinul este un membru al Trupului Domnului și în această calitate el se dez-

30) *Idem*, p. 117.

31) Isichie Sinaitul, *Filocalia*, vol. IV, p. 60.

32) *Filocalia*, vol. II, Sibiu 1947, p. 85.

33) *Filocalia*, vol. IV, p. 210.

34) Apud Prof. Nicolae Ghițescu, *op. cit.*, p. 284.

voltă în atmosfera harului divin și prin ajutorul celorlalte membre ale aceluiași Trup al Domnului. Diadoh al Foticeii arată că „cu cât omul e mai desăvârșit și mai curat, cu atât e mai smerit și vede mai bine adevărata realitate: de o parte păcatele sale și slăbiciunea sa, pe de altă harul și puterea nesfârșită a lui Dumnezeu...”³⁵⁾. Iar recunoscînd și ajutorul aproapelui, creștinul se simte unit cu semenul său, își dă seama că el nu este un ins izolat, care se realizează pentru sine însuși ca să se pună în slujba lui Dumnezeu și a semenului. Iată cum smerenia creștină deschide porțile sufletului pentru a intra în comuniune de iubire cu făpturile.

Smerenia este condiție a vieții morale și prin faptul că te pune în situația de a-ți întări conștiința nedesăvîrșirii, care nu descurajează pe credincios, ci îi dă imbold să nu obosească niciodată în ascensiunea spre bine. Urmînd modelul vieții lui Iisus Hristos, prin smerenie, creștinul se simte nedesăvîrșit față de piscul desăvîrșirii Mîntuitorului. Oricît de înaintat ar fi credinciosul în săvîrșirea actelor morale, totuși desăvîrșirea Domnului rămîne inaccesibilă. Oricît progres și oricîtă osteneală ar fi depus creștinul, viața Mîntuitorului îi este un exemplu care îl cheamă mereu la autodepășire și la asemănare cu El. Comparînd neîncetat viața sa cu a Mîntuitorului, creștinul își dă seama că ceea ce a realizat el este puțin, față de ceea ce trebuie să realizeze, pentru a fi după asemănarea lui Dumnezeu. Această atitudine îi trezește smerenia și îl îndeamnă mereu spre progres moral.

Deși nu acceptăm împărțirea virtuților în „pasive” și „active”, totuși dacă am dori să încadrăm smerenia în una din aceste categorii, conchidem că smerenia nu numai că nu este virtute „pasivă”, dar ea stă la temelia tuturor virtuților. Ea constituie rădăcinile din care se dezvoltă copacul virtuților creștine, care rodesc în dragoste. Ea este impulsul dinamismului moral care-l face pe creștin să nu se mulțumească cu cât a realizat pe tărîm moral, ci să se depășească mereu, cu dorința neîntreruptă de a actualiza chipul lui Dumnezeu în ființa lui.

V.

Desăvîrșirea creștină se identifică cu desăvîrșirea în dragoste. Cu cât dragostea sporește mai mult, cu atât drumul spre desăvîrșirea morală creștină devine mai scurt. Dacă îmbrăcarea în haina virtuților duce la asemănarea cu Iisus Hristos, atunci „peste toate acestea, zice sf. Apostol Pavel, îmbrăcați-vă în dragoste, care este legătura desăvîrșirii”. (Col. 3, 14). Din cuvintele Mîntuitorului: „Fiți desăvîrșiți precum Tatăl vostru cel din ceruri este desăvîrșit”, (Matei 5, 48), reiese că desăvîrșirea în dragoste, după modelul lui Dumnezeu,

³⁵⁾ Apud *Idem*, p. 284.

este un imperativ, pe care credinciosul nu trebuie să-l uite niciodată și să tindă toată viața la realizarea lui cât mai deplină. Prin starea de „desăvârșit”, pe care sf. Apostol Pavel spune că a atins-o (Fil. 3, 15), avem să înțelegem că „însăși starea de creștin este în sine o stare de desăvârșire. Creștinul care și-a atins scopul moral, spre care a fost menit prin botez, acela de a viețui în Hristos, este un *τέλειος άνθρωπος*. Într-un asemenea om se presupune că toate virtuțile au depășit stadiul inițial, dobândind o anumită maturitate”³⁶). Dar acest „om desăvârșit” este într-un continuu progres moral, el este alergătorul din arenă (I Cor. 9, 26); el este desăvârșit tocmai prin acest efort, care îl împinge la asemănarea cu Hristos. Alergătorul nu a juns la țintă, el aleargă mereu. Sub acest aspect al alergării, sf. Apostol Pavel se consideră nedesăvârșit (Fil. 3, 12). „Răsplata chemării celei de sus” (Fil. 3, 14) o va primi-o pe tărîmul veșniciei.

„Iubirea este „plînea vieții”, virtutea cea mai nobilă și autentic creștină; ea dă viață celorlalte virtuți și le îndreaptă spre Dumnezeu, ea dă credinciosului forța care în tot timpul vieții sale îl îndeamnă la progres în asemănarea cu Dumnezeu. Iubirea luminează, încălzește și sporește forțele spirituale ale credinciosului în stăruința sa spre mîntuire”³⁷). Iubirea înseamnă participarea întregii noastre ființe la dumnezeirea înomenită a lui Iisus Hristos, care este și ea iubire.

Iubirea lui Dumnezeu nu este o iubire egoistă, ca un „eros” închis în turnul său de fildeş ci o iubire în plină revărsare. Duhul perihorezei Treimice este un puls puternic de iubire care vibrează în mod absolut în comuniunea intratrinitară. Binele absolut se revărsă în valuri de iubire negrăită în creația Sa. El nu încetează să rămînă iubire, chiar atunci cînd creaturile iubirii Sale alunecă spre rău. Torentul de iubire izvorît din însăși ființa lui Dumnezeu este atît de dinamic și dezinteresat față de creatura căzută, care poartă amprenta acestei iubiri, încît se manifestă ca o forță atotcuprinzătoare, capabilă să înfrunte abisul morții, în scopul salvării și integrării în iubirea Sa a acelor pe care de la început i-a iubit. Integrarea perfectă a membrilor în Trupul Domnului, în eshatologie, înseamnă — după expresia Fer. Augustin: „et e it unus Christus amans se ipsum”³⁸).

³⁶) Pr. Prof. Grigorie Marcu, „Omul nou” în concepția antropologică a sf. Apostol Pavel, în rev. „Studii Teologice” nr. 7—8, 1951, p. 426. Vezi și *Antropologia paulină*, Sibiu 1941, p. 272, sq.

³⁷) Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Iisus Hristos în viața duhovnicească* în rev. „Studii Teologice” nr. 7—8, 1955 p. 514.

³⁸) Apud Prof. Nicolae Chițescu, *Biserica, trupul tainic al Domnului*, București 1942, p. 37.

Dacă „Dumnezeu este iubire”, (I In. 4, 16) și dacă omul este făcut după chipul lui Dumnezeu (Gen. 1, 26), înseamnă că adevăratul chip al creștinului este chipul iubirii după modelul lui Dumnezeu. „Existența pentru iubire — observă un teolog protestant — nu e un atribut lângă altele al ființei omenesti, ci este existența omenească însăși. Omul e întru atîta om, întrucît trăiește în iubire. Măsura îndepărtării de iubire este măsura decăderii din umanitate. Nu libertatea, nici puterea creatoare spirituală, nici rațiunea nu constituie specificul omenesc. Acestea sînt mai degrabă condițiile realizării ființei sale proprii omenesti, care constă în iubire. Ele nu-și au sensul în ele înșile. Sensul lor este iubirea, adevărata comunitate. Nu măsura genialității determină gradul omenității, al calității de om, ci măsura iubirii”³⁹). Legătura de iubire prin care ființa creștinului participă la iubirea lui Dumnezeu, se realizează prin omenitatea îndumnezeită a Mintuitorului. „Procesul iubirii este un proces de profunzime: el ne unește tot mai deplin cu Hristos, ne transformă mereu după asemănarea lui Hristos, dezbrăcîndu-ne de noi înșine și îmbrăcîndu-ne în Hristos. Prin iubire, Hristos pătrunde întreaga ființă din ce în ce mai mult, așa cum focul pătrunde fierul și-l înroșește, și ne plămăiește după asemănarea lui”⁴⁰).

Dar această creștere în iubirea lui Dumnezeu presupune o egală creștere în iubirea aproapelui. „Iubirea lui Dumnezeu fără iubirea de oameni poate lua înfățișarea iubirii unei idei abstracte, în numele căreia oamenii pot fi svîrliti de vîi în vîltoarea rugurilor”⁴¹). Sf. Apostol și Evanghelist Ioan numește „mincinos” pe acela care ar zice că iubește pe Dumnezeu, dar care urăște pe fratele său, „pentru că cel ce nu iubește pe fratele său pe care l-a văzut, pe Dumnezeu pe care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească” (I In. 4, 20). Rezultă că iubirea este o creștere continuă în iubirea față de sine prin iubirea lui Iisus Hristos și manifestată în iubirea față de orice creatură.

Clement Alexandrinul spune că „instrumentul acesta al lui Dumnezeu (omul) este iubitor de oameni, „φιλάνθρωπος”⁴²), chemat să iubească pe semenii săi cu iubirea cu care Dumnezeu îi iubește (In. 3, 16).

Una din caracteristicile iubirii față de aproapele este și aceea de a fi activă. Ea nu se rezumă numai la intenții, ci se realizează prin fapte. „Iubirea afectivă, care se manifestă în

³⁹) Emil Brunner: *Der Mensch im Wide spruch*, p. 63, apud Pr. Prof. D. Belu, *Despre iubire*, Timișoara 1945, p. 15.

⁴⁰) Ierom. Prof. Nicolae Mladin, *Sfinții în viața morală ortodoxă* p. 12.

⁴¹) Pr. Prof. D. Belu, *Despre iubire*, Timișoara, 1945, p. 97.

⁴²) Clement Alexandrinul, *op. cit.* p. 6.

bucurie sau compătimire cu aproapele — ciud ea este adevărată — cu necesitate va deveni efectivă, se va arăta „în faptă și adevăr” (I In. 3, 18), în faptele îndurării sufletești și trupești⁴³).

Iubirea creștină este o virtute care izvorăște din adîncul sufletului omeneesc, ca să ajungă în același adînc al sufletului semenului. Ea se manifestă în acte exterioare, izvorîte din plinul de iubire a sufletului creștin. În acest cadru, iubirea față de aproapele are un caracter creator. Pe de o parte, ființa iubitoare crează pe ființa iubită. „Cel ce nu are fericirea de a fi iubit, duce oarecum o existență embrionară, sub nivelul realității și închirică într-o izolare cu miros de moarte și cu gust de neant. Fără iubire, viața omului se macină în suferințe cumplite, în chinuitoare așteptare și tînjire după un tu care să nu treacă indiferent pe lângă dînsul, ci să se plece cu dragoste asupra lui”⁴⁴). Dar și iubirea răspuns, după cum observă L. Lavelle, procură persoanei iubitoare certitudinea existenței și valorii proprii sau o „pure”, o „naște” ca un centru personal propriu⁴⁵). Pe de altă parte „iubirea tinde să descopere valori din ce în ce mai înalte, în lumea interioară a persoanei. Purcîzînd de la starea naturală a lui tu, de la „valorile empirice” ale acestuia, iubirea străbate pînă în adîncul lui cel mai tainic, unde-i sînt înscrise posibilitățile cele mai înalte, spre a i le descoperi, ca pe niște valori în tensiune, către înfăptuire”⁴⁶). Cu alte cuvinte, iubirea acordată semenului are țintă „scoaterea lui din singurătate”, din mrejele tendințelor sale egocentrice, și din neliniștea lui. Este imboldirea de a se deschide iubirii ce i se arată, de a se lăsa prins de ea, de a-și rezema pe ea existența și destinul propriu”⁴⁷).

Așa dar, a te iubi pe tine însuși cu iubirea cu care Dumnezeu te iubește și a iubi pe aproapele cu iubirea cu care Iisus Hristos te-a iubit pe tine, presupune o creștere neîncetată pînă la asemănarea cu iubirea lui Iisus Hristos.

CONCLUZII

Creștinul trebuind să străbată drumul de la chipul lui Dumnezeu la asemănarea cu Dumnezeu, viața lui morală

43) Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Invățătura creștină despre iubire și dreptate*, în rev. Studii Teologice an. V, nr. 9—10, 1953, p. 581.

44) Pr. Prof. D. Belu: *op. cit.* p. 33.

45) L. Lavelle: „De l'Acte”, Paris, 1937, p. 528, apud Pr. Prof. D. Belu, *op. cit.*, p. 34.

46) Pr. Prof. D. Belu: *op. cit.* p. 34.

47) *Idem*, p. 101.

este într-o continuă devenire. Desăvârșirea creștină — care pe pământ este o continuă alergare spre țintă — angajează întreaga ființă a credinciosului, punându-l în situația de a crește neîncetat în iubirea lui Iisus Hristos. Prin purificarea morală, iubirea își găsește terenul prielnic în care să crească și să se dezvolte neîntrerupt. De aceea, sfințenia creștină nu are un caracter egoist, ci comunitar, pornind din iubire și avînd ca țintă iubirea lui Dumnezeu și a semenului. „Asceza unei vieți retrase nu este sfințenie, ci cel mult filozofia unei vieți comode...”⁴⁸).

Pentru ca creșterea în iubire să se dezvolte în caracterile ei cele mai pure și autentice, trebuie să se întemeieze pe smerenie. Cu cît smerenia este mai adîncă, cu atît creșterea în iubire e mai dinamică și mai desăvîrșită.

Deci „iubirea, smerenia, curăția, sînt însușiri de căpetenie ale frumuseții sufletești, ele sînt veșmîntul de nuntă, despre care a grăit Mîntuitorul în pilda Sa... (Matei 22, 2—14) și în care trebuie să fie îmbrăcat fiecare creștin adevărat, fiu adevărat al Tatălui ceresc”⁴⁹).

⁴⁸) A. M. Weisz: *Die Philosophie der Vollkommenheit*, vol. V ed. IV, p. 257.

⁴⁹) Mitropolit Nicolae Crutișki, *Cuvîntări bisericești*, trad. Pr. Prof. Nicolae Popescu, vol. III, București, 1953, p. 27.

APOSTOLUL PAVEL

Dintre apostolii Domnului Iisus, cel care s-a ostenit cel mai mult pentru răspândirea Evangheliei a fost *Sf. Apostol Pavel*, care atît prin predicile sale înflăcărâte, cit şi prin cele trei călătorii misionare împreunate cu multe primejdii, dar mai ales prin scrierile sale pline de adîncă înţelepciune, a izbutit să sporească mai mult decît oricare altul numărul creştinilor.

Despre viaţa lui avem relatări în Faptele Apostolilor, cap. 22 şi 26 şi în epistolele sale. Originar din *Tarsul Ciliciei*, el s-a născut din părinţi evrei din tribul *Veniamin* şi — cum reiese din Fapte (22, 25) — era din naştere cetăţean roman, împrejurare foarte importantă pentru situaţiile grele prin care avea să treacă adesea în misiunea sa. A venit de timpuriu la *Ierusalim* cu gîndul de a se face învăţător de lege şi a urmat şcoala celui mai mare rabin şi cărturar al timpului său, *Gamaliel*. Pe lîngă instrucţiunea primită de la acesta, el, deşi dintr-o familie de farisei tradiţionalişti, trăind în mediul cultural grecesc din Tars s-a familiarizat de timpuriu şi cu limba şi cu cultura elină.

Ca fizic era un om slab, şubred, bolnăvicios, suferind de o boală cronică, a cărei natură precisă nu o cunoaştem. De altfel amănuntele acestea în legătură cu trupul său nu sînt tocmai sigure. Mult mai bine îi cunoaştem, în schimb, sufletul lui mare şi înflăcărat, din cuprinsul epistolelor sale. De aci ştim că el a fost o personalitate foarte complexă, un om mare, un om de geniu. Sentimental şi pasionat, însufleţit de pasiuni nobile, foarte sensibil, duios, optimist şi pesimist totodată şi plin de voinţă, el a ştiut să-şi subordoneze întotdeauna fiinţa lui întreagă misiunii sale.

Prima cunoştinţă o facem cu el la *Ierusalim*, cu ocazia singerosului episod al uciderii *Sf. Arhidiacon Ştefan* (pe la anul 36 p. Chr.) la care *Saul* — aşa cum se numea din naştere — a luat parte activă, păzind hainele omorîtorilor. Atît atunci cît şi mai tîrziu în urmărirea creştinilor şi pedepsirea lor, *Saul* îşi arătase zelul deosebit care-l însufleţea în favoarea legii mozaice şi împotriva bisericii lui Hristos. Căci căuta nu numai la *Ierusalim* ci şi în alte oraşe pe mărturisitorii lui Hristos, pentru a-i pedepsi. În această calitate de urmăritor al celor ce se îndepărtează de litera legii el a luat scrisori de la arhiereu pentru sinagoga din *Damasc*, pentru a aduce

legați pe creștinii care s-ar fi refugiat acolo. Pe cînd se apropia însă de Damasc, însoțit și de alți tovarăși ai misiunii lui, el a fost cu totul transformat printr-o minune a harului dumnezeesc și prin muștrările adresate de Mîntuitorul cel înviat; cu ochii trupești orbiți, dar cu sufletul luminat, a fost dus de însoțitorii lui la Damasc, unde după trei zile, creștinul *Anania* i-a redat vederea. Aici Saul s-a botezat și timp de cîteva zile a propovăduit în sinagogă pe *Domnul Iisus* care l-a chemat în acest chip la apostolat, spre conșter-narea celor care-l știau un mare persecutor al creștinilor.

De aci s-a dus în *Arabia* pentru a se reculege în singu-rătate și a se pregăti pentru noua și înalta lui chemare. Aci el a meditat asupra adevărurilor legii celei noi și și-a for-mat personalitatea lui creștină. Din studiul Sfintei Scripturi a *Vechiului Testament*, pe care dealtfel o cunoaște la perfec-ție dar pe care acum căuta să o înțeleagă la lumina învăță-turii Domnului Iisus, el a înțeles că *Iisus Hristos* a fost *Me-sia*, întru care s-au împlinit toate prorociile.

A venit apoi iarăși la Damasc, unde *iudeii* înțelegînd că intradevăr e creștin au voit să-l ucidă, dar a fost scăpat de creștini, fiind trecut noaptea, într-o coșniță, peste zidul ce-tății. De aci a venit la Ierusalim, unde *Barnaba* (Varnava), un zelos misionar și respectat colaborator al Apostolilor, l-a introdus în cercul acestora. După o ședere de 15 zile în care a fost din nou în pericol de moarte din partea iudeilor, a plecat la Tars, orașul lui natal, de unde mai tîrziu *Varnava* l-a chemat la *Antiohia Siriei* să îi fie colaborator. Aci la *Antiohia* se refugiaseră mulți din ucenicii *Sf. Ștefan* după moăr-tea acestuia și aceștia prin predicile lor care se adreșau nu numai iudeilor ci și *elinilor*, adică păgînilor, în scurtă vreme au izbutit să formeze o mare comunitate creștină. Apostolii auzind de lucrul acesta s-au bucurat și au trimis pe Varnava să organizeze comunitatea, iar acesta l-a luat ca ajutor pe Pavel. Amîndoi au predicat cu mult succes, *Antiohia*, devenind astfel a doua biserică-mamă a închinătorilor lui Hristos, care aci s-au numit pentru prima oară *creștini*. După ce au predicat timp de un an, amîndoi pleacă la Ierusalim, (în anul 45) unde bîntuind foametea, au adus milostenie de la frații din Antiohia.

Pînă acum Pavel nu are în biserică decît o poziție sub-ordonată. Totuși el, care a fost ales din pîntecele mamei sale și chemat prin darul lui Dumnezeu, care a binevoit să des-copere întru el pe Fiul Său ca să-L vestească între neamuri, (Cf. Galat. I, 15—16) era chemat la înalta demnitate de apos-tol și mai ales de *Apostol al Neamurilor*, atît prin cunoaște-rea perfectă a legii, cît și prin cultura sa greacă, prin apti-tudinile sale filozofice, prin lunga experiență a vieții, prin talentele și energia voinții sale, prin zelul său excepțional

și mai ales prin unirea sa intimă și profundă cu Hristos. La Ierusalim deci, în urma unei descoperiri cerești, Pavel și Varnava primiră putere de sus, prin rugăciuni și punerea mâinilor și fură întăriți cu depline puteri pentru a predica Evanghelia între păgâni. Menajînd însă drepturile iudeilor, care au fost primii chemați, ei își începeau întotdeauna predica în sinagogă, unde găsindu-se însă și mulți prozeliti dintre păgâni, prin aceștia Evanghelia se vestea indirect și lumii păgîne.

La anul 45 Pavel și Varnava își încep apostolatul lor prin o călătorie misionară. Din Antiohia Siriei, prin portul *Seleucia* ei pornesc către insula *Cipru*, patria lui Varnava. În Cipru au predicat în *Salamina*, apoi în orașul *Pafos* unde convertiră pe guvernatorul roman *Sergius Paulus*, în cinstea căruia și pentru a fi totodată mai bine primiți între păgâni, *Saul* își schimbă numele, luîndu-l pe acela de *Paul-Pavel*. Din Cipru navigară la *Perga* în *Pamfilia*, de acolo trecură în *Antiohia Pisidiei*, unde convertind un mare număr de păgâni au fost expulzați de iudei și s-au dus în *Licaonia*, întîi în *Iconium* și apoi în *Listra*. Aci, în urma vindecării unui olog din naștere, poporul îi socoti zei, numind pe Varnava *Iupiter* și pe Pavel *Mercur*, vrînd chiar să le aducă sacrificii. Tot aci Pavel a convertit pe *Timotei*, care va deveni unul din cei mai credincioși discipoli ai lui. Iudeii și-au manifestat și de astădată ura, lovindu-l cu pietri la porțile cetății, pînă cînd crezură că l-au omorît. De aci au plecat mai departe la *Derbe*, de unde s-au reîntors prin *Listra*, *Iconium* și *Antiohia Pisidiei*, vizitînd comunitățile de curînd înființate. Ajungînd la *Perga* *Pamfiliei* s-au coborît la *Atala*, și de acolo, pe mare, la *Antiohia Siriei*, de unde au plecat.

Găsind biserica din Antiohia dezbinată, pentru că unii creștini dintre iudei cereau ca și cei proveniți dintre elini să se circumcidă și să observe toate prescripțiile legii mozaice, Pavel și Varnava s-au dus la Ierusalim să ceară sfatul Apostolilor. Iar adunarea Apostolilor — sinodul *apostolic* — din anul 50 au hotărît în numele Sfîntului Duh, ca păgînii convertiți să nu li se mai impună circumciziunea și legea ceremonială, ci să li se interzică doar consumarea cărnurilor de la jertfele idolești și să se ferească de desfrînarea așa de obișnuită printre păgîni.

Puțin timp după aceasta, Pavel începe cu *Sila* sau *Silvan*, a doua călătorie misionară, plecînd din Antiohia spre Nord-Vest și vizitînd comunitățile din *Siria*, *Cilicia* și *Licaonia*. La Licaonia au vizitat mai întîi cetatea *Derbe*, apoi *Listra*, de unde l-a luat ucenic și însoțitor și pe *Timotei*. De aci și-au continuat drumul prin *Iconium* și *Antiohia Pisidiei* spre *Frigia*, *Galatia* și *Misia* pînă la *Troa*, unde a cîștigat la creștinism și pe *Luca*, medicul pe care l-au luat cu dînsii.

Din Troa, Pavel încurajat de o viziune, trece pentru prima dată în Europa, debarcând la *Neapolis* în *Macedonia*. La *Philippi* convertește familia *Lidiei* și vindecă pe o slujnică ghicitoare demonizată. Fiind reclamați că tulbură cetatea sint bătuti și băgați în închisoare, dar sint eliberați printr-o minune, Pavel convertind chiar pe temnicer, cu întreaga lui familie. De aci prin *Amphipolis* și *Apollonia* au ajuns la *Tesalonic*, unde a propovedit în sinagoga iudeilor, convertind mulți dintre ei, dar a trebuit să plece din cauza persecuției iudaice, lucru ce i s-a întâmplat și în *Berea*. De aci — fără *Timotei* și *Sila* — se duce la *Atena*. Deși *athenienii* în general l-au persiflat, în urma unei cuvântări ținute în *Aeropag*, în care le vorbește de *Necunoscutul Dumnezeu*, căruia ei *athenienii* i-au ridicat un templu, are un mare succes, convertind între alții pe *Dionisie Aeropagitul*, care va fi cel dintii episcop al *Atenei*. De aci Pavel se duce în marele centru comercial al lumii vechi, faimos și prin imoralitatea lui care era *Corintul*, unde a locuit la o familie de iudei, *Aquila* și *Priscilla*, propovăduind timp de un an și jumătate și convertind chiar și pe *Crispus*, mai marele sinagogii. Iudeii întăriți de acest succes, îl duc înaintea lui *Gallion*, proconsulul *Achaiei* și fratele lui *Seneca*, om drept și chibzuit, care refuză să-i asculte. Din timpul șederii în *Corint*, datează cele 2 epistole trimise *Tesalonicenilor*, în legătură cu a doua venire a Domnului. Părăsește *Corintul* împreună cu *Achilla* și *Priscilla*, cu care merge pînă la *Efes*, iar el își continuă drumul pe apă pe lîngă insulele *Rhodos* și *Cipru* și debarcă la *Cezarea* de unde s-a dus la *Ierusalim* de sărbătoarea Paștilor (anul 54—55).

Nu a rămas însă mult timp în *Ierusalim*. el a plecat din nou, în a treia călătorie misionară, să viziteze *Antiohia* și comunitățile *Galatiei* și *Frigiei*, ajungînd la *Efes*, unde s-a oprit mai multă vreme. La *Efes* înflorea cultul *Diane*i, în fruntea căruia era pe atunci un argintar, *Dimitrie*, care trăgea mult folos de pe urma acestui cult, vînzînd multe statuete și chipuri ale zeiței. Aci predicaseră deja *Achila* și *Priscilla*, convertind și instruind printre alții pe un iudeu alexandrin anume *Apollo*, care mai tirziu va propovădui cu mult succes în *Corint*. Pavel, la rîndul lui, convertește și botează 12 ucenici ai lui *Ioan Botezătorul* și prin minunatele vindecări săvîrșite, convertește pe mulți alții, dintre care chiar pe unii care se ocupau pînă atunci cu magia. *Dimitrie argintarul* însă și alții care trăiau din belșug de pe urma cultului *Diane*i se împotriviră și răscurară poporul împotriva lui Pavel, dar încercarea lor n-a reușit, căci răscoala a fost potolită repede de un magistrat prudent. După o ședere de doi ani și jumătate, Pavel a părăsit *Efesul*, trecînd prin *Troa* și *Macedonia*, și vizitînd comunitățile înființate de el. Din *Efes*

a scris epistola către *Galateni* și prima către *Corinteni*. În Macedonia a vizitat comunitățile din *Neapolis*, *Philippi*, *Amphipolis*, *Apollonia*, *Tesalonic* și *Berea*. În urma bunei primiri a epistolei sale de către Corinteni, de aci le scrie o a doua, în care accentuează autoritatea sa de apostol. După ce a predicat și în părțile *Iliriei*, Pavel s-a întors la *Corint* de unde a scris o epistolă creștinilor din *Roma*, a căror comunitate nu a fost înființată de el.

Din Corint Pavel trecu din nou la *Philippi* și de aci la *Troada* unde învie pe tânărul *Eutih*, apoi la *Mitilene* și mai departe pe mare, la *Chios*, *Samos* și *Milet*, unde îl așteptau presbiterii bisericii din *Efes*, cărora le dă sfaturi pentru conducerea bisericii. Apoi se îmbarcă și trecind pe lângă insula *Rhodos* ajunse la *Patara*, de unde cu o corabie feniciană a venit la *Tir*, de aci la *Ptolemaida* și apoi la *Cesareu Palestinei*, iar de aci s-a dus la *Ierusalim* de praznicul cincizecimei (anul 58—59). Aci e acuzat de evreii creștini că le cere îndepărtarea de *legea lui Moisi*. Amestecându-se și ceilalți iudei se produc tulburări mari, așa că trebuie să intervină garda romană a templului. Dus înaintea *sinedriului*, în apărarea susținută el insistă mai mult asupra învierii morților, producând astfel mare neînțelegere între *farisei* și *saduchei*. Fiindcă iudeii uneltesc să-l omoare, tribunul cohortei romane *Claudius Lisias* îl trimite cu o puternică escortă la *Cesarea Palestinei*, la proconsulul *Felix*. Aci stă închis doi ani, în care timp e judecat de două ori, a doua oară sub *Porcius Festus*, succesorul lui *Felix* și e dus chiar înaintea regelui *Irod Agrippa II*. În cele din urmă, la cererea sa, el e trimis la *Roma*, ca să fie judecat de împăratul, având calitatea de cetățean roman.

Drumul pînă la *Roma* a fost foarte greu și plin de primejdii, navigînd în timp de iarnă, pe o mare cu multe furtuni, naufragiînd chiar lângă insula *Malta*, așa că a ajuns la *Roma* abia în primăvara anului 61. Aci i s-a aplicat un regim de închisoare ușoară avînd permisiunea de a fi vizitat de cei cărora le propovăduia. Din închisoare prin ucenicii săi (*Timotei*, *Luca*, *Aristarh*, *Marcu*, *Tihic*, ș. a.), el predica neconținut. În timpul celor doi ani de captivitate a scris și mai multe epistole și anume: către ucenicul său din *Colosee*, *Fillimon*, apoi *Colosenilor*, *Efesenilor* și *Filipenilor*.

Evenimentele ulterioare ale vieții lui ne sînt cunoscute numai din tradiția creștină. După una din aceste tradiții, scăpînd din captivitatea de doi ani din *Roma* ar fi mers spre *Apus*, predicînd pînă în *Spania*. După altă tradiție, după eliberarea sa ar fi vizitat *Asia Mică*, (*Efesul*, *Miletul*, *Troa*), *Macedonia* și *Creta*, unde l-a lăsat pe *Tit*, dîndu-i învătăuri, ca și lui *Timotei*, pe care l-a pus episcop la *Efes*. S-a oprit de asemenea la *Corint* și *Nicopolis* în *Epir* — din acest timp datează epistola lui către *Tit* și cele două către *Timo-*

tei — apoi căzînd în a doua captivitate a fost dus la Roma și acolo a murit ca *martir*, în timpul persecuției lui *Nero*, fiind decapitat — ca cetățean roman — pe drumul ce duce la *Ostia*, în anii 65—67, iunie 29, zi în care biserica noastră îl comemorează împreună cu celălalt corifeu al apostolilor *Sf. Ap. Petru*.

Aruncînd o privire de ansamblu asupra activității sale și a rezultatelor ei, putem spune că *Sf. Apostol Pavel* a desfășurat o activitate rodnică și a îndeplinit o misiune măreață îndeosebi în lumea păgînă, primind pe drept numele de Apostolul neamurilor. Meritul său ca apostol e covârșitor. El e cel mai mare creștin și cel mai zelos misionar al învățăturii lui *Hristos*. E cel mai mare misionar, căci, cu timp și fără timp, birund toate piedicile și oboselile a propagat creștinismul pînă departe, mai ales între păgîni, și e cel mai mare creștin căci el a înțeles cu adevărat rolul sublim al creștinismului, eliberîndu-l din cătușele iudaismului exclusivist și imprimîndu-i caracterul de universalitate cu care a biruit lumea. El este și cel dintîi și unul din cei mai rodnici scriitori creștini, în cele 14 epistole ale sale, lăsîndu-ne un adevărat monument al învățăturii Domnului nostru.

Ca misionar a avut cea mai organizată și metodică activitate, pe care a susținut-o cu aceeași tărie și convingere, timp de aproape 30 de ani. A știut ce vrea și s-a folosit de toate mijloacele pe cari locul, civilizația și cultura lumii de atunci i le punea la îndemînă. Totdeauna căuta centrele mai populate, în care ideile noi ațîțau curiozitatea și în care înrădăcinîndu-se se putea răspîndi mai ușor în împrejurimi. În orașele mari se găseau apoi centre de iudei și prozeliti, ceea ce-l determina să caute totdeauna sinagoga, în care plecînd de la *profețiile mesianice* ale *Vechiului Testament* să-l predice pe *Iisus ca Mesia* ce-l așteptat. Cu comunitățile creștine pe cari le înființa ținea necontenite legături, vizitîndu-le sau trimițîndu-le scrisori, învățîndu-le, lăudîndu-le sau muștrîndu-le, totdeauna cu o sinceră grijă părintească. La aceste succese ale sale a contribuit negreșit și bunul său simț și cultura sa solidă, cunoscînd nu numai scripturile neamului său, dar stăpînind bine și limba greacă și avînd suficiente elemente de cultură elină. Iudeu prin naștere și grec prin cultură, el mai avea și calitatea de cetățean roman, un motiv foarte important ca să nu fie stînjinit în mișcările și acțiunile sale. El e în fine *cel mai mare teolog* al creștinismului, pentru care a deschis drum larg în lumea *greco-romană*, eliberîndu-l de pretențiile iudaizante.

De sigur că cei ce-l consideră pe *Sf. Ap. Pavel* drept întemeietorul creștinismului, activitatea lui fiind pusă pe același plan cu aceea a Mîntuitorului, exagerează în chip tendențios, căci însuși acela care s-a numit pe sine „*Pavel apostol*

lul lui Hristos", afirmă contrarul. El s-a considerat întotdeauna „rob al lui Hristos” iar secretul succesului său l-a pus în faptul că în el trăia și lucra Hristos. Mai ales aceasta e ceea ce face din Sf. Apostol Pavel cel mai mare misionar și cel mai mare creștin.

Prot. I. FIRCA

PREDICA LA DUMINICA INTIIA DUPA RUSALII A TUTUROR SFINȚILOR

Sfinții Părinți ai Bisericii noastre au socotit întotdeauna că desăvîrșirea creștinească se dobîndește, cu ajutorul harului divin, printr-o deosebită osteneală și nu la împlinire, ci după o înțeleaptă rînduială. De aceea, în grija lor pentru credincioșii Bisericii care nu au toți puțința și vremea să adîncească această înțeleaptă cale pe care ei o numesc uneori „arta artelor”, au trudit să tocmească în așa fel normele de viață bisericească și creștinească încît aceasta, ținînd seamă de legile firii și ale ființii omenești, să conducă pe credincioșii care le-ar urma, în mod treptat, la idealul de viață al fiecărui creștin trăitor, la Iisus Hristos.

Dealungul anului bisericesc care formează un cerc complet al acestei școli a Bisericii, sînt rînduite anumite slujbe, sărbători și perioade de lucrare duhovnicească. Aceste perioade se numesc, după cărțile de căpetenie de cîntări potrivite pentru fiecare: a Triodului, a Penticostarului și a Octoihului. Perioada Triodului cuprinde cele zece săptămîni de dinaintea marii sărbători a Învierii Domnului, a Penticostarului, cele opt săptămîni de după înviere, iar restul anului bisericesc e cuprins în perioada Octoihului.

Astăzi se încheie perioada Penticostarului care împreună cu aceea a Triodului îmbrățișează așa numitele sărbători mișcătoare legate de cea mai mare sărbătoare a Creștinătății. (Viața creștinească pare astfel împărțită, după modelul vieții trupești, în două mari lucrări: aceea de hrănire care se poate asemăna cu marea circulație a singelui și aceea asemănătoare circulației celei mici prin care singele se purifică).

La sfîrșitul acestui timp de deosebită osteneală creștinească, de purificare lăuntrică, Biserica a rînduit să se pomenască toți sfinții și cei înscriși în calendar și ceilalți cunoscuți sau necunoscuți. Această pomenire se face spre a ne învăța că ținta lucrării Bisericii și a fiilor ei cu deosebire în perioada de osîrdie din jurul Sfintei Învieri a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, este aceea de a se sfinți toți credincioșii așa cum atîția s-au sfințit la sînul și în lumina ei.

Natura sau omul seamănă un simbure sau o sămînță în pămînt și aceasta luptă acolo în întuneric cu toate forțele din

glie care distrug prin putreziciune, rugină sau asimilare, tot ceea ce nu are putere de viață. Tot așa sufletul și mintea creștinului care lucrează în trup și în lume pot fi coplesite, ruginite sau asimilate de poftele nesăbuite și necumpătate ale cerințelor trupului dacă în ele nu lucrează puterea de viață a conștiinței că mintea și omul lăuntric trebuie să devină stăpîn și al trupului și al lumii întregi și nu altfel.

După aceeași lege naturală a rînduit și Biserica timpul Sfintului Post de șapte săptămîni (și cele trei săptămîni pregătitoare de dinaintea lui) pentru ca să înțeleagă creștinul, după pilda vameșului și a fariseului, că el nu este desăvîrșit, că are multe de îndreptat în inima și mintea lui, că trebuie să lupte să se înnoiască și că în acest scop are nevoie de ajutorul harului de sus așa cum sămînța din pămînt trudește spre o viață nouă, dar are nevoie de căldura soarelui spre a putea ieși la lumină. De aceea săptămîna de după Învierea Domnului se numește „luminată”. Pentru că după cum minunea Învierii Lui a umplut de lumina bucuriei și a unei noi cunoștințe, a unei noi vederi pe cei ce credeau în El, tot așa și creștinul de totdeauna, după ce prin lupta din timpul Sf. Post biruie neștiința, ispitele și păcatul, dobîndește bucuria unei noi lumini, a cunoștinței adevărului statornic a legii celei mai mari a armoniei lumii, a unității ei și a iubirii la care aceasta obligă. Într-o asemenea conștiință și în această lumină ar fi chemat omul să-și construiască viața și să organizeze lumea, așa cum în lumina soarelui își construiește planta tulpina.

După construirea „trupului” său, planta fiind organizată și toate legile funcționării ei operînd din plin și matur (nu ca pe cînd era încă în proces de formare) ea poate rodi, poate înmulți, și împrăștia o viață sănătoasă, întreagă.

Creștinul, după ce a dobîndit o minte deplin formată și informată, sănătoasă și dreaptă care lucrează numai în lumina legilor adevărului și ale dragostei, convins că Hristos a înviat în trup, că adevărul, cunoștința de Dumnezeu și iubirea pot birui neștiința, egoismul și toate păcatele ce isvorăsc din acestea, — el este gata, copt spre a putea vesti și altora acest adevăr așa cum au făcut sfinții apostoli la Rusalii și cum au făcut-o toți ceilalți sfinți care au pus temelie Bisericii cu viața și cu moartea lor prefăcîndu-se în pietre prețioase care să împodobească minunat cununa de glorie a Mîntuitorului spre a o purta în locul coroanei de spini de altădată.

Sfinții apostoli au vestit la Rusalii celor șaptesprezece neamuri cîte se pomeneste că erau în Ierusalim (și cîte săptămîni sînt dela începutul Triodului pînă la Rusalii) bucuria cunoștinței Sfintei Treimi care cuprinde esența legilor vieții. Creștinul din totdeauna este chemat să vestească bucuria

cunoștinței sale de Dumnezeu tuturor neamurilor, tuturor felurilor și modurilor de gândire, de simțire și de trăire câte se manifestă în el și în frații săi creștini.

Dar înainte de toate să învețe dela Biserică cum să se pregătească spre a dobîndi adevărul întreg ca nu cumva să propovăduiască și să trăiască alături de el.

Mîntuitorul spune: „Căutați mai întîi Impărăția lui Dumnezeu și toate celelalte se vor adăuga vouă” (Mt. VI, 33), ceea ce însemnează că esențialul este să ne știm alege un scop bun. Căutînd realizarea lui, vom găsi și mijloacele de a-l dobîndi. Totul este să dorim cu destulă pasiune să ajungem la el. Cel ce voințește să cunoască matematicile învață și rezolvă probleme. Cel ce dorește să fie puternic face exerciții depunînd stăruință pentru aceasta, cum spune Apostolul: „Tot cel ce se luptă se înfrînează de la toate”, — și adaugă „De aceea, eu nu alerg așa ca la întîmplare și nu mă războiesc ca și cum aș lovi în vînt ci-mi smeresc și-mi robesc trupul ca nu cumva propovăduind altora, eu însumi să mă fac nevrednic”. (I Cor. IX, 25—27).

Dar să nu se sperie cineva de greutatea căci osteninîd sub lumina și cu ajutorul Bisericii, toți putem birui, oricare om poate săvîrși lucruri mari.

Cine nu e gata să facă sacrificii pentru copiii săi, pentru patrie sau pentru un ideal care-l pasionează? Cîți oameni de știință nu se robesc cu entuziasm muncii lor ori cît de grea ar fi?

Mai întîi trebuie să trudem însă a cunoaște care este idealul, scopul cel mai înalt, cel mai demn de o viață de om și pe acela să-l vînam din toate puterile. Și poate exista ideal mai înalt, mai de dorit decît adevărul și iubirea? Putem noi oare plăti vreun preț pentru ca 2×2 să facă 11? Ne poate cumpăra cineva dragostea pentru copiii noștri? Nu. Prin urmare în noi există puterea adevărului și iubirii neprețuite. Dacă am crede cu adevărat în Hristos și El care este și adevăr și iubire ar fi idealul nostru, dacă am urma pilda sfinților pomeniți astăzi, am osteni să creștem, să desăvîrșim și să înmulțim această putere, această sămînță de adevărată viață din noi pînă ce va pune stăpînire pe întreaga noastră trăire, pînă ce, ca și sfinții, nu vom mai putea suferi minciuna și disprețul față de alt om, ci vom practica iubirea și adevărul pînă și în cele mai mici acțiuni ale noastre. Sfinții așa au făcut și au preferat să moară decît să păcătuiască. Nouă însă nu ni se cere să murim, ci să trăim pentru Hristos și numai pe omul păcătos din noi să-l omorîm.

Astfel vom izbuti să stăpînim viața noastră, să ne unim și să colaborăm cu ceilalți oameni și să stăpînim lumea folosind-o spre binele nostru pămîntesc și spre înălțarea minții și a sufletului nostru la curăția care să poată oglindi pe

Dumnezeu și să îngăduie lucrarea în noi a lui Dumnezeu, coborînd astfel Împărăția Lui pe pămînt

Prot. PETRU SĂLĂGEANU

CERTITUDINEA MINTUIRII

(Predică la duminica a VII-a după Rusalii)

„Eu sînt lumina lumii, cel ce vine după Mine, nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții”

(Ioan 8, 12).

Lumina trupului este ochiul. De va fi ochiul nostru sănătos tot trupul nostru va fi luminos. De va fi ochiul nostru bolnav, tot trupul nostru va fi întunecat. Lumina este prima condițiune a vieții. Fără de lumină nimic nu viază, nu crește, nu se dezvoltă și nu rodește. O plantă, un fir de iarbă, o floare sau o vietate, fără de lumină, este condamnată la moarte. Întunericul este sicriul și mormîntul oricărei vieți. De aceea ne este așa de scumpă lumina, pentru noi și pentru lume deopotrivă. Iarna, la frig și întuneric, nu se dezvoltă nimic, totul vegetează în amorțire. Dar îndată ce vine primăvara, cînd lumina și căldura soarelui crește, totul se trezește la viață. Începînd cu primul ghiocel, iarba și florile, pomii și cu cîmpurile însemîntate, se trezesc din amorțire la viață și rodire, de lumina strălucitoare și caldă a soarelui. Viața pulsează din plin acolo unde stăpînește lumina soarelui. Sănătatea acolo e mai deplină unde pătrunde mai multă lumină și căldură dătătoare de viață.

De aceea și boala cea mai grea a ochiului este orbirea: întunericul. Nu e de mirare deci, că Mîntuitorul, între multele minuni pe care le-a făcut, a vindecat și orbi, redîndu-le în chip minunat lumina ochilor. Așa și celor doi orbi din Sfînta Evanghelie de azi, care mergeau după dînsul zicînd: „Miluiește-ne, Fiul lui David”. Și le-a zis lor Iisus: „Credeți că pot să fac Eu aceasta?” Ei au zis: „Da, Doamne!” Atunci s-a atins de ochii lor zicînd: „După credința voastră să vă fie”. „Și li s-au deschis ochii”, iar ei „l-au vestit în tot pămîntul acela” (Matei, 9, 27—31).

În înțelesul sfîntei noastre religii a crede însemnează a ține de adevărat tot ceea ce ne-a descoperit Dumnezeu și ne învață Sfînta Biserică. Deci, nu orice propovăduire este bună, ci una singură, cea descoperită de Dumnezeu, prin Iisus Hristos Domnul, pe care a încredințat-o sfinților săi Apostoli și urmașilor lor, care sînt episcopii și preoții. Și această credință adevărată o ținem și noi.

Așa fiind lucrurile, ușor ne dăm seama, ce lucru mare și important este pentru noi credința cea adevărată, fără de

care nu ne putem mîntui. Aşa după cum trupul nostru nu poate trăi fără aer, lumină, apă şi hrană, tot aşa sufletul nostru nu poate trăi fără credinţă şi — mai ales — nu se poate mîntui fără de credinţă. Putem să cîştigăm şi să avem toate bunurile pămînteşti, dacă nu ne-am cîştigat mîntuirea sufletului, n-am făcut nimic. De aceea ne spune Mîntuitorul: „*Ce va folosi omului de-ar dobîndi lumea toată şi îşi va pierde sufletul său?*” „*Sau ce va da omului în schimb pentru sufletul său?*” Ceea ce sînt ochii pentru trupul nostru, cu ajutorul cărora vedem lumea înconjurătoare şi ne bucurăm de minunatele frumuseţi ale cerului şi pămîntului, aceea este credinţa pentru sufletul nostru. Ea este ochiul sufletului cu ajutorul căruia vedem dincolo de această lume, în lumea cea spirituală şi supranaturală —şi contemplăm „Ceea ce ochi de om n-a văzut, ureche de om n-a auzit şi la inima omului n-a pătruns...” Ochii trupului nostru au o limită a vederii, dacă însă le adăugăm o lunetă sau un ochian, vedem mult mai departe, mult mai multe lucruri şi mai lămurite. Dacă în ajutorul ochilor trupului nostru venim cu un microscop puternic, vedem lumea fiinţelor nevăzute cu ochiul liber. Aşa este credinţa pentru sufletul nostru: luneta sau ochianul, telescopul prin care ni se lărgeste orizontul vederii spirituale, văzînd mult mai departe şi mai adînc, mult mai multe lucruri şi mai lămurite din împărăţia cea nemărginită a sufletului şi a lui Dumnezeu. Credinţa este ca un microscop puternic, care ne dezvăluie din tainele cele nevăzute ale lui Dumnezeu şi ne îmbogăţeşte astfel mintea şi ştiinţa sufletului, înălţîndu-ne pe treptele virtuţilor şi ale desăvîrşirii vieţii noastre sufleteşti şi ne arată drumul mîntuirii.

Credinţa este Centrul vieţii noastre religioase şi creştineşti şi cine nu are credinţă, nu se poate numi creştin şi nici nu se mîntuieşte, căci: „*Fără credinţă este cu neputinţă a se mîntui*”, „*cu neputinţă a plăcea lui Dumnezeu*”, „*iar cel ce nu va crede în Fiul, nu va vedea viaţa, ci minia lui Dumnezeu rămîne peste el*” (Ioan 3, 36). De aceea, Mîntuitorul, celor ce veneau să-i ceară ajutorul, le cerea credinţă nestrămutată în Dumnezeu. Pe unul l-a întrebat: „*Crezi tu în Fiul Lui Dumnezeu?*” Pe altul: „*Crezi, că pot face eu aceasta?*” Altuia i-a zis: „*După credinţa ta să fie fie*”, sau „*Dute-n pace: credinţa ta te-a mîntuit!*” şi tuturor, deci şi nouă ne zice: „*Cel ce va crede... mîntui-se-va; Cel ce nu va crede, osîndi-se-va*”. Văzînd Apostolii minunile pe care le făcea Mîntuitorul, au voit să facă şi ei asemenea minuni, dar n-au putut şi într-un rînd neputînd vindeca un îndrăcit l-au întrebat pe Mîntuitorul: „*Noi pentru ce nu l-am putut scoate?*” Altă dată, Mîntuitorul blestemînd un smochin în care nu găsise roadă, acesta s-a uscat. „*Şi văzînd ucenicii s-au mirat, zicînd: „Cum s-a uscat smochinul îndată?” Şi răspunzînd*

Iisus, le-a zis: „Adevăr vă zic: De veți avea credință și nu vă veți îndoi, nu numai ce s-a făcut smochinul veți face, ci și muntelui acestuia de-i veți zice: „Ridică-te și aruncă-te în mare!” va fi. Și toate câte le veți cere în rugăciune, crezind, le veți primi” (Matei 21, 20—22).

Pentru ca credința noastră să fie desăvârșită sau dreaptă, se cere ca să îplinească următoarele trei condițiuni:

a) *Credința noastră să fie generală*, adică, să credem tot ceea ce ne-a descoperit Dumnezeu și ne învață Sfânta noastră Biserică. Aceasta înseamnă, că nu ne vom îndoi și nici nu vom respinge anumite adevăruri ale religiei noastre, după cum fac unii, care explică Sfintele Scripturi după cum vor ei, ci noi ne supunem cu smerenie mintea și inima în fața tainelor și credem toate învățăturile de credință ale Sfintei noastre Biserici. Învățăturile de credință greu de înțeles nu ne dau dreptul să le respingem pentru că, dacă noi am pricepe toate tainele credinței, ar însemna că acestea nu mai sînt taine. Sau, dacă noi am pricepe și pătrunde totul, ar însemna, fie că Dumnezeu e prea slab și nu poate avea în Sine și lucruri nepătrunse, fie că înșine am avea înțelegerea și puterea lui Dumnezeu, lucru la care nici nu ne putem măcar gândi. Sînt și se petrec în lume multe lucruri sau fenomene pe care nu le înțelegem cu mintea noastră, dar pe care nu le negăm, nici nu le respingem, pentru motivul, că cei care ni le spun că există, sînt oameni vrednici de toată încrederea, care nu mint, nu înșală, nici nu se înșală.

b) *Credința noastră trebuie să fie vie*, adică s-o trăim așa după cum credem. Să nu credem una și să facem alta. Să ținem și să urmăm poruncile lui Dumnezeu și ale Bisericii. Să facem ceea ce Dumnezeu și Sfânta Biserică ne poruncește și să nu facem ceea ce ne oprește. Pentru ca credința noastră să fie vie, trebuie să cercetăm biserica, să ne împărtășim de sfintele Taine, să facem binele față de toți cei năcăjiți și să-i cuprindem în dragostea noastră pe toți oamenii fără deosebire; chiar dacă unii nu ar fi binevoitorii noștri; să respectăm principiile Sfintei Evanghelii, ale adevărului, dreptății, păcii și sfinteniei, ș. a. m. d. Cu alte cuvinte, credința noastră este vie, cînd nu păcătuim. Atunci viază în noi Dumnezeu și noi trăim în Dumnezeu. Acel care minte și înșală; acel care trăiește în nelegiuire și beție; acel care iubește cearta și neînțelegerea; acel care este nesupus, în zadar se socotește pe sine de credincios, căci el nu trăiește după credința sa. Numai acela care face voia Tatălui care este în ceruri, acela are credința vie.

c) *Credința noastră trebuie să fie și tare*, adică să credem în învățăturile Sfintei noastre Biserici. Dacă noi sîntem cu adevărat convinși că credința noastră este cea adevărată, aceasta să o și mărturisim și să rămînem statornici în ea.

Acestea sînt cele trei condițiuni principale care trebuie să le împlinescă credința noastră și astfel să ne asigure mîntuirea sufletului nostru.

Din cele spuse pînă acum, am învățat că nu e de ajuns să spunem că avem credință în Dumnezeu, ci aceasta trebuie să o ținem în întregime, să o trăim și să o mărturisim, după cum ne spune Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, zicînd: „*Deci tot cel ce mă va mărturisi pe mine înaintea oamenilor, mărturisi-l voi și eu pe el înaintea Tatălui meu care este în ceruri. Iar cel ce se va lepăda de mine înaintea oamenilor, și eu mă voi lepăda de el înaintea Tatălui meu care este în ceruri*”. (Matei 10, 32—33).

Prot. IULIU MAN

INCĂ CEVA DESPRE CONSTANTIN DIACONOVICI LOGA

de Prof. T. G. BULAT

În numărul 1—2 din anul 1960 al acestei publicațiuni, am dat o știre despre merituosul profesor bănățean C. D. Loga și anume suplica lui către Domnitorul Țării Românești, datînd din 8 septembrie 1842, în care menționa cărțile pe care le-a tipărit, cit și cele pe care le are în manuscris, lucrute, în calitate de „profesor și ca director al școalelor naționale din Banat, unde 37 de ani s-au ostenit pentru luminarea neamului românesc”. El cere o sumă de bani, „acum întru ajutor, să pot răscumpăra cărțile, care acum se tipăresc la Buda: acestea vor fi de folos a se întrebuița și prin școalele Țării Românești” și le dă titlurile. Pentru banii cu care va fi împrumutat, el va da din cărțile pe care le are deja tipărite, pe care, de asemenea, le enumera. După sursele ce le aveam la îndemînă în 1960, ajunsesem la concluzia că bătrînul dascăl se întorsese la casa lui, cu mîna goală. Iar durerea lui ne făcea, odată mai mult, să credem în dezamăgirile ce-nesutesc așa de frecvent bătrînețele, și în special aceea a intelectualilor. Dar aceasta din fericire nu s-a întîmplat cu merituosul dascăl bănățean. Iată ce am aflat nou, în același depoziteazur al Arhivelor Statului din București.

Informați și prudent el se adresa la Eforia Școalelor naționale, înainte de a cere ajutorul Domnitorului, arătînd că a adus cîteva cărți lucrute de dînsul și o roagă, „să binevoiască a lua pe seama școalelor, cîte din cărțile suptînsemnatului se vor socoti folositoare la aceștea așezămînturi publice”. El prezenta „Tilcul Evangheliei: șase svanțici, Epistolariul, cinci svanțici și Pruncii cei părăsiți, un svanțic”. Cererea aceasta poartă data de 14 august 1842. Președintele Eforiei, care era un Cantacuzino, dispune să se facă, „jurnal” prin care să se cumpere 40 exemplare din Tilcul Evangheliei. În aceeași zi comitetul se strînge și dispune să se cumpere acele 40 exemplare de cărți, „spre a numitului încurajare la ostenele sale, în lucrări folositoare Romînilor”. Jurnalul este subscris de C. Cantacuzino și de oameni de înalte preocupări intelectuale: Ioan Eliade și Petre Poenaru.

În aceeași zi se da ordin casierului să plătească, „D.

Const. Loga directorul școalelor românești din granița Impărației Austriei 240 sfanți ce fac lei 540 ...pentru prețu a 40 ecsem. de Tilc. Evanghelii”.

Așa dar, bătrînul dascăl, realizase mai mult decît se-
rase de la Vodă și chiar de la Mitropolie, cum am arătat în
precedentul meu articol. Incurajat de această înțelegătoare
atenție, a Eforii școalelor, el merge mai departe. Intre mate-
rialele pe care le adusese la București și le arătase Eforiei era
„și un hronograf foarte întins despre Istoria Romînilor, lu-
crat de însuși numitul director împreună cu răposatul Șincai
vestitul urzitor al analelor romînești”. De aci constatăm că,
dascălul nostru a fost prieten și cu marele Șincai, ceea ce-i
ridică și mai mult prestigiul de ales intelectual al vremii sale.
Loga vrea să-l publice, iar Eforia înțelege să-i dea tot spri-
jinul, ceea ce-i face mare cinste și prețuire.

Cu un simț practic, în care se simte talentul olteanului
P. Poenaru de a găsi soluții, Eforia propune la 22 septembrie
1842 Domnitorului, care era Alexandru Ghica (aprilie 1834—7
oct. 1842) „să facă din Casa Școalelor un ajutor cu abona-
ment de cincizeci exemplare, în preț de un galben fiecare”.
Se recomanda și chipul cum această sumă să între din nou
în casieria Școalelor. Se punea și clauza ca, dacă autorul nu
va tipări cartea în decurs de un an, din diferite împrejurări,
atunci profesorul Loga va da pentru acei cincizeci de galbeni
cărți „de ale dumnealui și anume cartea intitulată Viața lui
Hristos și Tilcu Evanghelii, cite se vor analoghisi după al lor
preț, socotindu-se adică cea dintîiu în preț de trei sfanți, iar
cea de a doua șase sfanți”. Chestiunea se comunica Domnito-
rului care primește fără nici o reticență, recomandînd în plus,
să se facă propagandă spre abonarea acestei cărți. Iar la 20
octombrie adecă la cîteva zile după plecarea din scaun a
Domnitorului binevoitor Alexandru Ghica, Constantin Loga
primea 50 galbeni împărătești de la Casa școalelor „cu chip
de împrumutare ajutori la tipărirea manuscrisului meu de
Istoria Romînilor hronică” spre satisfacția lui și a noastră,
care, în articolul precedent, îl trimisesem acasă cu mîinile
goale. Din nefericire și din motive pe care nu le cunoaștem
azi, în anul 1845 încă, adică după trecerea a trei ani bătrînul
Loga nu reușise să tipărească Istoria Romînilor. Dar datoria
și-o recunoaște și la 9 ianuarie 1845 aflăm că a trimis pen-
tru acei 50 de galbeni 113 exemplare din Tilcul Evangheliei,
care urmau să fie legate, „cu scoarte de mucava”. Cum, la 31
decembrie, același an 1845, director al Eforii școlilor era
scrupulosul Petre Poenaru, care cunoștea amănuntele acestui
angajament, se încheie un jurnal final. Din acesta se constată
că bătrînul dascăl bănățean își achitase datoria bănească în
chip onorabil, Eforia nu riscase nici o pagubă, iar bărbații de
conștiință și doritori de luminare a neamului, care pertracta-

seră această interesantă problemă culturală, se simțeau — de sigur — cu totul mulțumiți. Ei ar fi fost și mai satisfăcuți, dacă se tipărea însăși hronograful, al cărui manuscris se va păstra — poate — pe undeva, în colțurile Banatului.

A N E X E

I¹⁾

Primit 14 August 842.

Cinstită Eforie a Școalelor naționale!

Supt însemnatul avînd aduse aici vre o citeva cărți din cele lucrate și publicate de dînsul, și dorind a desface din trînsele ca să se poată ajuta și la alte asemenea producții ce au gata a da la lumină face plecată rugăciune cinstitei Eforiei, să bine voiască a lua pe sama școalelor, cite din cărțile supt însemnatului se vor socoti folositoare la acestea așezămînturi publice.

Spre acest sfîrșit subînsemnatul arată aici felurimea acestor cărți cu prețul lor.

Tîlcul Evangheliei: șase svanțici.

Epistolariul cinci svanțici.

Pruncii cei părășiți un svanțic.

In București, 14 August a. 1842.

Umilt serv.

Constantin Loga

directorul școalelor naționale din
Granița Impărăției Austriei.

„să să facă jurnal pentru cumpărătoarea a patruzei de eczemplare din Tîlcul Evangheliei, care acestea să vor împărți după trebuința, și banii ce să vor strînge, rînduri, rînduri vor intra iarăși, în casa școalelor.

K. K.

II²⁾

Jurnal.

Eforia luînd în băgare de seamă adresul ce a dat către aceasta Eforie Dl. Constantin Loga directorul școalelor rumînești din granița Impărăției Austriei prin care adres face rugăciune de a i se cumpăra cu cheltuiala din Casa Școalelor 40 cărți alcătuite de dumnealui și intitulate Tîlcu Evangheliei.

chibzuește că spre a numitului încurajare la ostenele sale în lucrări folositoare Rumînilor, să i se cumpere patruzei de eczemplare, și aceste 40 eczemplare împărțindu-să

1) Arhivele Statului București Ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice. Administrative. No. 2898 an 1842 f. 1.

2) Ibidem, fila 2.

cîte două trei pã la fiecare școală normală se va strînge prețul ce este de fiecare ecemplar cîte șase sfanți, și se vor întoarce la Casa Școalelor de unde se va slobozi și poruncă vremelnicește pentru prețul acestor 40 eczemplare.

Const. Cantacuzino

P. Poenaru

I. Eliade

No. 834

1842 Aug. 14

București.

III³⁾

Ordin se dă casierului, în chipul următor:

„Către Casier No. 703 Aug. 14—842.

După jurnalul Eforii anexat, la 14 August vei slobozi dă în primirea D. Cs. Loga directorul școalelor romînești din granița Impărății Austriei 240 sfanți *ce fac lei (540) cinci sute patru zeci* pentru prețu a 40 ecsem. de Tilc Evanghelii ce s-a cumpărat de la numitu cu 6 sfanți fiecare ecemplar și fiindcă, cărțile arătate au să se împartă pã la județe spre vînzare, suma de lei 540 are să se întoarcă iarăși în casa”.

IV⁴⁾

No. 771 Sept. 22—1842

Prea Înălțate Doamne,

Adunarea și publicarea cit s-ar putea a mai multe manuscrise din cele ce cuprind vre o luminare spre deslușirea Istoriei Romînilor, ar fi una din cele mai folositoare lucrări în sfera îndeletnicirilor care privesc la dezvoltarea aceștii istorii. Un asemenea manuscris, Prea Înălțate Doamne, se află în mîna Dlui Loga directorul școalelor romînești al cordonului milităresc din Banat: acesta este un hrôno-graf foarte întins despre Istoria Romînilor, lucrat de însuși numitul director *împreună cu reposatul Șincai vestitul urzitor al anelelor romînești*. Hronograful începe cu origina Romînilor de la zidirea Romii și tratează faptele lor pînă la luarea Constantino-polului.

Domnul Loga chibzuește a da acum în tipar zisul manuscris: și fiindcă înainte de a dobîndi abonați în număr îndestul pentru acoperirea cheltuelilor tiparului nu are alt mijloc de a înființa aceasta lucrare, Eforia a chibzuit (să dea cu chip de încurajare⁵⁾ să facă din Casa Școalelor la aceasta tipărire un ajutor cu abonament de vînzarea eczemplarelor, în preț de un galben fiecare, și eșind din tipar aceasta carte, să se dea în vînzare acele cincizeci eczemplare, ca să între

³⁾ *Ibidem*, fila 3.

⁴⁾ *Idem*, nr. 2900—1842 fila 2.

⁵⁾ altă mină.

iarăși în Casa Școalelor prețul abonamentului lor. Iar dacă, ne îndeplinindu-se numărul trebuincios de abonați pentru acoperirea cheltuelilor tiparului, sau din vre o altă împrejurare întâmplându-se a se împiedeca această tipărire, cu amânare mai mult de cît un an, atunci Dl Loga să fie dator a da Eforiei pentru acei cincizeci galbeni atîtea eczemplare din celelalte cărți ale dumnealui, și anume cartea intitulată *Viața lui Hristos și Tilcu Evangheliei* cîte se vor analoghisi după al lor preț, socotindu-se adecă cea dintîiu în preț de trei sfanți, iar cea dal doilea șase sfanți.

Aceasta chibzuire Eforia plecat, o spune la înaltă înțelepciunea Mării voastre, ca încuviințindu-se, să bine voiți a da înaltă poruncă de urmare.

V6)

Copie după adresul Cinst. Secretariat al Statului cu No. 2061, anul 1842. luna Octombrie 5, către Logofeția trebilor bisericești.

„Supunîndu-se la cunoștința Mării Sale lui Vodă raportul cu No 2618, ce acest cinstit Departament l-a îndreptat, dimpreună cu cea pă lingă dînsul alăturat al cinstitei Eforii a școalelor atingător de împrumutarea ce chibzuește a să face din casa școalelor Dlui Loga directorul școalelor romînești ale Cordonului milităresc din Banat, în abonamente de cincizeci eczemplare cu preț de un galben fiecare, spre ajutor la tipărirea unui hronograf întins despre istoria Romînilor, Măria sa prin luminată rezoluție ce a bine voit a pune asupra pomenitului raport al aceluî cinstit Departament poruncește cele următoare:

„Primim și către aceasta va deschide Eforia o subscripție atît în orașele București și Craiova, cît și pe la județe, spre abonare pentru aceasta carte; va înscri și pe seama noastră zece trupuri”.

Această luminată rezoluție Secretarul Statului cu cîinste o împărtășește aceluî cinstit Departament, spre a sa știință și cuvincioasa punere la cale, pentru aducerea ei la îndeplinire. (iscălit) Secretarul Statului Cost. Șuțu.

VI7)

Fac cunoscut prin acest fapt înscris pentru 50 galbeni împrătești, ce am primit de la Casa Școalelor, cu chip de împrumutare ajutoriu, la tipărirea manuscrisului meu de Istoria Rumînilor hronică, în abonament de cincizeci exemplare, ca după eșirea la lumină a acestui manuscris, să am să dau la cinstita Eforie cincizeci exemplare. Cînd însă neîmplinindu-se

6) *Ibidem*, fila 4.

7) *Ibidem*, fila 6.

numărul trebuincios de abonați, pentru acoperirea cheltuelilor tiparului, sau din vreo altă împrejurare se va întâmpla a se împedeca aceasta tipărire, cu amânare mai mult decît un an, atunci subscălitul să fiu datoriu a da cinstitei Eforii pentru acești 50 = cincizeci galbeni, atîtea exemplare din celelalte cărți ale mele și anume, cartea intitulată *Viața lui Hs și Tilcul Evangheliei*, cîte se va analoghisi după a lor preț, socotindu-se adeca: cea dintîiu în preț de trei svanți iară cea de al doilea cu șase svanți.

CONSTANTIN D. LOGA

director școalelor naționale din
Granița militărească a Banatului

București
Octombr. 20
(fără an)

VII⁸⁾)

No. 43.

Primit, 9 Ianuarie 1845.

Cinstitei Eforii a Școalelor

Plecat fac cunoscut cinstitei Eforii că, Dl Loga a trimis 113 eczemplare de *Tilcul Evangheliei* pentru acei 50 galbeni, ce i se dedese ca abonație la *Hronica Rumînilor*, dar fiindcă aceste eczemplare sînt foi nelegate și trebuința este a se lega spre a se vinde, am chemat pe Avram Vais legătorul și a lăsat prețul al din urmă cîte lei 2 parale 10, eczemplarul, ca să le lege în scoarte de mucava groasă și uscată îmbrăcată cu hîrtie fețe și la cotor și colțuri să fie cu piele, după cum se coprinde în contractul legătorului.

Aceasta plecat o dau în cunoștința C. Eforii și rog să mi se dea dezlegare de urmare.

Epîstatul Colegiului C. Teodoru.

Rezoluția: „Să se lege acele cărți cu arătatul aici preț, însă dupe un model ce se va depune în cancelarie, și care va trebui să fie bine legat, fiindcă prețul este îndestul, pentru plata acestui lucru”.

No. I.
1845 Ianuarie 8.

IX⁹⁾)

Jurnal

La anul 1842 Aug. 20, slobozindu-se spre ajutor Dlui Loga, directorul școalelor românești din Transilvania (sic) 50 galbeni împărătești, s-a luat înscris de la numitul ca pentru acești bani, să trimița 50 esemplare de *Istoria Românilor*;

⁸⁾ *Ibidem*, fila 13.

⁹⁾ *Ibidem*, fila 17.

pentru aceasta s-a urmat dispozițiile cuprinse în Delu cu No. 293. Dar fiind că numitul, în locul celor 50 exemplare de Istoria Românilor, a trimis 113 exemplare de Tîlcul Evangheliei, Eforia hotărăște cele următoare

113 exemplare de Tîlcul Evangheliei să le vînză cîte lei 17 par. 20 exemplarul care vor prinde lei 1977 pr. 20.

Dintraceștia se scad..... însă 1976 Lei dați D. Loga în 50¹⁰⁾ lei 1575.

Răspunsul legătorului Avram ovreiu dupe dezlegarea No 1352 pentru legatul acestor exemplare pe lei 2 par. 10...254.

Comisionul ce este a se da numai pentru 84 exemplare, fiindcă cele luate se pot da în premii, de la care nu urmează a se scoate zeciuiala 147

1976

Rămîne beneficiu 1.20

Director P. Poenaru

N 1321

1845 Decem. 31.

București.

¹⁰⁾ galbeni.

MANUSCRISELE DIN BIBLIOTECA EPISCOPIEI ARADULUI

de Prot. GH. PERVA

Valoarea manuscriselor e alta decît a cărţilor tipărite. O carte, oricît de veche, se poate reimprima. Un manuscris e un unicat pe care nu l-ar mai putea repeta decît cel trecut în lumea dreptilor. Tipăritura e ceva rigid, impersonal, pe cînd manuscrisul conţine, pe lîngă cele scrise şi ceva din firea, personalitatea autorului sau copistului. Înfloritura bogată sau mai simplă a literelor din titluri sau începutul de capitole, îl vădeşte pe intelectualul acelor vremi, îndrăgit nu numai de fond ci şi de formă. Zetărul nu-şi poate îngădui fantezia care şi-a permis-o compunătorul sau copistul unui manuscris. Dintr-o lucrare scrisă cu mîna se poate deduce incomparabil mai mult decît dintr-o publicaţie. Şi pentru acest motiv merită osteneală răsfoirea vechilor buchii.

Fondul de manuscrise al Episcopiei din Arad nu e prea mare. Abia 142, din care cel mult un sfert au oarecare valoare. Cele mai multe provin de la minăstirea Hodoş—Bodrog şi din fosta bibliotecă a Institutului teologic-pedagogic gr. ort. rom. din Arad strămutată la Centrul eparhial. Războaiele şi evacuarea bibliotecilor însă sînt cei mai mari duşmani ai cărţilor. Totuşi, după felul cu care au fost frunzărite, notate, ba chiar microfilmate unele din aceste manuscrise de către diferiţi cercetători, se pare că e justificată prezenta notiţă.

Ceea ce atrage atenţia de la început în acest fond de manuscrise, e numărul celor scrise în limba slavonă. Unele în format mic 16/10 cm., altele în format mare 32/22 cm., legate în piele, pentru trebuinţele serviciilor religioase. În afară de titlul tradus sau dedus cu aproximaţie din cuprinsul manuscrisului (din lipsă de cunoscători buni ai limbii slavone vechi), nu se poate spune prea mult despre aceste manuscrise.

Vor trebui studiate îndelung şi cu competenţă, căci unele au notiţe de-a-dreptul spectaculoase. Un manuscris de pildă în format mic, de 300 pagini, conţinînd pericope din Faptele Apostolilor şi Evanghelii, are notări cu anii 1542 şi 1593. Un „Tipiki trkvici slujbe” format mare, scris frumos, are notat anul 1589; o Psaltire cu semnătura unuia numit Ion are însemnare cu anul 1625.

Tot aşa de preţioase, interesînd un cerc mai larg de cercetători, sînt manuscrisele înregistrate sub nr. 61, 65 şi 66

provenite din fondul fostului Institut teologic-pedagogic. Toate trei, de Ioan Barac, din care ultimele două se pare că sînt scrise chiar de mîna lui. Iată descrierea lor mai pe larg.

I.

Nr. 61. „*Patimile ceale minunate ale vestitului craiului celui grecesc din Ioaki Odiseus*, scoase după istoriile ceale vechi ale Troadei și în stihuri romînești alcătuite de Ioan Barac translator magistratul din Brașov, septembrie anul 816”¹⁾).

Format 26/24 cm. compactat în carton și pînză de fostul Institut teologic-pedagogic. Titlul scris cu litere mari, groase imitație de tipar. Scris cirilic cu cerneală neagră, avînd corecturi de la prima mînă. Numere vechi de bibliotecă: 3577; 3954 de la fostul Institut teologic-pedagogic. Hîrtie groasă, aspră, de culoare cenușie-albăstrie. După pagina de frontispiciu, urmează o filă goală. Paginație originală de la 1—294, plus o filă cu text care pe ambele pagini are numărul 276. Textul fiecărei pagini e încadrat de un patrulator de 23/16 cm., tras cu creionul pe primele 8 pagini, apoi cu cerneală. Pe prima pagină sus stă scris cu literă mai mare: „Cuvînt înainte”. Apoi urmează pe 24 linii trase orizontal tot cu creionul, textul din care redăm începutul și sfîrșitul:

„De multe feluri easte folosul care îl poate căștiga tinerețea cea osîrguitoare și iubitoare de măestriile ceale bune din citirea stihurilor poieticești. Aceasta s-au dovedit mai întii de la poeziile ceale vechi grecești care au fost începutul tuturor minunatelor măestrii poieticești, după care au urmat cea latinească care de către romani și pînă în ziua de astăzi din gurile nației sale fireașce, frumos și neîncetat mai pre sus se cîntă, de cît într-alte limbi străine: și fieșce care nație întru atîta își răsfată idiotismurile limbei sale gramaticeaște și ritoriceaște încît toată desfătarea și bucuria își întemeiază într-aceasta răsuflînd tot omul, atunci din lucrurile sale ceale de iubeașce. Poezia slujeașce la cuvîntările istoriilor care au lipsă de florile ceale mai frumoase feața zugrăvitoare, la altifele, și la luciul duhului cuvintelor, prin care se împodobesc istoriile, cuvintele și laudele vredniciile per-

¹⁾ Manuscrisele prezentate au fost transcrise sau trimise de autor pentru profesorul Alexandru Gavra de la Institutul pedagogic și teologic din Arad, care trudea la temeluirea unei edituri romînești cu un vast program editorial, gînduri care îl frămîntaseră cu trei decenii în urmă și pe Tichindeal. Alexandru Gavra începe activitatea cu Hronica lui Șincai ce apare la Buda în 1844, o continuă cu Monumentul Șincai—Clainian și o sfîrșește, din lipsa sprijinului pe care-l solicita mereu, cu interesantul său Lexicon. (N. R.).

soanelor, de care să vorbească. Mai virtos poezia adaugă ajutor cuvîntătorii, înalță spunerea afară a cugetului și răspică auzul spre poftă... Iară mai ales din istoria idolilor creștinu poate lua pildă moralicească văzînd cum datoru era ei în legea lor; ca așa să păzască și ei cu toată rîvna legea sa cea creștinească, ce se întemeiază în credință, în dragoste, și în nădejde, prin care să-și câștige bună norocire și fericire. Deosebit din datoria aceasta să învață vitejia și credința pentru patrie carea tuturor patrioților spre urmare o hărăzesc".

Textul versificat al manuscrisului este împărțit în 15 părți, fiecare capitol fiind precedat de un text explicator în proză.

Manuscrisul se încheie cu o listă conținînd „Cuvintele ceale necunoscute din Odiseus”, aranjate în felul următor:

<i>Cuvîntul</i>	<i>Foaia</i>	<i>Rîndul</i>
Răsfăț	1	16
Idiotismurile	1	17
Alțițele	2	3

De tot sînt înșirate 112 cuvinte necunoscute, dar fără să le dea explicația.

Manuscrisul se păstrează în bune condițiuni. Nu indică numele copistului, nu are nici însemnări sau adăugiri, în afară de corecturile ortografice ale copistului.

II.

Nr. 66. — „*Intăiul corabiaru* carele au scornit corabia pre mare și cu îndrăzneală au trecut marea la Melida ce o au iubit-o din vie pre nevăzute.

În stihuri alcătuită de Ioan Barac magistru translator al Brașovului. 1 a avg. 1828".

Formatul manuscrisului este 26/21, compactat în carton și pînză de către fostul Institut teologic-pedagogic din Arad. Titlul scris cu litere mari, groase. Cerneala neagră. Numere vechi de bibliotecă 3955; 3983; 2303 și 3584 precum și sigiliul: „Biblioteca Institutului Teol. Pedag. gr. or. rom. Arad”, avînd ca stemă o carte deschisă. Hîrtia este albă-gălbuie, groasă și aspră. Înaintea paginii frontale are o pagină cu 12 cuvinte, probabil necunoscute în text de vreme ce în dreptul lor le dă explicația, ca de exemplu: „Stinci”=„kő” (pe ungurește: piatră) „Posuri”=„oltvány” (pe ungurește: altoire) etc.

După pagina cu titlul urmează o pagină cu următoarele versuri: „Albina din floare miare sugă după a sa plăcere. Iar paiangenul venin. Nu urma lui și nu face ca paiangenul, de-ți place să fii îndulcit deplin”. Din nou apoi două foi cu 24, respective, 25 cuvinte necunoscute, cu indicarea foii și a rîndului, dar neexplicate ca și la manuscrisul anterior. (Ex. amoretat, hazne, hărăzesc... scorbuos, meterez, tovarăși).

La fel și aici există un „Cuvînt înainte”, pe două pagini, premers de o filă tăiată cu foarfeca, pe care probabil au fost scrise tot niște versuri, de vreme ce pe porțiunea care a rămas la cotorul manuscrisului din fila amputată se pot citi frînturi de cuvinte cu aceeași terminație, adică rimate, ca de ex. . . . una . . . na . . . cerea . . . varea . . . satul . . . tul . . .”

„Cuvîntul înainte” începe cu versurile: „Mai odihnește-te cea de cîmp cîmpoaie! Prin care plugarii inimile-și moaie Căroră pîn'acuma le-am cînta' viața. Și năravurile cu de dimineața . . .”

Textul versificat al „Intăiului corăbiariu” scris pe pagina 1—44, este împărțit în patru părți despărțite prin cîte 5 semne hașurate. Manuscrisul mai are încă 4 pagini detașate, cu conținut diferit, însă cu același scris.

Lucrarea se păstrează în bune condițiuni. Nu are însemnări.

III.

Nr. 65. — „*Graiuri moralecești* într-o istorioară a unei Loreti, din scrisorile lui Marmontel scoasă și acum înția oară alcătuită de Ioan Barac magistru translatoru al Brașovului 1828”. Format 22/15, nebroșat în 45 coli îndoite în două, numerotate de la 1—86, hîrtie groasă, aspră, de culoare cenușie-albastră. Scris cirilic, cu cerneală neagră. Are numere vechi de bibliotecă: 3965; 29 și sigiliul: „Biblioteca Institutului teol. ped. gr. or. romîn din Arad”. Foile 28 și 29 nu sînt în aceeași coală, deoarece copistul a tăiat foaia 29, probabil cu greșeli și a înlocuit-o cu alta identică dar fără corectură.

Pe pagina a doua a colii pe care e scris titlul manuscrisului anterior, sînt însemnate cuvinte necunoscute, unele cu explicarea în limba maghiară ca de exemplu:

Hărăzesc = ajánlom; mă hărăzesc = ajálom magam.

Ursuz = magának való (greșit tradus, deoarece corect ar fi „magába zárkozott”).

Pe foaia a doua a acestei coli, care servește drept scoarță la manuscris, este anulat de copist sau autor textul întregii pagini care începe: „S'au ascuns undeva bine la un loc mai depărtat . . .”

După „Cuvînt înainte către cetitori”, în care Ioan Barac își exprimă nădejdea că cele întru ce s-a „îndatorat, vor fi apreciate, urmează o adresare către muză în 36 rînduri. Textul „Graiurilor moralecești” care începe cu versetul: „In Franța odinioară . . .” este o traducere versificată din multele lucrări morale („Contes moraux”, „Nouveaux contes moraux”, „Memoires d'un pèrre . . .”) ale scriitorului și clericului fost profesor de seminar Jean Francois Marmontel (1723—1799).

CRONICA BISERICĂSĂ INTERNĂ ȘI EXTERNĂ

CONGRESUL MONDIAL PENTRU DEZARMARE GENERALĂ ȘI PACE DE LA MOSCOVA

Consecvenți hotărârii de a apăra pacea, conștiinți de răspunderea pe care fiecare o are pentru viața, progresul și fericirea întregii lumi, oamenii de bine de pretutindeni și-au unit din nou glasurile împotriva tuturor unelților acelora care doresc distrugere și moarte.

2.800 de participanți dintre care 2.469 delegați, oaspeți și observatori din 121 țări, reprezentând cele mai diferite rase, națiuni, clase sociale și profesii, convingeri politice și religioase s-au întrunit la Moscova, în Palatul Congreselor din Kremlin, între 9—14 iulie a. c., pentru a încredința odată mai mult popoarele că prin lupta dîră, dorința lor milenară de pace poate fi și trebuie realizată.

La Congres au participat 340 lucrători științifici și din învățămînt, 105 ziaristi, 170 juriști, 123 lucrători medico-sanitari, 100 scriitori, 88 oameni de artă, 142 studenți, 57 slujitori ai cultelor, 166 muncitori, 48 țărani, 76 comercianți, industriași și mari proprietari funciari, ceilalți participanți au fost specialiști în tehnică, economiști, militari, gospodine, etc. Convocat din inițiativa Consiliului Mondial al Păcii, pe baze care permit participarea tuturor organizațiilor și persoanelor ce se pronunță pentru pace, Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace, se bucură de adeziunea celor mai largi cercuri ale opiniei publice, trăsătura sa principală fiind caracterul larg reprezentativ.

La nici unul din congresele pentru pace de pînă acum, n-au fost reprezentate atîtea organizații diferite ca la acesta. Dintre acestea amintim Consiliul Mondial al Păcii și toate comitetele naționale pentru apărarea păcii; Consiliul pe întreaga Japonie pentru interzicerea armei atomice și cu hidrogen; Conferința latino-americană pentru apărarea suveranității naționale, a independenței economice și a păcii; Federația sindicală mondială; Federația Democrată Internațională a Femeilor; Uniunea oamenilor muncii din întreaga Africă; Conferința creștină pentru pace; Comitetul celor 100 din Anglia de sub conducerea lui Bertrand Russel; Comitetul Internațional de Cruce Roșie; Mișcarea internațională pentru o federație mondială; Organizația internațională a muncii; diferite grupuri naționale ale Internaționalei adversarilor războiului; diferite organizații naționale ale Frăției internaționale a concordiei, și multe altele.

Delegații mari și reprezentative au venit din S.U.A. — 190 persoane; Brazilia — 174; Marea Britanie — 142; India — 130; Franța — 118; Italia — 105; Japonia — 104; U.R.S.S. — 101; Argentina — 75; Canada — 54; Mexic — 53; etc.

Din delegația Republicii Populare Române, condusă de acad. Mihail Ralea, Președintele Comitetului național pentru apărarea păcii, membru în Biroul Consiliului Mondial al Păcii, au făcut parte: I. P. S. Mitropolit Dr. Justin Moiescu, pictorul Corneliu Baba, artist al poporului, acad. Geo Bogza, Silviu Brucan ziarist, Eroul Muncii Socialiste Dumitru Tudose, președintele Gospodăriei Agricole Colective din Stoicânești, Ion Pas președintele Comitetului de Radiodifuziune și Televiziune, Sanda Rangheț, secretarul Comitetului național pentru apărarea păcii din R. P. Română, Eroul Muncii Socialiste Ștefan Tripșa, maistru oțelar la Combinatul Siderurgic Hunedoara, ș. a.

Comitetul internațional de pregătire a Congresului în ședința din 7 iulie a stabilit programul de lucru, căutând totodată ca în prezidiu să fie reprezentate toate țările și organizațiile care luptă pentru pace.

Astfel între membrii prezidiului se află fruntași ai vieții publice — John Bernal președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și a întregii Rusii, Eugenie Cotton, Pierre Cot (Franța) Rameșvari Nehru (India) dna Subandrio (Indonezia) Ilya Ehrenburg, Alexandr Korneiciuk scriitorii sovietici, ș. a.

Din partea R. P. Române au fost aleși în prezidiu acad. Mihail Ralea și scriitorul Ion Pas.

Lucrările Congresului s-au desfășurat pe următoarele comisii: dezarmarea și problemele ei politice și tehnice; consecințele economice ale dezarmării; dezarmarea și independența națională; dezarmarea și problemele dreptului culturii, moralei și altele.

S-au organizat de asemenea întâlniri, pe grupuri de profesii, între membri ai parlamentelor, între conducătorii sindicali, între reprezentanții organizațiilor de tineret, între medici, juriști, oameni de știință, de artă, de literă, etc.

În cadrul întâlnirilor pe profesii în orașul Zagorsk între zidurile uneia dintre cele mai vechi mănăstiri rusești a avut loc o întâlnire a reprezentanților diferitelor biserici și uniuni religioase, care au participat la Congres. La convorbiri au participat reprezentanți ai Bisericilor din Uniunea Sovietică, Anglia, Franța, R. P. Română, R. P. Bulgară, R. P. Mongolă, R. F. Germană, Republica Mali, Senegal, Ghana și din alte țări.

În comunicatul adoptat la întâlnire se spune că, „dezarmarea generală, totală și controlată e o necesitate imperioasă a timpului nostru”.

În discuțiile purtate în cadrul comisiilor și subcomisiilor de lucru, s-a arătat că dezarmarea nu prezintă cît de cît complicații în legătură cu trecerea de la producția de război la producția de pace. S-a arătat de asemenea importanța creării de zone denuclearizate în diferite regiuni ale lumii, lichidarea alianțelor și bazelor militare, retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor țări, încetarea amestecului străin în treburile interne ale altor țări, trecerea resurselor din domeniile militare în scopuri sociale și publice, ca de exemplu construcția de școli, de instituții de cultură, asistență socială, etc.

De asemenea s-a recunoscut legătura indisolubilă dintre lupta pentru eliberarea națională și lupta pentru dezarmare și pace.

Luînd cuvîntul în cadrul comisiei care s-a ocupat de aspectele morale, culturale, medicale și juridice ale problemei dezarmării I. P. S. Mitropolit Dr. Justin Moisescu, după ce a adus salutul Bisericii Ortodoxe Romîne participanților la Congres, a condamnat războiul atomic, arătînd că oamenii trebuie să se opună din toate puterile declanșării războiului. Între altele I. P. S. Sa a spus: „Sînt desigur unele deosebiri între noi, participanții la Congres. Pe toți însă ne unește hotărîrea neclintită de a apăra pacea”.

Intr-adevăr cu toată diversitatea de profesii, preocupări, concepții, pe participanți i-a unit ideia necesității de a salva omenirea de catastrofa unui război atomic și înfăptuirii năzuinței tuturor popoarelor, dezarmarea generală și totală.

În Mesajul Congresului către popoarele lumii se spune lămurit: „Sarcina noastră principală și urgentă este de a obține ca guvernele să încheie un tratat cu privire la dezarmarea generală și totală, sub control internațional riguros”. „Forțele păcii sînt acelea care trebuie să dea exemplu în statornicirea unei mai bune înțelegeri și lichidarea neîncrederii reciproce”.

Congresul mondial a arătat că forțele păcii și progresului sînt uriașe și cresc continuu, iar prin luptă unită și organizată pacea va învinge războiul.

Insemnătatea deosebită a acestui Congres a subliniat-o lămurit șeful guvernului sovietic N. S. Hrușciov în cadrul ședinței din 10 iulie, arătînd că mișcarea mondială a partizanilor păcii, diferitele organizații ale luptătorilor pentru pace aduc o mare contribuție la cauza nobilă a păcii.

Prin amploarea și caracterul său reprezentativ, prin țelurile pe care și le propune, Congresul constituie una din cele mai importante întîlniri care au avut loc pînă acum în cadrul mișcării mondiale pentru pace.

Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace a dat prilej bisericilor creștine ca împotriva tuturor celor ce răstălmăcînd cuvintele Sfintei Scripturi seamănă vrajbă între

oameni, să arate că religia creștină e religia iubirii și păcii. Pentru aceasta și urmînd întru totul cuvintele Mîntuitorului „Pace să aveți între voi!” (Mc. 9, 50). Biserica va continua să lupte fără preget alături de toți cei ce vreau pacea, binele și progresul lumii.

BISERICA ORTODOXA ROMÎNA VA SPRIJINI TOATE ACȚIUNILE MENITE SĂ INLATURE PRIMEJDIA CARE AMENINȚA PACEA

În întîmpinarea Adunării reprezentanților mișcării pentru dezarmare generală și pace de la Moscova, în toată lumea au avut loc numeroase manifestări și adunări la care participanții păcii, oameni de știință și cultură, reprezentanți ai cultelor, muncitori și țărani și-au manifestat dorința și hotărîrea de a lupta și apăra pacea.

În țara noastră, reprezentanții mișcării pentru apărarea păcii s-au întrunit în Palatul Marii Adunări Naționale, la 8 iunie a. c. Au participat peste 800 de delegați și invitați din toată țara. În cadrul acestei adunări, au fost prezentate expuneri despre politica de pace a poporului român, relevîndu-se totodată activitatea mișcării pentru pace din R. P. Romînă. Cu această ocazie au luat cuvîntul numeroși oameni de cultură și știință, reprezentanții cultelor, muncitori, funcționari, etc., exprimîndu-și adevărată dorință pentru convocarea Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace.

În numele Bisericii Ortodoxe Romîne, *Prea Fericitul Patriarh Justinian Marina*, a spus:

„În numele Bisericii Ortodoxe Romîne salut cu deosebită bucurie această măreață Adunare a reprezentanților mișcării pentru pace, care exprimă dorința fierbinte și hotărîrea fermă a poporului român de a sluji marea cauză a făuririi unei lumi a păcii.

Prezența Bisericii Ortodoxe Romîne alături de întregul nostru popor și alături de toate popoarele iubitoare de pace, în acțiunile hotărîte ale mișcării mondiale pentru apărarea păcii, precum și aportul pe care ea l-a adus în aceste acțiuni nobile, sînt cunoscute și ele s-au bucurat de înalta prețuire a conducătorilor Republicii Populare Romîne și a poporului nostru. Ca și alte Biserici Ortodoxe din lume, biserica noastră este conștientă de faptul că nici o biserică creștină — mai mult chiar: nici o religie de pe pămînt — nu poate alege o altă cale decît calea slujirii păcii, dragostei și înțelegerii între oameni.

„Mergînd cu hotărîre pe această cale, Biserica Ortodoxă Romînă a slujit cauza sfîntă a păcii și pe plan extern în toate împrejurările. În acest sens țin să amintesc Adunării reprezentanților mișcării pentru pace, că în urmă cu cîteva zile în cadrul convorbirilor pe care le-am avut la București cu Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și a toată Ru-

sia, am discutat amănunțit îndatoririle și perspectivele bisericilor noastre față de îngrijorătoarea situație internațională actuală, tocmai în spiritul răspunderii noastre de creștini pentru soarta lumii și a oamenilor.

„Conștientă de răspunderea ce-i revine, Biserica Ortodoxă Română nu va înceta să sprijine și în viitor toate acțiunile menite să înlăture amenințările ce planează în prezent asupra lumii, să elimine din viața omenirii războaiele, cu întreg cortegiul lor de suferințe și distrugeri de bunuri materiale și spirituale, să asigure tuturor popoarelor o pace reală, în care să domnească înalte idealuri morale de dragoste, libertate, dreptate și frăție.

„Rog pe solii mișcării pentru pace din Republica Populară Română, care vor duce în marele sobor al păcii ce se va ține la Moscova mesajul voinței de pace al poporului nostru, să nu uite a aminti acolo că Biserica Ortodoxă Română este alături de întregul popor român în lupta sa hotărâtă pentru dezarmare, pentru pace și înțelegere între popoare. Să dea glas și convingerii noastre nestrămutate că forțele păcii vor triumfa asupra forțelor războiului”. (I. o.)

MANIFESTARI PENTRU APĂRAREA PACII

De la un capăt la altul al țării, s-au desfășurat în cursul lunii mai și iunie a. c., adunări orășenești, raionale și regionale ale mișcării pentru pace întru întîmpinarea Congresului mondial pentru dezarmare generală și pace de la Moscova din 9—14 iulie a. c. Cu acest prilej, au fost prezentate acțiunile întreprinse de către partizanii păcii din țara noastră și hotărîrea fermă a poporului român de a lupta pentru apărarea Păcii. Au luat cuvîntul numeroși oameni de știință și cultură, reprezentanți ai cultelor, muncitori, țărani colectiviști, funcționari, etc., care au subliniat contribuția Republicii Populare Romîne în lupta pentru apărarea păcii, precum și adeziunea pentru Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace de la Moscova.

Cu prilejul Adunării reprezentanților mișcării pentru pace din regiunea Banat, care s-a ținut la Timișoara, în numele Bisericii Ortodoxe Romîne, a luat cuvîntul I. P. Sf. Sa Mitropolit Nicolae.

În cadrul adunărilor mișcării pentru pace care s-au ținut în toată țara, au fost alese noile comitete raionale, orășenești și regionale de luptă pentru pace, printre cei aleși fiind și reprezentanți ai cultelor. Astfel din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișorii și Caransebeșului au fost aleși în aceste comitete un număr de 16 clerici. (I. o.)

VIZITA PEA FERICITULUI ALEXEI, PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI A ÎNTREGII RUSII, LA BUCUREȘTI

Joi, 31 mai a. c., la invitația Prea Fericitului Patriarh

Justinian, a sosit în Capitală Prea Fericitul Alexei Patriarhul Moscovei și a întregii Rusii, însoțit de ierarhi și preoți ai Bisericii Ortodoxe Ruse, întâmpinați fiind pe aeroportul Băneasa de Prea Fericitul Patriarh Justinian însoțit de chiriarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, de Dl Dumitru Dogaru secretar general al Departamentului Cultelor și de G. E. Cebotariov, consilier al Ambasadei Uniunii Sovietice la București.

În timpul vizitei, Prea Fericitul Patriarh Alexei a avut consfătuiri cu Prea Fericitul Patriarh Justinian și cu membrii Sfântului Sinod, semnându-se un comunicat în care se reafirmă unitatea de vederi a celor două Biserici surori privind problemele de interes general ortodox și îndatoririle tuturor creștinilor pentru păstrarea păcii, înfăptuirea dezarmării generale și totale, încetarea experiențelor atomice, pentru consolidarea prieteniei și colaborării între popoare.

În dimineața zilei de sâmbătă 2 iunie, Prea Fericitul Patriarh Alexei și suita sa, a fost primit de Președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Române Dl Ion Gheorghe Maurer. Au participat Dnii Emil Bodnăraș, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Corneliu Mănescu ministru al Afacerilor Externe, Dumitru Dogaru secretar general al Departamentului Cultelor, iar din partea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Justinian I. P. S. Sa Justin mitropolitul Moldovei și Sucevei, I. P. S. Sa Firmilian mitropolitul Olteniei, I. P. S. Sa Nicolae mitropolitul Banatului, P. S. episcopi Antim și Teoctist, vicari patriarhali, academicianul profesor Dr. N. Gh. Lupu membru al Consiliului Național Bisericesc, I. K. Jegalin ambasadorul Uniunii Sovietice la București.

Cu această ocazie, Președintele Consiliului de Miniștri Dl Ion Gheorghe Maurer a înmănat Prea Fericitului Patriarh Alexei, ordinul „Steaua Republicii Populare Române” clasa I-a, conferit de Consiliul de Stat al R. P. Române.

În cursul aceleiași dimineți, Prea Fericitul Alexei a depus la cimitirul Ghencea din Capitală o coroană de flori la mormântul Dr. Petru Groza, rostindu-se și o rugăciune. La solemnități au participat Prea Fericitul Patriarh Justinian, ierarhi și preoți ai Bisericilor Ortodoxe Ruse și Române și reprezentanți ai Guvernului.

Secretarul general al Departamentului Cultelor Dl Dumitru Dogaru a oferit la restaurantul Athenée Palace o masă în cinstea Prea Fericitului Alexei și a însoțitorilor săi, la care au luat parte Prea Fericitul Justinian, membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, șefi ai cultelor din R. P. Română, prof. M. Ghelmegeanu, alte personalități, D. K. Zvonkov, prim secretar și A. M. Alexeev, secretar al Ambasadei U.R.S.S. la București.

În cinstea oaspeților, Prea Fericitul Patriarh Justinian a oferit duminică 3 iunie o masă la care au luat parte membrii

Sfintului Sinod, șefi ai cultelor din R. P. Română, dl D. Dogaru secretar general al Departamentului Cultelor, personalități oficiale și reprezentanți al Ambasadei U.R.S.S. la București. Seara, oaspeții au asistat la Patriarhie, la un concert religios, dat în cinstea lor.

Luni la amiază, Prea Fericitul Patriarh Alexei și-a încheiat vizita făcută în Capitală. La plecare, înalții oaspeți au fost conduși de Prea Fericitul Patriarh Justinian, de chiriarhi, de preoțimea ortodoxă română din București, de reprezentanți ai Guvernului și ai Ambasadei Sovietice la București. (l. o.)

VIZITA EMINENȚEI SALE ȘEF RABINULUI MOSES ROSEN IN S. U. A.

Eminența Sa dl dr. Moses Rosen, șef rabin al cultului mozaic din R. P. Română, s-a înapoiat în țară din vizita pe care a făcut-o în S.U.A. și în întreaga Americă, ca răspuns la invitarea făcută de universitatea Ieshiva University din New York, unde a ținut o serie de prelegeri.

Intîmpinat cu multă căldură de coreligionari și apreciat pentru erudiție și elocvență, prezența Eminenței Sale în S.U.A. a prilejuit recepții ce au avut loc la Legația R. P. Română din Washington, la Ieshiva University și la alte instituții.

Primarul orașului New York a dat o proclamație ocazionată de vizita ce i-a făcut, iar primarul orașului San Francisco i-a oferit în dar cheia orașului.

În cuvîntările rostite în cadrul vizitelor făcute coreligionarilor și cu alte ocazii, Eminența Sa a restabilit adevărul în privința libertăților religioase din R. P. Română și a dus mesajul păcii și înfrățirii între popoare.

„Am impresia — a spus Eminența Sa — că munca ce am desfășurat-o aici, a dat roade... O perdea de confuzii și dezinformări a fost sfîșiată. Pretutindeni masele populare au înțeles imediat mesajul prieteniei pe care l-am adus și m-au copleșit cu entuziasmul pe care l-au manifestat pentru cauza păcii între popoare. Oamenii simpli din toate țările doresc o pace durabilă care să-i ferească de primejdii și să le dea putința să-și construiască o viață mai bună... O conviețuire prin „echilibrul spaimei” nu poate reprezenta năzuința spre o pace a omenirii din toate veacurile. Numai viziunea profetică a epocii în care se va stabili un „echilibru al eticii” în care vor dispărea toate lăcomiile, în care nu va mai exista ură între oameni și noroade, aduce în fața noastră idealul pentru care luptă întreaga omenire: *pacea*”. (l. o.)

ȘAIZECI DE ANI DE LA HIROTONIREA PREA FERICITULUI PATRIARH ALEXEI

Prea Fericitul Alexei, patriarh al Moscovei și a întregii

Rusii, la începutul anului 1962 a împlinit 60 de ani de bogată păstorire și 17 ani de la întronizarea ca patriarh.

Festivitățile prilejuite de aceste fericite evenimente, s-au desfășurat în Palatul Sfintei Patriarhii din Moscova la 25 februarie, ziua Sfintului Alexei Taumaturgul.

Biserica Ortodoxă de pretutindeni a împărtășit bucuria Bisericii Ortodoxe Ruse înălțînd rugi fierbinți pentru sănătatea Prea Fericitului Patriarh Alexei. (P. I.)

HIROTONIRI ȘI DISTINCȚII ÎN BISERICA RUSA

Prea Sfințitul Manuil al Kuibîșevului a fost învrednicit cu demnitatea de mitropolit, pentru merite deosebite, în ziua de 25 februarie a. c.

Cu același rang a fost investit și Prea Sfinția Sa Antonie al Stavropolului.

Prea Sfinția Sa Nicolae arhiepiscop al Riazanului și Prea Sfinția Sa Varlaam, arhiepiscop al Minskului, au fost distinși și cu purtarea crucii pe culion.

Prea Sfinția Sa Ioan, episcop al Pscovskului, a fost înălțat la rangul de arhiepiscop, iar I. P. C. vicar al eparhiei Leningrad a fost investit ca episcop de Lujsk. (P. I.)

INCETAREA DIN VIAȚA A EPISCOPULUI ORTODOX VASILE AL PEKINGULUI

La 3 ianuarie 1962 a încetat din viață episcopul ortodox Vasile al Pekingului, în vîrstă de 74 ani. Chinez, a păstorit cu vrednicie credincioșii creștini ortodocși din eparhia Peking, cărora le-a imprimat în suflete conștiința și demnitatea creștină ortodoxă. (P. I.)

CONGRES DE ARHEOLOGIE CREȘTINĂ

Între 23 și 30 septembrie s-au desfășurat la Ravenna în Italia lucrările celui de al VI-lea Congres de arheologie creștină. Tema principală a acestui Congres a fost „Orbis Christianus Antiquus” care a cuprins problemele legate de viața Bisericii primare în totalitatea ei.

Congresul anterior s-a ținut în 1954 la Aix-en-Provence.

VEȘTI DESPRE ECUMENIȘTI

Reprimirea Bisericii Ortodoxe Române în cadrul Consiliului ecumenist al bisericilor de la Geneva, la congresul al 3-lea de la Delhi—India, în noiembrie 1961, atrage firește atenție asupra activității acestui consiliu, care numără de prezent ca membri 199 de biserici și confesiuni locale, cuprinzînd la 350 milioane de credincioși.

Dacă la Delhi au fost primite în total ca membre noi 21 de biserici, apoi altele două și-au anunțat plecarea. E

vorba de Biserica reformată olandeză din Uniunea Sud-Africană și Biserica reformată din Transvaal, care pentru motive de discriminare rasială necreștină au părăsit Consiliul ecumenist al bisericilor fiind de acord cu teza stăpînitorilor Sud-africani despre „apartheid” pe care îl aplică și creștinilor de culoare, socotindu-i nevrednici de a sta la altarul creștin alături de creștinii albi. Ei nu se mai gîndesc la îndrumarea dată de Mîntuitorul și de sf. Apostol Pavel.

De altă parte însă și-au cerut înscrierea în Consiliul ecumenist: Biserica moraviană din Africa de Sud, Biserica presbiteriană din Trinidad, Biserica evanghelică din Caledonia-Oceania, Biserica unită evanghelică din Rhodesia—Africa și penticostaliștii din Chile. (M. Ș.).

DESPRE AFRICA CREȘTINĂ

Guvernatorul Nigeriei de Răsărit, F. A. Ibiām, unul din cei șase președinți ai consiliului ecumenist al Bisericilor de la Geneva, aleși la Congresul de la New Delhi din noiembrie 1961, s-a ocupat recent într-un articol cu problema africană și cu rolul misiunii creștine printre africani, intitulat: „Ce se întîmplă în Africa?” Pornind de la faptul fugii în Egipt a Fecioarei Maria cu pruncul Iisus, F. Ibiām trage concluzia pentru succesul misiunii creștine printre africani. Dar albi care au ocupat teritoriul și l-au împărțit în colonii, au trădat prin aceasta principiile misiunii creștine, ei urmărind mai ales exploatarea bogățiilor locale și sărăcirea băștinașilor subjugăți, așa că acum încă peste 100 de milioane din ei nu știu carte. Iar creștinismul și misiunea erau pentru mulți un simplu paravan, de acoperire a exploatării. Aceasta au simțit-o de mult cei înrobiți. Dacă activitatea unui misionar creștin era în principiu primită cu deosebită atenție, apoi atitudinile multor misionari albi au trezit neîncredere adîncă, mai ales cînd aceștia aparțineau unei puteri colonialiste. Din cauza aceasta localnicii dădeau precădere unor misionari de culoare și din mediul lor, indiferent de caracterul confesiunii lor. Așa au renăscut și multe religii locale animiste și felișiste. Odată însă cu proclamarea multor state africane independente au luat ființă și Biserici evanghelice locale, în care conducerea a fost preluată de localnici. Aceștia apoi au încercat în 1960 constituirea unei Federații a confesiunilor evanghelice și în acest sens au dus tratative cu delegații Consiliului ecumenist al Bisericilor de la Geneva. În acest sens s-au înălțat și rugăciuni comune de unificare în iulie 1961. De altă parte aceste Biserici evanghelice africane au fost vizitate și de trimișii Mișcării creștine pentru pace de la Praga, spre a participa și la lucrările acesteia, care luptă contra colonialismului și pentru independența tuturor popoarelor africane, pentru că nu toți albi au fost colonialiști, ci numai cei

apusei. În aceste împrejurări se pregătește pentru ianuarie 1963 conferința panafricană a bisericilor evanghelice, pentru a realiza nu numai o înfrățire de acțiune ci și a face față propagandei active mohamedane. (Krestanska Revue 2, Praha 1962). (M. Ș.)

23

IN LOCUL TRADIȚIONALELOR CINTARI BISERICEȘTI

Pastorul german Pellens de la biserica Sf. Paul din Hamburg, a înlocuit orga cu jazzul iar corul trebuia să interpreteze frumosele cîntări bisericești, în ritmul dansurilor moderne. În portul Rotterdam, pastorul olandez Julius, organizează reprezentații religioase în care i se dă înțietate muzicii de dans, iar călugărița Gabrielle de la o mănăstire de lângă Bruxelles, a înlocuit muzica religioasă cu ritmica trepidantului twist. Acestea vor fi imprimate pe discuri, ce se vor pune în vânzare în ediții de masă.

PASTORUL METODIST EDVIN DESPRE ORORILE DIN ANGOLA

În rîndurile slujitorilor credinței creștine din Apus, se numără și destule persoane care au luat o atitudine ostilă față de mișcarea de eliberare a popoarelor, atitudine potrivnică învățăturilor bisericii. Sînt cunoscute acțiunile acestora în Cuba, Ghana, Guineea, Mali, etc. Se fac însă auzite din ce în ce mai mult și glasurile acelora care propovăduind adevărata credință, sînt alături de năzuințele popoarelor asuprite de colonialiști.

Pastorul metodist american Edwin Le Master care a activat timp de 9 ani ca misionar în colonia portugheză Angola, a publicat un articol în revista The Saturday Evening Post, în care descrie ororile săvîrșite de colonialiști împotriva negrilor băștinași.

În disprețul celui mai elementar simț de umanitate — remarcă autorul articolului — negrii sînt exploatați sîngeros de portughezi, sînt svîrlîți în închisori și brutalizați în toate împrejurările. Nu li se îngăduie să dețină terenuri arabile, plătesc impozite pentru că sînt negri, nu li se acordă dreptul la asistență medicală, nu pot părăsi localitatea și sînt supuși la munci forțate.

Pastorul Edwin, în numele credinței, detestă ororile și își exprimă convingerea că lupta angolezilor pentru o viață mai omenească pentru libertate și dreptate va învinge și că aceia care au sfidat poruncile evanghelice în numele cărora au pătruns aici, înlocuindu-le apoi cu exploatarea și cruzimea, vor înțelege acum principiile creștinismului și le vor îndeplini în duhul ei.

VIAȚA BISERICEAȘCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI

HIROTONIRE

La cererea Vicariatului ortodox sîrb din Banat, I.P.S. Sa Părintele Mitropolit Nicolae a hirotonit în Catedrala mitropolitană din Timișoara pe următorii candidați la preoție, sîrbi: în ziua de 11 iunie a. c. pe Radenco Stoicovici absolvent al Seminarului teologic ortodox sîrb din Timișoara, întru diacon, iar în ziua următoare întru preot duhovnic, pentru parohia Pojejena de Sus, raionul Moldova Nouă. În aceeași zi, a fost hirotonit Raici Ștefan absolvent al Seminarului teologic ortodox sîrb din Timișoara întru diacon și în ziua de 13 a. c. întru preot duhovnic pentru parohia Turnu, raionul Arad. În aceeași zi a fost hirotonit Nicolae Radivoievici, absolvent al Seminarului ortodox sîrb din Timișoara întru diacon și în ziua de 18 iunie a. c. întru preot duhovnic pentru parohia Dejan, raionul Deta.

HIROTESIRE

I. P. S. Sa Părintele Mitropolit Nicolae a hirotosit întru iconom stavrofor pe protopopul pensionar Virgil Musta din Timișoara, — în cadrul Sfintei Liturgii din duminica Pogoririi Duhului Sfînt.

P. C. Sa Părintele Virgil Musta s-a născut în comuna Glimboca, raionul Caransebeș, unde și-a început și activitatea pastorală, în anul 1911, ca paroh. În anul 1921 este ales protopresbiter la protopopiatul Oravița, fiind în același timp și paroh în Oravița Montană. Mulți ani a fost membru în Adunarea eparhială a Caransebeșului și delegat în Consiliul Național Bisericesc, apoi consilier eparhial și deputat în Congresul mitropolitan din Sibiu.

Ca paroh, a ostent pentru binele bisericii și cu sprijinul credincioșilor a realizat multe lucruri folositoare bisericii și obștei cedincioase.

O valoroasă lucrare care s-a realizat prin grija și truda P. C. Sale este renovarea și pictarea bisericii din Oravița.

COLABORARE FRATEASCA ÎNTRE TOATE CULTELE RELIGIOASE

În dorința sinceră de a menține și spori raporturi de colaborare frățească cu toate cultele, I. P. Sf. Sa Mitropolit Ni-

colae a oferit o recepție la reședința mitropolitană în ziua de 10 iunie a. c., la care au participat reprezentanții cultelor din Timișoara: Prot. Ștefan Tomici, vicar și Pr. I. Gaier din partea Bisericii sîrbe; pastorul Leo Peuker din partea cultului reformat; pastorul E. Mathos din partea cultului evanghelic; pastorul N. Popovici din partea cultului baptist și Dr. Ernest Neumann din partea cultului mozaic.

În numele reprezentanților cultelor care au participat la această masă frățească, pastorul reformat Leo Peuker, a prezentat alese mulțumiri I. P. Sf. Sale Nicolae pentru sentimentele de frățească dragoste ce le manifestă față de toate cultele și a scos în evidență noua atmosferă de apropiere și înfrățire a tuturor cultelor religioase, temeluită odată cu venirea noului Arhiepiscop al Banatului.

I. P. Sf. Sa Mitropolit Nicolae în cuvîntul de răspuns a adus mulțumiri reprezentanților cultelor pentru faptul că au dat urmare invitației făcute și a subliniat necesitatea unei colaborări armonioase între toate Bisericile și cultele religioase. Și-a exprimat apoi nădejdea unei înfrățiri și apropieri între toate Bisericile din lume, contribuție la realizarea înțelegerii între popoare și a sălășluirii păcii în lumea întreagă.

FESTIVITATEA ÎNCHEIERII ANULUI ȘCOLAR LA SEMINARUL TEOLOGIC ȘI ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI DIN CARANSEBEȘ

În ziua de 29 iunie a. c., la sărbătoarea Sf. Apostoli Petru și Pavel a avut loc festivitatea încheierii anului școlar 1961-1962 la Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul Teologic din Caransebeș. În sala festivă a școlii, fiind prezenți I. P. C. Sa dr. Victor Vlăduceanu, consilier, delegat al I. P. Sf. Sale Mitropolit Nicolae și corpul profesoral, s-a oficiat serviciu divin de către soborul format din P. C. profesori, avînd ca protos pe I. P. C. dr. Zeno Munteanu directorul Seminarului Teologic, după care a urmat desfășurarea programului. Serbarea a început cu Imnul de Stat al R. P. R. executat de corul elevilor, apoi s-a cîntat troparul Pogorîrii Duhului Sfînt. În continuare I. P. C. Sa dr. Zeno Munteanu a prezentat situația școlară, sub toate aspectele ei, scoțînd în relief rezultatele la învățătură ale elevilor în anul școlar care s-a încheiat.

Examenele de diplomă pentru anii II și V. s-au desfășurat în zilele de 25-27 iunie a. c., sub președinția I. P. Sf. Sale Părintelui Mitropolit Nicolae asistat de I. P. C. Sa prof. dr. N. Neaga delegat al Institutului Teologic Universitar din Sibiu și de profesorii examinatori.

După prezentarea situației școlare, I. P. C. Sa părintele director dr. Zeno Munteanu, vorbește despre misiunea sublimă a preoției, de obligațiile ce le au preoții în mijlocul credincio-

șilor, trebuind să fie exemplu de muncă și conduită morală. Absolvenților le recomandă să fie călăuza omului către Hristos, spre virtutea iubirii și a bunătații întru îndeplinirea misiunii pe care o au cerându-li-se în tot timpul activității lor să fie far luminător. Mai departe în decursul anului școlar remarcă I. P. C. Sa s-a dat o deosebită atenție educației cetățenești a elevilor, lucru care s-a făcut în special în orele de dirigiență și cercurile ARLUS. Printre altele, au fost prelucrate și analizate problemele: Coexistența pașnică între State, Transformarea socialistă a agriculturii, Lupta pentru pace, Aniversarea Revoluției Socialiste din Octombrie, Revoluția de la 1848, Eroicele lupte ale ceferiștilor de la Grivița, 1 Mai ziua internațională a celor ce muncesc, Conferința Pancreștină de la Praga, Conferința Panortodoxă de la Rhodos, etc. În cadrul muncii de folos obștesc elevii școlii au răspuns afirmativ, participând la o seamă de lucrări.

În încheiere, părintele director dr. Zeno Munteanu a adus sincere mulțumiri I. P. Sf. Sale Mitropolit Nicolae, pentru deosebita grijă pe care a avut-o pentru bunul mers al școlii, pentru ajutorarea elevilor merituosi, contribuind spiritual, moral și material la buna funcționare a Seminarului Teologic și a Școlii de cântăreți bisericești. A adus mulțumiri Onor. Departament al Cultelor pentru sprijinul acordat atât moral cât și material. Mulțumește de asemenea Consiliului Arhiepiscopesc al Timișorii, Consiliului Eparhial al Aradului și tuturor organelor care au sprijinit școala. A urmat distribuirea premiilor pentru elevii merituosi la învățătură, conduită morală și activitate obștească.

A vorbit apoi părintele consilier dr. V. Vlăduceanu, care a transmis celor prezenți arhieriasca binecuvîntare a I. P. S. Sale Părintelui Mitropolit Nicolae. În încheiere I. P. C. Sa vorbește despre profilul moral al creștinului nou, despre drepturile și obligațiile sale sociale, morale și intelectuale, despre pace.

În numele absolvenților a vorbit Miron Stâncoane, premiantul promoției, care, situînd pe elev în cadrul școlii pe care a terminat-o și în cadrul social în care va păși, a spus: „Ne-am pregătit în această școală pentru a deveni preoți, slujitori buni ai Bisericii și cetățeni loiali al patriei în care trăim”. A adus mulțumiri I. P. S. Sale Părintelui Mitropolit Nicolae pentru arhieriasca binecuvîntare, pentru condițiile și substanțialele îmbunătățiri pe care a binevoit să le creeze școlii și elevilor. Mulțumește Onor. Departament al Cultelor pentru ajutorul material și moral acordat școlii, precum și P. C. profesori pentru interesul și truda depusă pentru educarea, îndrumarea și pregătirea lor. Încheind el a invocat ajutorul Atotputernicului Dumnezeu pentru a putea duce la îndeplinire misiunea preoției.

Festivitatea a luat sfârșit cu rugăciunea de mulțumire care s-a săvârșit în cadrul Sf. Liturghii de un sobor de preoți profesori ai Seminarului Teologic și de parohii locale.

INCHEIEREA CURSURILOR LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

La Institutul Teologic de grad universitar din Sibiu, festivitatea încheierii cursurilor anului școlar 1961—1962 a avut loc în ziua de 29 iunie a. c.

Festivitatea s-a desfășurat în aula Institutului, fiind prezidată de către Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Nicolae Corneanu, Arhiepiscop și Mitropolit. Au fost prezenți P. Sf. Sa Valerian Zaharia Episcopul Oradiei, P. C. Părinți Profesori de la Institut, membrii Consiliului Arhiepiscopesc, personalul administrativ al Institutului și Centrului arhiepiscopesc și studenții.

ADUNAREA GENERALA A CASEI DE AJUTOR RECIPROC

În ziua de 14 iunie a. c. s-a ținut în sala festivă a protopopiatului ortodox român din Timișoara, Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc de pe lângă Centrul Arhiepiscopiei Timișorii și Caransebeșului, sub președinția I. P. Sf. Sale Mitropolit Nicolae.

Au participat P. C. Sa Dr. Gheorghe Cotoșman vicar, P. C. Sa Pr. Patriciu Tufescu inspector eparhial, P. C. Sa Pr. Victor Faur consilier, P. C. Sa Pr. Dr. Ioan Petreună protopopul raionului Timișoara, reprezentantul Departamentului Cultelor, precum și cei 36 de delegați ai protopopiatelor din eparhie.

Prezența I. P. Sf. Sale Nicolae la această primă adunare de constituire a Casei de Ajutor Reciproc, a fost salutăată de către P. C. Sa părintele dr. Ioan Petreună, protopopul Timișorii.

I. P. Sf. Sa mulțumind pentru cuvintele adresate, arată că noua conducere a C. A. R.-ului, care se va alege trebuie să lucreze numai în interesul preoțimii, asigurând totodată noul comitet de conducere, de tot sprijinul Centrului Eparhial. I. P. Sf. Sa, declară ședința deschisă.

Începându-se dezbaterile problemelor, este constituit biroul, în care au fost aleși în unanimitate: Pr. V. Faur președinte, P. C. Protopopi Ioan B. Mureșianu și Vitalie Pereteatcu membrii, iar secretari de ședință pr. Vichentie Cuzma și pr. Alexandru Bălaș. După citirea apelului nominal, Pr. Victor Faur citește darea de seamă în numele comisiei de conducere a Casei de Ajutor Reciproc. Din expunerea făcută a rezultat, că în conformitate cu dispozițiunile în vigoare, o comisie formată din dl Ioan Cîrcu șef contabil al Centrului eparhial, pr. Patriciu Tufescu revizor contabil eparhial — precum și membrii comisiei de conducere a C. A. R., desființată: pr. Victor

Faur, pr. Romulus Radu, pr. Vichentie Cuzma și Ioachim Toma, funcționar la Centrul eparhial, au verificat gestiunea începând cu anul 1952.

După prezentarea situației financiare, de care iau cunoștință toți cei prezenți, I. P. Sf. Sa Nicolae invită delegații să ia cuvântul. În continuare, Pr. consilier Victor Faur, ca președinte al vechiului comitet, roagă Adunarea să-i acorde descărcarea cuvenită, care se aprobă în unanimitate.

S-a trecut apoi la alegerea noului comitet de conducere a Casei de Ajutor Reciproc. Comisia de candidare prezintă biroului pe următorii candidați: pr. Vichentie Cuzma, pr. Andru Arcadie, prot. Vitalie Pereteatcu și pr. Petru Turlici. Prin vot secret sînt declarați aleși: pr. Arcadie Andru, pr. Petru Turlici, pr. Vichentie Cuzma, pr. Jivoin Forga și prot. Vitalie Pereteatcu, care formează noul comitet al C. A. R.-ului. În comitetul de revizie au fost aleși pr. Alexandru Magda și pr. Alexandru Bălaș.

Indeplinindu-se toate formalitățile, a fost apoi constituit următorul comitet de conducere al Casei de Ajutor Reciproc: președinte pr. Vichentie Cuzma, secretar pr. Andru Arcadie, membri prot. Vitalie Pereteatcu, pr. Jivoin Forga și pr. Petru Turlici. Comisia de verificare se compune din pr. Alexandru Magda președinte, pr. Alexandru Bălaș și pr. Traian Barzu ca membrii.

În numele noului comitet de conducere al Casei de Ajutor Reciproc a clerului, păr. Vichentie Cuzma mulțumește Adunării generale pentru încrederea dovedită prin alegerea ca președinte, declarînd că își va da tot interesul, contribuind prin munca sa și a colaboratorilor săi la progresarea Casei de Ajutor Reciproc, solicitînd în același timp sprijinul Sf. Arhiepiscopii și a Prea Cucernicilor Părinți protopopi, mai ales al preoților cotizanți.

În încheiere, I. P. S. Sa Părintele Mitropolit Nicolae, mulțumește tuturor celor prezenți pentru contribuția adusă la buna desfășurare a lucrărilor Adunării, urează comitetului spor în viitoarea muncă pusă în slujba preoțimii.

DECESE

Pr. Iconom stavrofor Cornel Vuia. În ziua de 12 iunie a. c. s-a stins din viață după o grea suferință, părintele iconom stavrofor Corneliu Vuia, paroh în Timișoara III.

Născut în comuna Brestovăț, raionul Lugoj la 27 martie 1895, după ce termină liceul la Timișoara, urmează Academia Teologică din Arad, fiind apoi ales paroh al comunei Șemlac în anul 1919. În anul 1929 este introdus în parohia Timișoara III în postul de capelan pe lângă parohul Gavril Selegeanu. După moartea acestuia, în anul 1932 este ales preot paroh unde slujește pînă la moartea sa.

În anul 1951 părintele Corneliu Vuia este hirotosit protopop onorar, iar în anul 1952 este numit protopop al Timișoării, funcționând până în 1960, când demisionează. În luna noiembrie a aceluiași an, este hirotosit iconom stavrofor.

Pe lângă realizările bogate în parohia pe care a păstori-o cu vrednicie, părintele Corneliu Vuia a depus o deosebită activitate în toate domeniile vieții religioase, culturale, sociale și economice. A fost slujitorul păcii și preotul iubirii de oameni. Preot în duh și adevăr, părintele Corneliu Vuia lasă în inima credincioșilor săi ca și în inima tuturor celor ce l-au cunoscut, chipul părintelui care de-alungul anilor a slujit Biserica lui Hristos cu credință și dragoste. După o păstorie de 43 de ani dintre care 33 în parohia Timișoara III, părintele Corneliu Vuia trece la cele eterne în vîrsta de 67 ani.

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 14 iunie a. c. fiind înhumat în cimitirul din Timișoara III. În biserica parohială unde a fost catafalcat, s-a oficiat prohodul în prezența I. P. S. Sale Părintele Mitropolit Nicolae, de către un sobor de preoți.

Panegiricul a fost rostit în sf. biserică de către I. P. Sf. Sa Mitropolit Nicolae, care a cetit și rugăciunea de dezlegare.

La cimitir, cuvîntul de rămas bun, în numele parohiei, a fost rostit de preotul paroh Liviu Surlașiu.

Pr. Nicolae Giuca. La 15 mai a. c. a încetat din viață parohul comunei Ciudanovița, din protopopiatul Oravița, părintele Nicolae Giuca. Născut în comuna Ticvaniu Mic, în anul 1908, termină școala elementară în satul natal, liceul în orașul Oravița, iar Institutul Teologic din Caransebeș. Este numit paroh în comuna Greoni unde servește multă vreme, apoi este transferat ca paroh în Ciudanovița. Preotul Nicolae Giuca moare în etate de 54 ani, fiind înmormîntat în comuna Ciudanovița.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de preotul Iancu Tilca, parohul comunei Maidan, asistat de un sobor de preoți.

EPISCOPIA ARADULUI

HIROTONIRI ȘI HIROTESIRI

Luind în considerare activitatea desfășurată pe tărîm bisericesc și social de PP. CC. Preoți Avram Petric din Orăștie și Dumitru Morariu din Pecica, Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae i-a hirotosit întru protopresbiteri, la slujba Sfintei Liturghii din Duminica Floriilor în Catedrala mitropolitană din Timișoara. La aceeași Sfință Liturghie, la vremea rînduită, Inalt Prea Sfinția Sa a hirotont întru diacon pe tînărul Viorel Curtuțiu, licențiat al Institutului Teologic Universitar din Sibiu.

În a doua zi a luminatului praznic al Invierii Domnului, în catedrala din Arad, Inalt Prea Sfinția Sa, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit Sfînta Liturghie, în cadrul căreia a hirotont întru preot pe P. C. Diacon Viorel Curtuțiu pe seama parohiei Vărșand din protopopiatul Criș, regiunea Crișana. După cîntarea pricesnei, Inalt Prea Sfinția Sa a predicat despre însemnătatea Invierii Domnului în viața creștinilor, în sensul unei reînnoiri totale spre bine și progres.

Prezența Inalt Prea Sfinției Sale în mijlocul păstoritilor săi din Arad și cuvîntul de îndemn pe, care l-a rostit, au constituit un nou imbold în rîvna împlinirii datoriilor lor creștinești și cetățenești.

În seara aceleiași zile, Inalt Prea Sfinția Sa însoțit de PP. CC. Părinți Petru Sălăgeanu și Ioan Nădăban, consilieri eparhiali, a asistat la slujba vecerniei la mînăstirea Hodoș-Bodrog. După slujbă, Inalt Prea Sfinția Sa a vizitat mînăstirea, îngrijindu-se de toate cele necesare bunului mers al gospodăriei.

Inalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit a hirotosit întru iconom stavrofor pe I. P. C. Protopop Dumitru Săbău, consilier al vicariatului ortodox român din Gyula (R. P. U.) cu prilejul vizitei sale la Arad. Cu acest prilej la reședința episcopală din Arad, Inalt Prea Sfinția Sa, în semn de dragoste și grijă părintească pentru credincioșii ortodocși romîni din R. P. Ungară a oferit I. P. C. Sale în dar, mai multe obiecte de cult, I. P. C. Prot. Ic. Stavr. Dumitru Săbău a mulțumit Inalt Prea Sfințitului Mitropolit pentru înalta cinste ce i s-a făcut, pentru căldura cu care a fost primit, asigurîndu-l

totodată că nici de acum înainte nu va precupeți vreo ostenală în îndeplinirea slujirii sale și că va transmite fraților săi preoți din R. P. Ungară frumoasele sentimente pe care i le-a prilejuit întâlnirea cu I. P. S. Sa și toate cele petrecute cu ocazia vizitei sale la Timișoara și Arad.

Credincioșii din orașul Arad au avut bucuria deosebită de a avea în mijlocul lor, în ziua a doua de Rusalii, pe Inalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Nicolae care a slujit Sfânta Liturghie solemnă înconjurat de un impunător sobor de preoți, între care părintele protopop Ștefan Tomici, vicarul de la Timișoara al Bisericii surori sîrbești.

Inalt Prea Cucernicul Părinte vicar Tomici a slujit în Catedrala din Arad, cu prilejul hirotonirii întru preot-duhovnic pe care Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a făcut-o tinărului Nicolae Radivoievici de naționalitate sîrbă, pe seama parohiei sîrbești Dejan.

Ecfonisele și ecteniile ce le-au revenit, au fost rostite de către părintele vicar Tomici și de diaconul și apoi preotul Nicolae Radivoievici în limba slavonă, spre satisfacția credincioșilor din Catedrală, care au văzut în aceasta manifestarea duhului frăției între credincioșii de limbă sîrbă și cei de limbă romînească.

În cadrul înălțătoarei slujbe a Sfintei Liturghii din aceea zi la care au servit patru diaconi, doi din Timișoara și doi din Arad, Inalt Prea Sfinția Sa a predicat la priceasnă despre duhul unirii în credință și în muncă a credincioșilor pentru construirea unei lumi noi, fericite și pentru lucrarea mîntuirii noastre.

La timpul potrivit s-a săvîrșit, într-o impresionantă atmosferă, actul hirotonirii întru preot a tinărului Nicolae Radivoievici.

După sfînta slujbă, la reședința episcopescă s-a servit o masă prietenească la care au luat parte invitați ai Inalt Prea Sfinției Sale, părintele vicar Ștefan Tomici, preoți împreună slujitori în soborul din aceea zi și salariați ai Centrului eparhial.

INSTALARI DE PREOȚI

Din încredințarea Inalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, P. C. Protopop Dimitrie Cuzman, în Duminica a V-a din Postul Mare după Sfînta Liturghie, a instalat în postul de paroh la parohia Pil din raionul Criș, regiunea Crișana, pe P. C. Pr. Andrei Chirilă, iar în Duminica a IV-a după Paști la parohia Vârșand din același raion, pe noul hirotonit P. C. Pr. Viorel Curtuțiu. Dragostea cu care au fost primiți în mijlocul parohienilor lor, precum și dorința lor de a munci sînt cheazășii pentru izbînda în îndeplinirea datoriilor lor preoțești, spre binele Bisericii și al Patriei.

CONFERINȚE DE ORIENTARE.

Cea de a doua conferință de orientare preotească din anul acesta, cu tema: „Contribuții ale Bisericilor Ortodoxe la acțiunea de apărare a păcii și libertății popoarelor”, s-a desfășurat la sediile oficiilor protopopești din cuprinsul eparhiei, între 8 și 17 mai, în prezența delegaților Centrului eparhial.

Conștiinciozitatea cu care a fost lucrată tema, discuțiile purtate, precum și angajamentele luate, au dovedit încă odată participarea activă a clerului și credincioșilor ortodocși la lupta ce se duce în lumea întreagă pentru triumful cauzei păcii, pentru bine și progres. Tema fiind deosebit de interesantă, discuțiile ce s-au purtat în jurul ei au fost bogate și constructive.

Cu prilejul acestor conferințe, au fost rezolvate de către delegații Centrului eparhial direct cu preoții o serie de probleme specifice.

CONFERINȚA DE LUCRU CU PROTOPOPII

În ziua de 15 iunie, protopoi de raioane au fost convocați la Centrul eparhial din Arad unde, într-o ședință de lucru, s-au dezbătut diverse probleme de ordin administrativ, gospodăresc și contabil precum și alte probleme specifice fiecărui protopopiat și s-au luat anumite măsuri pentru buna organizare a muncii administrative în spiritul colaborării cât mai strâns cu Consiliul eparhial.

Toți Prea Cucernicii Protopopi au fost invitați la masă de Înalt Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit Nicolae.

Conferința a fost utilă și s-a dovedit necesitatea ca asemenea consfătuiri să se țină periodic și de câte ori se simte nevoia.

PENTRU ȘCOLILE TEOLOGICE

Pentru asigurarea condițiilor optime de funcționare a școlilor teologice s-au trimis de către Centrul eparhial Seminarului Teologic din Caransebeș mobilier și materiale de instalație necesară noului internat al Seminarului. Totodată, ca o răsplată binemeritată a muncii depuse și ca imbold în rîvna lor pe mai departe, din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, biblioteca Centrului eparhial a trimis studenților și magistranzilor de la Institutele Teologice Universitare din Sibiu și București, un număr de cărți și reviste necesare studiului.

LUCRARI LA AȘEZAMINTELE EPARHIEI

Din grija și sub directă îndrumare a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, în luna mai a. c. au început ample

lucrări de întreținere a clădirii Centrului eparhial. Bunul mers al lucrărilor face ca această instituție să primească o înfățișare cât mai potrivită rostului ei

CAPELA RENOVATA.

În timpul războiului anti-fascist, s-au dat lupte și pe teritoriul și în jurul orașului Arad. Eroii sovietici și români căzuți în acest război odihnesc într-o frumoasă aliniere, în cimitirul arădan „Pomenirea”.

În acest cimitir bine îngrijit, există o capelă ortodoxă care a fost distrusă în timpul pomenitelor lupte în așa fel încât, în mijlocul unui cimitir atât de frumos prezenta un spectacol nepotrivit.

Cu aprobarea organelor administrative ale orașului, Consiliul eparhial s-a îngrijit de restaurarea acelei capele care a devenit astfel o podoabă a cimitirului.

Această lucrare se încadrează în ansamblul lucrărilor gospodărești întreprinse de conducerea Episcopiei din Arad.

AJUTOARE ACORDATE UNOR PAROHII

Tot pentru executarea unor lucrări de reparație, s-au acordat ajutoare bănești bisericilor parohiale din următoarele parohii: Ribicioara de jos, Juncul de jos, Blăjeni Plai, Stănița de sus, Ormindea, Crișeni, Birtin, Luncoiul de sus, Tebea (protopopiatul Brad) Ghelar (protopopiatul Hunedoara) Jieț (protopopiatul Petroșani), Acmar (protopopiatul Orăștie), Bogata-Olteană (protopopiatul Rupea-Brașov).

PREOȚI DECEDAȚI

Preotul pensionar Ic. Stavr. Șandru Nistor titular al parohiei Lupeni IV, din protopopiatul Petroșani a încetat din viață în ziua de 25 iunie 1962 la vârsta de 77 ani.

A fost un preot venerat de frații săi întru preoție și de credincioși. Pentru sprijinul larg dat greviștilor muncii din Valea Jiului în anul 1929, i s-a acordat pensie republicană din partea autorităților de Stat.

Prohodul a fost săvârșit de un sobor de preoți în frunte cu P. C. protopop Traian Maier.

Protopopul Ștefan Bogdan de la Arad-Centru a trecut la cele eterne în ziua de 30 iunie 1962 în vârstă de 61 ani, la câteva minute după ce a ieșit din Catedrală unde slujise Sf. Liturghie.

Prohodul s-a slujit în Catedrală în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, de către un sobor de preoți.

Protopopul Ștefan Bogdan a fost un chip al preoției, împodobit cu cele mai alese virtuți și ajutat de darul unui glas plăcut și de acela de distins predicator.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Marius Victorinus, Traité théologique sur la Trinité. Texte établi par Paul Henry; introduction, traduction et notes par Pierre Hadot, Collection „Sources chrétiennes, nr. 68—69, 2 vol. Paris, Editions du Cerf. 1960.

Tratatele editate și traduse în renumita colecție „Izvoare creștine” reprezintă Scrisoarea lui Victorinus către Candidus (la care se adaugă scrisorile lui Candidus către Victorinus), operele *Adversus Arium* și *De hominibus recipiendo*, precum și trei imne. Textul lor editat de P. Henry este cel din Patrologia lui Migne, corectat la tot pasul după manuscrise. Alături este dată traducerea aparținând lui P. Hadot însoțită de ample și savante comentarii care ocupă de altfel întreg volumul al doilea.

Munca tălmăcitorului n-a fost tocmai ușoară având în vedere obscuritatea lui Marius Victorinus. De asemenea explicarea textului. De ambele însă Pierre Hadot s-a achitat în mod onorabil. Pe de-asupra marele lui merit este acela de a fi reasezat tratatul *Adversus Arium* în dublul său context: disputa ariană și speculația neoplatoniciană. El nu s-a mărginit la referințe generale ci s-a străduit să identifice cu precizie influențele, stabilind afinități fie cu Marcel al Ancyrei, fie cu Numenius, fie cu alți gnostici. Precizările acestea au o importanță deosebită și ele sînt acelea care în chip deosebit dau valoare notelor comentariului.

În centrul teologiei trinitare a lui Victorinus se află o idee cu mari implicații filozofice: relația dintre persoane în care voința celui ce zămislește coincide cu aceea a celui zămislit grație unei autopozitii. Teologia a beneficiat de acest aport, deși poate că fără a trage toate concluziile posibile, pe cînd filozofia religioasă din păcate a neglijat-o aproape în întregime, excepție făcînd unele scrieri răzlețe de genul Cărții celor 24 filozofi din evul-mediu în care s-au strecurat fraze ca acestea: „Monas monadēm gignit vel genuit, et in seipsum reflexit amorem sive ardorem”.

P. Hadot arată că punctul de plecare al ideii amintite l-a constituit textul Sfîntului Ioan: „Precum Tatăl are întru sine viața, astfel i-a dat Fiului să aibe viața întru el”. Marius însă s-a inspirat din comentariul lui Marcel al Ancyrei pentru a se sluji împotriva acestuia. Tatăl este viață îndreptată către substanță; Fiul este viață îndreptată către ființe. Dar pentru Marius viața este mișcare prin sine. Prin faptul că s-a așezat pe El însuși în Dumnezeu, Logos-ul este Fiu. El se așează ca

act interior și în felul acesta poate apoi să se exteriorizeze în creație și în întrupare (vol. I, p. 40). Tatăl este ființă pură, nedeterminat, inaccesibil; Fiul este forma, viața, revelarea Tatălui, actul Tatălui. „Atingem aici principiile fundamentale ale gândirii lui Victorinus: *implicație* și *predominare*. „Numenius este de data aceasta cel la care ne trimite comentatorul: „Totul este în tot, dar în același timp totul este în fiecare potrivit felului propriu fiecăruia, corespunzând substanței sale proprii” (pag. 79). Doar la neîmpăcatul antiarian care este Marcius e consubstanțialitate. Tatăl care este mai ales ființă, este și formă; și Fiul, care e mai ales formă, este și ființă.

Există așa dar un fel de dublă mișcare în nașterea Fiului, și în Tatăl și în Fiul. Această autopозиție a Fiului, atât interioară cât și exterioară, dacă se poate spune, este imitată în cariera Cuvîntului întrupat, căci viața lui Iisus este în mod curios împărțită în două epoci care, întocmai ca la unii gnostici, reprezintă o fază feminină și o fază masculină: celei dintîi îi aparține nașterea din Fecioară și viața pămîntească, celei de a doua învierea și domnia veșnică. P. Hadot reamintește exegeza lui *Ego hodie genui te* și o aplică învierii (vol. II, p. 856); dar s-ar putea preciza că aplicarea începe la botezul lui Iisus, al cărui cadru evanghelic este deja orientat spre faza triumfală, ceea ce obligă a amesteca foarte devreme, în viața pămîntească ea însăși, aspectul „femenin” și aspectul „masculin”.

Predominarea asigură distincția ipostatică și echivalează cu mișcarea automotoare. Dar ce se poate spune despre Sfîntul Duh? El este născut în Fiul. În sinul unicei mișcări care este nașterea Fiului, există o dublă direcție care face ca Fiul se îndreaptă în spre afară, el este Viață; în măsura în care se îndreaptă în spre afară, el este Viață; în măsura în care se întoarce spre înăuntru, el este Înțelepciune sau Duh. Ființa s-a dedublat în ființă și formă; forma se dedublează în viață și înțelepciune (vol. I, p. 81—82). Se pot observa aici originile triadei ființă — trăire — gândire; de asemenea plecînd de aici înțelegem de ce Fericitul Augustin s-a atașat acestui mod de a concepe lucrurile, care avea pe atunci un aspect oarecum personalist, aspect care a dispărut complet din expunerile noastre moderne cînd ele descriu teoria zisă psihologică a Fericitului Părinte. Putem remarca însă, că episcopul Hipponi a transformat ceea ce a primit de la înaintașul său; căci el acordă un rol mult mai important dragostei, mai ales atunci cînd e vorba de Duhul Sfînt. Ceea ce dimpotrivă izbește în sistemul lui Victorinus este aceea că autopозиția, cheie a întregului Weltanschauung interpersonalist, nu comportă nici un fel de nuanță legată de iubire; această cufundare în tainele cerești nu lasă loc decît celor ce decurg din

intelect și voință, fără vreun amestec al iubirii. Contrastul acesta merita să fie mai bine reliefat de comentator, care s-a mărginit doar să-l indice.

Editarea și tălmăcirea unor opere aparținând lui Marius Victorinus constituie un bun serviciu adus Teologiei prin faptul că în ele se îmbină într-un mod cu totul surprinzător, ceea ce este vechi, cu ceea ce este nou în speculația creștină trinitară (după recenzie publicată de M. Nedoncelle în: *Revue des sciences religieuses*, Strasbourg, 36-année, nr. 2, april 1962, pp. 206—208).

A Patristic Greek Lexicon, ed. by G. W. H. Lampe, fasc. I, Oxford. At the Clarendon Press, 1961, pp. XLIX—288.

Prin publicarea „Lexiconului patristic” a cărui mențiune o facem, s-a pus la îndemâna teologilor o lucrare nu numai mult dorită ci și deosebit de utilă. Studiarea terminologiei Sfinților Părinți de limbă greacă, căci numai aceștia sînt luați în considerare, ne duce de la cuvînt la însăși concepția celor ce l-au folosit.

În introducerea amplă cu care se începe prima fascicolă apărută este descrisă istoria anevoioasei munci care a dus la tipărirea „Lexiconului”. De aici aflăm că el a fost conceput încă din 1906, an în care canonicul Moore împreună cu un larg colectiv de colaboratori s-a apucat de lucru neîntrerupindu-l decît în 1942 cînd a murit. Textul operelor patristice explorate a fost cel editat de J. P. Migne, iar „Lexiconul” proiectat el însuși urma Dicționarului grec al lui Liddell-Scott. Între timp s-a apreciat că Lexiconul va trebui să aibe nu atît un caracter filologic, care predomina inițial, cît unul teologic, completînd în felul acesta Dicționarul lui Liddell-Scott.

Din 1943 comitetul care purta grija editării „Lexiconului patristic” își primi un președinte competent în persoana cunoscutului cercetător R. H. Lightfoot, ajutat de mulți colaboratori. Ei și-au fixat drept obiectiv interpretarea vocabularului teologic și bisericesc al scriitorilor creștini greci începînd cu Clement Romanul și pînă la Teodor Studitul. N-au fost trecute cu vederea versiunile latine și orientale ale autorilor greci, precum nici versiunile grecești ale unor Părinți ca Sfîntul Efrem. De asemenea au fost luate în considerare opere de proveniență îndoielnică ca spre pildă Mărturisirea lui Asenath, Testamentul celor XII Patriarhi, Psalmii lui Solomon, lucrări pseudo-damaschiniene posteroare lui Teodor Studitul și „Hristos pătimitorul” atribuit Sfîntului Grigorie Teologul. Pentru identificarea unor lucrări cu origine dubioasă, s-au avut în vedere concluziile la care s-au oprit Bardenhewer în a sa *Geschichte der Altkirchlichen Literatur* și B. Altaner în *Patrologia* sa.

După introducere urmează lista autorilor citați și a ope-

relor lor. Semne speciale permit deosebirea scrierilor autentice de cele îndoelnice.

În fine intrăm în cuprinsul propriu zis al „Lexiconului”. Prima fascicolă începe cu litera *a* și merge pînă la cuvîntul *baratroo*, pentru fiecare cuvînt explicîndu-se întreaga gamă a sensurilor ce i-au fost date de Părinții greci. Menționăm dintre cuvintele studiate pe *agathos*, *agathotis* și *agapi* căruia i se dă și sensul de „comunitate a dragostei”, adică Biserică, explicîndu-se în sens papal calificativul de „întîistătătoare a dragostei” pe care Sfîntul Ignatie îl dă Bisericii din Roma. Interesant apoi e cuvîntul *agapitai* cu sensul de „virgines subintroductae”. Amplă și bogată e tratarea cuvîntului *anghelos* cu diversele aspecte ale angheologiei. Cuvîntul *Adam* oferă prilejul asemănării cu Mîntuitorul Hristos, noul Adam. Atenție deosebită se acordă termenului *adiaretos* înaintea nestorianismului, în timpul și după sinodul de la Calcedon. Cuvîntului *haima* i se pune bine în lumină semnificația euharistică. Clar expuse sînt sensurile multiple ale lui *aïresis* și *aion*. Cuvîntul *anabaptizo* dă loc la adunarea multor texte referitoare la această importantă problemă care a constituit semnul după care au fost deosebiți ereticii de schismatici. *Anarhos* și mai tirziu *arhi* au avut întreitul sens de început, cauză, autoritate. Pe larg sînt expuse înțelesurile lui *anipostasos*. Bogat explicate sînt apoi cuvintele *apatheia*, *apocatastasis*, *aporroia* *apostoli* și *apostolos*. Lui *avthentia* i se dă sensul de „autoritate supremă” și, întocmai ca în cazul lui *agapi*, este legat de primatul papal. *Autotheos* este redat cu înțelesul de „very God. God in his very essence” și, la fel *avtologos* prin „very Word, very Reason”. Unii recenzenti ai Lexiconului ca spre pildă I. Ortiz de Urbina, pe care l-am urmat de altfel în cele de pînă aici, (în *Orientalia Christiana Periodica*, Roma, vol. XXVIII, fasc. 1, 1962, pp. 187—189) manifestă rezervă în ce privește explicația dată acestor ultime două cuvinte și se gîndesc că primului i se potrivește mai bine înțelesul de „cel care e Dumnezeu în sine”, adică cel care e principiul în ordinea divină, după cum celui de al doilea înțelesul de principiu în ordinea cuvîntului.

Lectura primei fascicole a „Lexiconului patristic” are darul de a oferi multă satisfacție tuturor acelor care studiază pe Părinții greci și, el însuși, în totalitatea sa, constituie un serios pas înainte pe drumul adîncirii gîndirii celor ce au temeiuit în veacurile de demult Teologia creștină.

Preotul Nicolae

STAMM J. J., *Le Décalogue à la lumière des recherches contemporaines*. (Cahiers Théologiques, 43). Neuchâtel—Paris, Delachaux et Niestlé, 1959, 43 p.

În prima parte autorul trece în revistă chestiunile de in-

producere: vîrsta, forma primitivă, locul de origină. În a doua parte el face o exegeză a diferitelor porunci ale Decalogului.

La ora actuală, cea mai mare parte a savanților este de acord în a atribui Decalogului o origină mult mai veche, decît admitea școala lui Wellhausen, care-l considera posterior marilor profeți.

Autorul insistă asupra progresului care s-a făcut în realizarea unei mai bune cunoașteri a formei literare și a celui *Sitz im Leben* (punerea în viață) a Decalogului, datorită operelor lui A. Alt asupra formelor primitive ale dreptului israelit și a operelor lui Mowinckel asupra bazei culturale a legilor. Că Decalogul, în forma lui primitivă, urcă pînă la Moise, nu este o imposibilitate și Stamm se atașează cu plăcere acestei idei, deși chestiunea mozaicității este mult mai puțin importantă, decît chestiunea rolului jucat de Decalog în viața poporului israelit, căci proba ne-o fac multiplele remanieri, pe care el le-a suferit.

Cu foarte multă claritate, autorul a știut să degajeze din mulțimea de studii, consacrate Decalogului, datele esențiale. Trebuie să-i mulțumim că a reușit așa de bine să pună marea lui erudiție la dispoziția unui public mai larg.

EHRLICH E. L., *Kultsymbolik im Alten Testament und im nachbiblischen Judentum*. (Symbolik der Religionen, herausg. von Ferd. Herrmann). Stuttgart, A. Hiersemann, 1959, 143 p.

Grație acestei opere aflăm reunite de acum, într-un singur volum, o mulțime de informații, ce erau repartizate în articole de dicționare și în lucrări de specialitate. Această carte nu îmbrățișează numai perioada Vechiului Testament, ci și epoca talmudică, care adesea a părsat motive vechi, pe care radicalismul autorului Deuteronomului le aruncase pe ultimul plan. Economia operei acestei este istorică și sistematică în același timp. Perioadele: mozaică regală și sinagogală sînt studiate succesiv. Dar mai fenomenologic decît arheologul, autorul înțelege să arate mai întîi, cum aceleași forme și aceleași simboale s-au menținut în decursul schimbărilor doctrinale, căci iudaismul se simțea suficient de sigur în doctrina lui, pentru a putea asuma, fără teamă, o moștenire culturală, ce-i venea din afară.

Toate chestiunile relative la simbolica culturală, de la arca alianței pînă la steaua lui David, sînt examinate cu obiectivitate și cu grija de a merge totdeauna la esențial.

MOWINCKEL S., *Real and Apparent Tricola in Hebrew Psalm Poetry*, Oslo, Aschehony et Co, 1957, 106 p.

În cursul ultimilor ani, savantul magistru norvegian a consacrat multe studii delicatei probleme a metricei ebraice.

După el, unitatea metrică normală este versul ori stihul dublu, compus din 4+4 silabe accentuate și care corespund unei legi stilistice și psihologice, în același timp. În studiul prezent, el previne obiecția ce i-ar putea face tezii sale existența de versete cu trei membre (tricola), cum de ex.: Ps. 77, 18—20; 93, 3—5; 24, 7—10. Fără a contesta existența, într-o manieră absolută, Mowinkel socotește că, în general, ea se datorește unui accident, probabil unei corupții a textului primitiv, căci Mowinkel se separă de tezele radicale ale școalei de Uppsala, ce acordă o autoritate înfașibilă textului masoretic. Într-o notă adițională, el insistă asupra realității strofelor, reluând anumite teze, emise odinioară de B. Duhm. Autoritatea lui Mowinkel în domeniul criticii psalmilor, foarte adesea, va aduce pe exegeți să consulte cele patru volume ale lui, atunci când ei se vor simți în fața unei probleme de metrică vechi-testamentară.

JAUBERT A., *Origène Homélies sur Josué*. Texte latin, introduction et notes (Coll. „Sources chrétiennes”, 71). Paris, Ed. du Cerf, 1960, 518 p.

Colecția „Isvoarele Creștine”, în care au apărut deja *Omiliile asupra Genezii*, asupra *Exodului* și asupra *Numerilor* ale lui Origen, acum se îmbogățește cu un excelent volum despre *Omiliile asupra lui Josua*, ale lui Origen, datorit D-rei Jaubert, a cărei competență se întinde, curios, dela Biblia ebraică până la primele secole creștine. Lucrarea este de calitate. Trebuie să mulțumim editorilor, că au atașat lângă traducere și textul latin, dificil de aflat (a fost dat de Bährens în *Corpus Berlinez*). Spre deosebire de alte ediții și chiar de *Corpus Berlinez*, textul, fiind bine stabilit și lipsit de abuzurile criticii conjecturale, nu cerea o revizuire urgentă. Traducerea D-rei Jaubert este ușoară și fidelă. În apendicele de la introducere, traducerea este precedată de un scurt studiu asupra lui Rufin ca traducător, foarte necesar fiindcă, din nefericire, nu mai avem textul grecesc. Adnotarea nu este prea abundentă; esențialul explicării este dat în introducere, a cărei noutate și interes nu știm cum să-l subliniem.

În introducere autoarea arată cite probleme puneau conștiinței creștine, exegeza *cărții Josua* și de ce baze dispunea creștinătatea din primele secole pentru interpretarea ei.

FOHRER G., *Das Buch Jesaja*. I Band, Kap. I—23. (Zürcher Bibelkommentare). Zürich—Stuttgart, Zwingli-Verlag, 1960, 244 p.

Acest comentariu vrea să faciliteze, pentru un public mai larg, lectura profetului Isaia, situând mesajul lui în dezvoltarea istorică. În activitatea profetului, autorul distinge patru perioade: a) dela 740—736, oracole privind situația interioară

alarmantă a regatului lui Iuda, după o perioadă de prosperitate: din această perioadă provin capitolele 1—6; b) perioada răsboiului siro—efraimit, de la 735—733; c) dela 716—711, domnia lui Ezechia până la eșecul primelor tratative, de a restabili independența lui Iuda; d) de la 705—701, a doua tentativă a lui Ezechia. Printre suplimentările pe care le-a suportat cartea, ar fi fost potrivit să se fi plasat istorisirile capitolelor 36—39, pasagiile ce atenuiază anunțul nenorocirii prin promisiuni, pentru Israel și pe cele ce anunță dureri altor țări. Intr-o asemenea optică, pasagiile mesianice, din cap. 9 și 11, îi sînt contestate profetului, iar oracolul asupra lui Emmanuel este interpretat unilateral, ca un anunț de durere. Nu toți sîntem dispuși să-l urmăm pe d-l Fohrer în toate concluziile sale, dar lectorii săi vor fi bucuroși să afle oarecare ordine în acest labirint, pe care adesea îl constituiesc cărțile profetilor.

KAUFMANN Y., *The religion of Israel. From its Beginnings to the Babylonian Exile.* Translated and abridged from the Hebrew, by M. Greengerg. London, Allen et Unwin, 1961, 498 p.

Volumul de față este o traducere și o prescurtare a celor sapte volume din ediția ebraică, ce au apărut dela 1937 pînă la 1948. Traducătorul, care merită recunoștință pentru realizarea plină de succes a acestei formidabile întreprinderi, și-a organizat materialul sub trei capitole principale: caracterul religiei israelite, istoria religiei israelite înainte de profetii clasici și în fine profetii clasici. Cei care sînt familiarizați cu scrierile profesorului Kaufmann vor descoperi aici o vastă cunoștință, de altfel așteptată, de la profesorul de Biblie al universității din Ierusalim. Această carte nu este pentru începători. Autorul nu este un partizan al tradiției, totuși el arată că religia ebreilor se deosebea net de cea păgînă, ce era numai adorarea fetișilor. Așa dar, el nu subscrie la ceea ce spuneau aderentii școlilor raționaliste, că religia lui Israel a evoluat, ca și celelalte religii ale antichității.

Tocmai prin aceasta opera lui Kaufmann a dat naștere la discuțiuni și la reluarea vechilor probleme deja cunoscute.

Indexurile de la fine ușurează mult citirea și utilizarea cărții.

HOOKE S. N., *Alpha and Omega. A Study in the Pattern of Revelation.* (Library of Constructive Theology), London, 1961, 320 p.

Cartea de față, a fostului profesor de Studiul Vechiului Testament de la Universitatea din Londra, aduce o însemnată contribuțiune în cîmpul teologiei biblice. Materia acestei cărți a fost citită mai întîi sub formă de conferințe la Uni-

versitatea din Oxford (Speaker's Lectures) și apoi sub formă adăogită a fost dată la tipar, sub titlul de mai sus. Conferințele lui Hooke se ocupă cu uzul de imagini, ca mod de vorbire divină și ele deapănă religia mesopotamiană, trec apoi prin diferitele stadii ale religiei ebraice, până la diferitele părți ale Noului Testament, unde mijloacele de comunicare ale lui Dumnezeu cu omul ating cel mai înalt nivel de explicitate. În cartea lui Hooke întâlnim multă și nouă perspicacitate și multe pasajii ale Bibliei sînt privite sub aspecte noi. Totuși el nu se războiește cu dogma creștină și nici nu voește s-o rupă cu Biserica din care face parte.

Pentru cititorul român, menționăm că profesorul Hooke face parte din cercul de savanți numit al „pattern-iștilor”, adică al tipologilor care voesc să afle în toate religiile și în toate formele de manifestare spirituală (inclusiv cea a Vechiului Testament), același tip, același model.

Van VLIET H., *No single Testimony. A Study on the Adoption of the Law of Deuterom. 19, 15 into the New Testament.* Utrecht, 1958, 162 p.

Grijuliu de a arăta relația dintre cele două Testamente, autorul începe prin a da textele din Pentateuh, citate în Noul Testament și el constată că Deuteronom. 19, 15 și paralelele sale Deuter. 17, 6 și Num. 35, 30 sînt citate în Matei 18, 16; Ioan 8, 17; II Cor. 13, 1; I Timot. 5, 19 și că alte texte din Noul Testament fac aluzie la ele. Atunci cînd în Vechiul Testament această prescripție ține un loc important, ea ocupă un loc foarte redus în iudaismul elenistic, la Iosif Flaviu și la Filon, în timp ce iudaismul rabinic găsește în aceasta o ocazie de a-și afirma originalitatea în raport cu lumea ambiantă. Este vorba de mărturia pentru stabilirea unui adevăr. Nu-i suficientă numai mărturia unui singur om, ci trebuie a mai multora; Noul Testament a luat preceptul pentru a afirma caracterul social și comunitar al justiției, arătînd că teologia grației se acomodează foarte bine cu un limbaj juridic.

Prin informația ei completă, — appendicele comportă 895 de note —, această carte este chemată să fie consultată de toți cei care vor studia istoria dreptului israelit și a fundamentelor sale religioase.

AESCHIMANN A., *Le prophète Jérémie.* Neuchâtel-Paris, Delachaux et Niestlé, 1959, 247 p.

Destinată nespecialiștilor, ci laicilor doritori de a se adînci în cunoștințele biblice, acest comentariu este desbrăcat de aparatul de erudiție, deși el menționează destul de frecvent anumite aspecte ale criticii textuale, cînd ele sînt necesare pentru înțelegerea mesagiului profetului. Comentariul lui Aeschmann urmează pas cu pas ordinea cărții biblice, tot-

deauna subliniind circumstanțele istorice ale originii fiecărei bucăți, căci autorul, înainte de toate, vrea să pună în lumină figura profetului căruia îi caracterizează personalitatea prin termeni de o puternică sensibilitate. Pasagiile consacrate „confesiunilor” lui Ieremia sînt printre cele mai frumoase din carte.

JOMIER Jacques, *Bible et Coran*. Paris, Ed. du Cerf, 1959, 148 p.

Această cărțuie, consacrată unui subiect mare, din multe puncte de vedere nu-i decît o schiță, dar autorul, care face parte din vivanta și savanta echipă a institutului dominican de studii biblice de la Cairo, cunoaște intim lucrul de care ne vorbește, dîndu-ne un mare număr de reflexii originale. În plus el știe să acționeze contra temelor uzate, dar reluate iarăși de către unii, din ramura apologeticii ori polemicii tradiționale, fără să cadă într-un concordism acomodant și de proastă calitate (cf. de ex. capitolele asupra lui Iisus în Coran și în special pasagiile asupra Sf. Fecioare). Studiind modul în care Biblia (personagiile, relăturile, conceptele biblice) este reflectată în Coran, autorul arată cum perspectivele sînt diferite de o parte și de alta, cum în special, aceasta din urmă a eliminat din Biblie orice progresiune istorică (anunțare, preparare, împlinire), tocmai cele care constituiesc fondul acela.

Festschrift Friedrich Baumgärtel zum 70. Geburtstag (14. 1. 1958), herausgegeben von J. Herrmann und L. Rost. (Erlanger Forschungen, Bd. 10). Erlangen, 1959, 200 p.

Ca orice volum omagial, cel publicat cu ocazia împlinirii vîrstii de 70 de ani, a cunoscutului profesor de studii biblice, F. Baumgärtel, cuprinde contribuțiunile a mai mulți cercetători, în același domeniu ca și sărbătoritul. Toate contribuțiunile sînt deosebit de interesante și de aceea le menționăm pe toate, căci tratează probleme scripturistice: E. Elinger, *Ephod und Choschen*; — J. Fichtner, *Die Bewältigung heidnischer Vorstellungen und Praktiken in der Welt des A. T.*; — G. Fohrer, *Ueberlieferung und Wandlung der Hioblegende*; — J. Herzberg, *Palästinische Bezüge im Buche Kohelet*; — F. Hesse, *Zur Frage der Wertung und der Geltung alttestamentlicher Texte*; — V. Jepsen, *Die Reform des Josias*; — J. Maass, *Die Selbstliebe nach Lev. 19, 18*; — E. Meyer, *Auffallender Erzählungsstil in einem angeblichen Auszug aus der Chronik der Könige von Juda* (II R 23, 4—15); — J. Ploeger, *Siebzig Jahre* (în sens eschatologic); — B. Quell, *Jesaja 14, 1—23*; — L. Rost, *Die Wohnstätte des Zeugnisses*; — W. Rudolph, *Jesaja 23, 1—14*; — J. Stoebe, *Psalm 110 auf dem Hintergrund von I Sam. 21*; — Vollborn J., *Die Chronologie des Richterbuches*.

Volumul acesta este terminat cu o bibliografie a lucrărilor lui Baumgärtel, alcătuită de F. Hesse.

KENYON K., *Excavations at Jericho*. The Tombe excavated in 1953—1954. Jerusalem, British School of Archaeology, 1960, XX, 542 p. 230 fig. 43 pl.

Acest volum este primul din rezultatele săpăturilor conduse de Miss Kanyon, la Ierihon, de la 1952 până la 1958 și-i consacrat numai mormintelor din epoca Bronz Primar și Mediu, adică dintr-o perioadă ce pleacă din a doua jumătate a mileniului al patrulea, până la începuturile secolului al XVI-lea. în. de Chr. Din acest volum aflăm o infinitate de detalii asupra formelor mormintelor: mormîntul în formă de puț vertical fiind cel mai uzual, apoi cu privire la poziția cadavrelor, a ofrandelor, ce le însoțeau, etc. Un singur caz de cremațiune pare clar atestat. Printre mormintele din Bronz Mediu, unele au fost aflate într-o stare de conservare remarcabilă; s-au regăsit nu numai resturi de obiecte în lemn sau crengi impletite, dar și fragmente de textile, rezidui de nutriție și chiar un creier uman, redus la grosimea unui ou de porumbel.

Opera autoarei este de o execuție perfectă; desenele și planșele ilustrează textul și totul contribuie la a ne face să înțelegem dezvoltarea civilizației de la Ierihon, care după ultimele teorii este unul din cele mai vechi orașe ale lumii.

BLACK M., *The Scrolls and Christian Origins*. Studies in the Jewish Background of the New Testament. Edit. Nelson, 1961, 216 p.

În conferințele pe care le-a ținut la Union Theological Seminary din New York, în 1956, profesorul Black, de la colegiul Sf. Maria din St. Andrews, a expus aportul sulturilor de la Marea Moartă asupra problemelor creștinismului primar. El acceptă identificarea sectei de la Qumran cu esenienii, ai căror strămoși au fost asidimii. Sînt analizate binecunoscutele descrieri ale esenienilor de către Filon și Iosif Flaviu, iar o importantă secțiune din carte ne dă evidența patristică pentru sectarismul iudaic anterior. „Ebraizanții” din Faptele Apostolilor sînt priviți ca verigă istorică dintre Biserica Primară și Qumran, iar evidența religioasă și teologică din suli este rezumată complet.

Numai specialiștii în studiile manuscriselor de la Marea Moartă vor putea desprinde întregul beneficiu al sugestiilor autorului, dar așa cum este alcătuită, cartea este de utilitate tuturor celor ce se ocupă cu iudaismul și cu Biserica Primară.

Ilustrațiunile fac opera autorului atractivă, iar indextele de la fine ușurează nebanuit utilizarea și consultarea cărții.

ALLEN B. ARTHUR, *Bible Handbook*, London Barrie et Rockliff, 1960, 112 p.

„Biblia Astăzi”, care reprezintă o serie de conferințe pu-

blice ținute sub auspiciile facultății de teologie a universității din Cambridge, a fost publicată prima oară în 1946. Ea tratează despre natura și însemnătatea Bibliei, locul ei în istoria religioasă și în lumea modernă. Dacă se are în vedere toate chestiunile atinse, cartea aceasta este cea mai bună introducere în studiul Bibliei. Erudiție, claritate, judecată matură, un stil plăcut, toate se află în acest volum. Prof. Allen a citit conferințele sale la cursurile de improspătare pentru învățători și de aceea cartea conține un capitol și despre Palestina, poporul și credința lui, sectele sale, despre Sabat, preoție și marile sărbători. Volumul conține foarte multe informațiuni în cele 112 pagini.

PRITCHARD J. B. *Lumières sur la Bible*, Paris, Ed. Bonne Presse, 1960, 104 p., 120 fotogr. hărți, planuri.

J. Pritchard s-a ocupat mult de arheologia palestiniană. Între altele el are la activul său, cu colaborarea unei duzini de specialiști, publicarea a două volume, unul de texte și altul de ilustrații, care arată cum documentele Orientului Apropiat pot să lumineze Biblia.

Albumul de față este destinat să servească de introducere acestor două opere, pentru cei neinițiați. Autorul voințe să utilizeze descoperirile arheologice ale ultimului secol, pentru a da o mai bună perspectivă textului sacru și de aceea el informează pe lectorul său asupra săpăturilor și autorilor lor, procurând o ilustrare foarte interesantă: hărți, scheme, planuri, fotografii de monumente și de basoreliefuri etc. În ansamblul ei, cartea este de mare utilitate pentru orice cititor.

WRIGHT G. ERNST, *An Introduction to Biblical Archaeology*, Duckworth 1960, 198 p. (Studies in Theology).

Acest volum portativ a fost pregătit de Roger Tones, sub direcția prof. Wright, binecunoscut pe țărimul exegezii Scripturii, căci a făcut săpături la Tel-Ballata, Sichemul biblic. Pe înțelesul nostru, cartea s-ar putea numi mai bine „Introducere în Biblie”, căci Scriptura fiind scrisă acum 2000 de ani, se înțelege că ea aparține arheologiei. Autorul urmărește schema istorică a poporului israelit, incluzând în această schemă și fondarea Bisericii creștine.

Cartea este un ghid de mîna întii pentru cei care vor să înțeleagă temeinic Scriptura.

Du BUIT M. *Archéologie du peuple d'Israël*, Paris, Fayard, 1960, 108 p. (Col. „Je sais, je crois”, 62).

R. P. du Buit, vechi profesor la școala biblică din Ierusalim, a cărui „Geografie a Palestinei” am lăudat-o la timp, azi ne oferă o nouă lucrare, în care este condensată multă știință și totuși sub o formă foarte citibilă. În aceste 100 de

pagini, natural, el nu putea să trateze în fond toate problemele arheologiei palestinienene, dar el a știut să aleagă și să dea un rezumat foarte precis și foarte cuprinzător a unui număr de chestiuni: ceramica, fortificațiile, arhitectura și urbanismul, arhitectura religioasă, arta funerară, monedele, imaginile zeilor canaaniti, îmbrăcăminte, arme, instrumente muzicale, utilajul și mijloacele de transport. Adesea, el a înglobat în expozeul său fapte din epoca elenistică. De asemenea, el a ținut cont de descoperirile cele mai recente. Gravurile și planurile sînt clare, simple și foarte demonstrative.

KENYON KATH, *Archaeology in the Holy Land*, London, Benn, 1960, 330 p.

Cartea aceasta a fost scrisă de o persoană competentă, fiindcă autoarea a fost directoarea școlii britanice de arheologie din Ierusalim și lectoră de arheologia palestiniană la Institutul de arheologie a universității din Londra. Autoarea este binecunoscută fiindcă a făcut săpături la Ierihon, unul din orașele cele mai vechi, din Orientul Apropiat.

În acest volum, frumos ilustrat și pus la punct, autoarea face o schiță a arheologiei palestinienene, care în timpul nostru aruncă o lumină interesantă asupra istoriei țării, de la începutul vieții sedentare, pînă la căderea regatului iudeu.

Această carte, cu diagramele sale și cu planurile sale adecvate, ne procură un minunat instrument de studiu serios, atît pentru cercetător cît și pentru publicul care se interesează de arheologie în general.

BRIGHT J., *A History of Israel* (Old Testament Library), London, SCM Press 1960, 504 p., 16 hărți în culori.

Autorul acestei interesante cărți este profesorul de ebraică și de exegeză V. T. la Union Theological Seminary din Richmond Virginia. El și-a arătat deja preocuparea și abilitatea în domeniul V. T. prin monografia sa *Early Israel in Recent History Writing* (1956). Acum el ne prezintă o istorie mai completă a ebreilor, care se relevă prin aceea că autorul stăpînește nebănuît de multe date și izvoare, apoi prin raționamentele sale precaute și prin claritate, calități care fac din carte o admirabilă lucrare.

După obișnuita introducere asupra preistoriei, istorisirea este dusă pînă la finele perioadei V. T., dîndu-se o considerabilă atenție aspectelor religioase ale istoriei lui Israel. Lucrarea este prevăzută cu numeroase texte biblice, cu o mulțime de note sub pagină și cu multe hărți, ceea ce face din ea un admirabil instrument de lucru.

Cartea lui Bright este utilă nu numai lectorului de rînd, ci mai ales specialiștilor în materie.

BENTWICH N., *The New-Old Land of Israel*, London, Allen et Unwin, 1960, 162 p.

Profesorul de la universitatea din Ierusalim a alcătuit o atractivă lucrare asupra Țării Sfinte antice și moderne. Mișcându-se cu ușurință de la cercetările arheologice la condițiunile moderne, el ghidează pe cititor printre meleagurile țării, descriind locurile scumpe atât creștinilor cât și iudeilor și mahomedanilor, înfrumusețind relatările sale cu statistici moderne, cu fragmente din vechile documente și cu bucăți din istoricii secolelor biblice. Capitolul final este destinat suliilor de la Marea Moartă. Cartea este ușor de citit și ea reușește să dea o vedere de ansamblu a Palestinei de ieri și azi.

KUHL CURT, *The Prophets of Israel*, tr. from German by R. Ehrlich and J. Smith. London, Liver et Noyd, 1960, 208 p.

În lumea creștină de pretutindeni sînt enorm de multe cărți, care tratează despre profeții biblice și multe din ele chiar depășesc pe cea de față. Caracteristica acestui volum o constituie foarte completa referință biblică adică epuizarea tuturor textelor scripturistice, ce fac din carte un admirabil instrument de lucru, adică procură celui interesat toate datele cu privire la profeți.

Autorul este foarte familiarizat cu rezultatele studiului modern și el adoptă din plin poziția critică, însă foarte rar dă numele autorilor a căror părere o acceptă. Viețile profeților sînt descrise, avîndu-se în vedere fondul istoric al lor, iar importanța religioasă a fiecăruia este scoasă în evidență foarte clar.

Profeția este descrisă în termeni generali, dar cititorul va fi impresionat în special de capitolul cu privire la profeția în Orientul Apropiat și Mijlociu.

VISCHER W., *Le Prophète Habacuc*, tr. fr. A. Cavin. Genève, Labor et Fides; Paris, Libr. protestante, 1959, 62 p.

Lucrarea de față este un comentariu protestant, foarte bine informat în domeniul exegetic, conceput însă într-un spirit de edificare sufletească. De fapt ea este redactarea unei conferințe ținută în august 1957, pastorilor Bisericii protestante din Iugoslavia, adunați în sinodul de la Laslowo. Interpretarea vechiului profet ebru, de altfel, este constant urmată de reflecțiuni asupra Bisericilor contemporane și asupra multelor probleme ce se cer azi discutate.

NEHER A., *Jérémie*, Paris, Plon, 1959, 232 p.

Acum cinci ani, autorul ne dăse o carte excelentă asupra *esenței profetismului*. Deja mai înainte el compusese un studiu asupra unui profet particular: Amos, primul dintre pro-

feții cu scrieri în ce privește data. În lucrarea de față este vorba de profetul care a trăit și a văzut ruina Ierusalimului: Ieremia. Acest om de o sensibilitate extraordinară, care trăiește între descoperirea Deuteronomului și reforma lui Josia și mai ales între învîrtoșarea inimii poporului și exilul babilonian, a fost contemporanul anilor tragici pentru poporul ebreu. De altfel, Ieremia a fost un om, care prin temperamentul lui, a fost stăpînit de misiunea cu care l-a însărcinat Dumnezeu.

A repune pe Ieremia în cadrul său istoric și spiritual, a arăta evoluția lui religioasă și reacțiile sale umane în fața exigențelor divine, iată ce a încercat autorul. Studiul său a fost făcut cu o competență de care nimeni nu se va mira, dar cu un sens de dramă psihologică și cu o religie profundă, care-i vor procura lectorului o bucurie veritabilă, aducîndu-i un cîștig nebănuît.

De PARMITER G., *King David*, London, A. Barker, 1960, 196 p.

Într-un stil viu și curgător, autorul descrie istoria lui David, primul conducător al regatului ebreu unit (Iuda și Israel). Prin ținuta sa, cartea se recomandă de la sine, ca o bună introducere pentru cititorul general. Geografia țării și mediul cananait sînt descrise cu competență, cum era natural, recurgîndu-se și la timpul dinaintea lui David, adică la cel al lui Samuel și Saul. Însă, epoca lui David este descrisă în detalii. Autorul utilizează versiunile antice (Septuaginta, Vulgata, Pesito) acolo unde pasajele biblice sînt obscure. Deși el a consultat toată literatura modernă, inclusiv pe cea hipercritică, totuși teoriile critice sînt numai amintite nu și acceptate. Autorul adoptă o poziție conservatoare și prin aceasta cartea lui este interesantă pentru noi.

SUTCLIFFE E. F., *The Monks of Qumran*, as depicted in the Dead Sea Scroll With translations in English. Burs et Oates, 1960, 288 p.

Autorul, profesor de ebraică și exegeza V. T. la colegiul Heythrop din Oxfordshire, a scris o admirabilă introducere asupra comunității de la Qumran. Ea constă din două părți egale. Prima, după capitolele de introducere asupra descoperirii sulturilor și locului unde a trăit comunitatea, descrie istoria, organizația și doctrinele sectei (pe care el o identifică cu esenienii), inamicul comunității, Preotul nelegiuit, fiind macebul Jonathan. Acestei părți i se adaugă ca un fel de apendice, o comparație între Qumran și creștinism.

Partea a doua constă din traduceri ale documentelor de la Qumran, care aruncă lumină asupra sectei. Ele sînt tipărite într-o înșiruire logică și sînt urmate de relațiile asupra

esenienilor ale lui Filon, Iosif Flaviu și Pliniu. Cartea este un ghid de mina întâia.

MEYER R—REUSS J., *Die Qumranfunde und die Bibel*. Regensburg, Pustet, 1959, 168 p.

Deși despre manuscrisele din pustia Juda s-a scris chiar de la aflarea lor, în reviste, în gazete ilustrate și în jurnale zilnice totuși pînă azi în limba germană numai puțini oameni competenți s-au ocupat de aceste manuscrise, ca să faci dări de seamă autorizate pentru laicii interesați în materie, care doresc foarte mult să cunoască complexul de probleme ce se leagă de descoperirile de la Qumran. Mai întâi de toate sînt raporturile descoperirilor cu Biblia și cu începuturile creștinismului, despre care poporul creștin vrea să aibă o informație autorizată. De aceea cartea autorilor, ambii profesori de exegeză la Institutul de filozofie și teologie din Regensburg, este foarte bine venită, căci era demult așteptată. Lucrarea constă din conferințe ținute public de autori, care apoi au fost completate și publicate în volum.

DROWER E. S., *The Secret Adam. A Study of Nasoraean Gnosis*, Oxford University Press, 1960, 142 p.

D-na Drower autoritate binecunoscută în ce privește istoria mandeenilor din Irak și Iran, o sectă gnostică pe care a studiat-o în fond timp de mai mulți ani, ne prezintă o schiță a doctrinei sectei și în special a secretelor doctrinelor bazate pe misticul Adam (sau omul primordial divin), doctrine pe care autoritatea le plasează înapoi în secolul I ori II e. n. Autoarea s-a preocupat în special de documentele nepublicate pînă acum, după care ea și-a procurat copii, fiindcă ele fuseseră ținute secrete și împărțite numai la cîțiva inițiați.

Savanții Noului Testament, istoricii bisericești și experții în religia comparată vor recunoaște cu toții că această operă e binevenită.

Pr. Ath. Negoită

T. A. C. - Nr. 33 - 1962

tului Patriarh Alexei; Hirotoniri și distincții în Biserica Rusă; Incetarea din viață a Episcopului Ortodox Vasile al Pekingului; Congres de arheologie creștină; Vești despre ecumeniști; Despre Africa creștină; În locul tradițiilor cîntări bisericești; Pastorul meodist Edwin despre ororile din Angola	396
---	-----

VIAȚA BISERICEASCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI:

Hirotonire; Hirotesire; Colaborare frățească între toate cultele religioase; Festivitatea încheierii anului școlar la Seminarul Teologic și Școala de Cîntăreți Bisericești din Caransebeș; Încheierea cursurilor la Institutul Teologic universitar din Sibiu; Adunarea Generală a Casei de Ajutor Reciproc a Arhiepiscopiei Timișorii și Caransebeșului; Decese	403
---	-----

E P I S C O P I A A R A D U L U I

Servicii arhieresti; Instalări de preoți; Conferințe de orientare și de lucru; Pentru școlile teologice; Lucrări la așezămintele eparhiale; Capelă renovată; Ajutoare acordate unor parohii; Decese.	412
--	-----

P R E Z E N T A R I B I B L I O G R A F I C E

M. Victorinus: <i>Traité théologiques sur la Trinité</i> ; G. W. H. Lampel: <i>A Patristic Greek Lexikon</i> (Preotul Nicolae). J. J. Ttam: <i>Le Décalogue à la lumière des recherches contemporaines</i> ; E. L. Ehrlich: <i>Kultsymbolik im Alten Testament und in nachbiblischen Judentum</i> . S. Mowinckel: <i>Real and Apparent Tricola in Hebrew Psalm Poetry</i> ; A. Jaubert: <i>Origene Homelies sur Josue</i> ; G. Fohrer: <i>Alpha and Omega</i> ; H. van Vliet: <i>No single Testimony</i> ; A. Aeschiman: <i>Le Prophète Jérémie</i> ; J. Jomier: <i>Bible et Coran</i> ; <i>Festschrift Friederich Baumgartel</i> K. Kenyon: <i>Excavations at Jericho</i> ; M. Black: <i>The Scrolls and Cristian Origins</i> , (pr. Ath. Negoită) A. B. Allen: <i>Bible Handbook</i> ; J. B. Pritchard: <i>Lumières sur la Bible</i> . E. G. Wright: <i>An Introduction to Biblical Archaeology</i> ; M. Du Buit: <i>Archéologie du peuple d'Israel</i> ; Kenyon: <i>Archeology in the Holy Land</i> ; J. Bright: <i>A History of Israel</i> ; N. Bentwich: <i>The New-Old Land of Israel</i> ; C. Kuhl: <i>The Prophets of Israel</i> ; W. Vischer: <i>Le Prophète Habacuc</i> ; A. Neher: <i>Jérémie</i> ; G. De Parmiter: <i>King David</i> ; F. E. Sutcliffe: <i>The Monks of Qumran</i> ; J. R. R. Meyer: <i>Die Qumranfunde und die Bibel</i> ; S. E. Drower: <i>The Secret Adam</i>	416
--	-----

